

Istraživanje NSPM
BEOGRAD PRED IZBOROM

Kriminal i politika
MAFIJAŠKA NOVA GODINA

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01410

9 770353 1 802002

VREME

broj
1410

11. januar 2018.

Ličnost godine:
IVAN MEDENICA

**ELITNA
KULTURA
ZA SVAKOG
ČOVEKA**

Srećni
novogodišnji i božićni praznici

CEMENT. AGREGATI. BETON.

www.crhserbia.com

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat

Jovana Prešić

redakcija

Dejan Anastasijević,

Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,

Radoslav Čebić, Sonja Čirić (kultura),

Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,

Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević,

Tatjana Jovanović, Zoran Majdin,

Radmilo Marković, Saša Marković,

Ivana Milanović Hrašovec,

Milovan Milenković (foto), Milan Milošević,

Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić,

Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,

Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,

Tanja Topić, Biljana Vasić,

Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović,

korektori: Nikola Dragomirović,

Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028,

COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebno je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Zoom:** Đavolske muke s dijalogom06 **Ličnost godine:** Ivan Medenica18 **Istraživanje NSPM:**

Beograd pred izbore

23 **Nuspojave:** Nemanjići, džanum24 **Napad na pravosuđe:**

Optužnica protiv suda

26 **Kriminal i politika:**

Mafijska Nova godina

28 **Ekologija:**

Toksični otpad kod Obrenovca

30 **Banjaluka:**

Ceca u helikopteru

32 **Srbija i Kosovo:**

Dijalog stariji od Brisela

37 **Reagovanje:**Hteli smo da radimo *Ubice*38 **Reagovanje:**

Uređivački i novinarski standardi

41 **Lisica i ždral:** O zavodljivosti množine

KULTURA

42 **Intervju:** Vladimir Nikolić,

vizuelni umetnik

44 **Roman:** "Dvojno državljanstvo",

Nina Jergekov

46 **Film:** Dinamika zvezdane noći47 **Kritika:** Napuštanje zone komfora49 **TV manijak:** Molim ti se, Sveti Đorđe

SVET

50 **Dosije "Vremena":**

Migracije u svetu

56 **Katalonija:** Postizborna kriza59 **Navigators:** Pad s marsa60 **Strip:** Klopka za turiste62 **Vreme uživanja:** Karta

Kad premijerka Ana Brnabić iskaže razumevanje za Vučevićevu frustraciju, kad se predsednik Aleksandar Vučić složi da je "građanin" Vučević rekao istinu, kad je nešto malo neumrlih institucija na poslednjim bocama infuzije, postavlja se pitanje da li ovi napadi na sudstvo predstavljaju trajno ukidanje treće grane vlasti u Srbiji
PIŠE: RADOSLAV ČEBIĆ

Mnogi indikatori ukazuju da će naredna, 2018. godina biti u znaku kriza i sukoba. Život u takvim okolnostima predstavlja izazov. Kad su u pitanju odnosi Srbije i Kosova, izazov je još veći
PIŠE: DR DUŠAN JANJIĆ

U izveštajima agencija Ujedinjenih nacija za migracije stoji da je 2017. na svetu bilo 258 miliona migranata, da je oko 710 miliona ljudi razmatralo da emigrira, da je njih 66 miliona aktivno planiralo seobe, a da se na put uputilo oko 23 miliona ljudi. Uprkos svim merama Zapada da se zaštiti od neželjenih pridošlica, postavlja se pitanje da li je moguće da se vodi naredi da ne teče
PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Milovan Milenković

Đavolske muke s dijalogom: O popovima i političarima i zašto ljude zovu na razgovor ako samo u svog boga veruju

Amfilohije ispade crni đavo, baba vračara, Milov pop, sveštenik koji je služio opelo živim ljudima (Vulinu čak dva puta) i da ne nabrajam više. Lepo je Dragan Đilas rekao da će sad dva dana biti miran jer je mitropolit trenutno razapet

VAISTINU PAKAO:

UDRI PO POPU

Hristos se rodi! Vaistinu se rodi! Mir božji... a onda je, samo par sati posle, počeo pakao. Okidač je bio intervju koji je mitropolit Amfilohije, u građanističkim krugovima kršten kao Risto Sotona, dao lokalnoj televiziji iz Herceg Novog a sve povodom rešavanja statusa Kosova.

Kad se sve sabere i oduzme, Amfilohije se, osim karakterom, temperamentom i sjajem u očima, ne razlikuje u stavovima od drugih vođa pastve koji su se do sada oglasili, pa niti od stava u božićnoj poslanici patrijarha Irineja koji preti sušenjem desnice onom ko potpiše predaju Kosova.

Ali, Amfilohije ispade crni đavo, baba vračara, Milov pop, sveštenik koji je služio opelo živim ljudima (Vulinu čak dva puta) i da ne nabrajam više. Lepo je Dragan Đilas rekao da će sad dva dana biti miran jer je mitropolit trenutno razapet.

Gde sam to o popu gledao, čuo i čitao? Pa u medijima spremnim da pred njim metanišu, lupaju čelom o pod i ljube mu skute, ako ima šta da izjavi o NATO-u, crnogorskim poturicama i svemu drugom bogougodnom duhu srpskog medijskog primitivizma i tako sve dok se ne naredi drugačije. A sada je naređeno.

Amfilohije pripada onoj struji učesnika u javnom dijalogu koji, kao i Čola u onoj reklamni "ne bi tu ništa menjao", zagovara ideju zamrznutog konflikta između Srbije i Kosova, s verom da će sud jednog dana dati narodna pesma. To vam je, taj stav o mogućnosti da se konflikt zamrzne i da se još i kontroliše. To liči na pokušaj da golim rukama sprečite vodu da otiče iz puknute vodovodne cevi.

APEL O SVOM TROŠKU:

OGLAS U "POLITICI"

Toj školi mišljenja pripada i apel intelektualaca potpisanih u oglasu objavljenom u božićnom broju dnevnog lista "Politika", a tu se skupilo od "stavrofora do centarfora" (Boško Jakšić, takođe u "Politici") koji su o svom trošku iskoristili pravo da se odazovu pozivu, lično Aleksandra Vučića, da učestvuju u dijalogu.

Upitan da prokomentariše istupanja pojedinih crkvenih velikodostojnika, Vladimir Kostić, predsednik Srpske akademije nauka i umetnosti, rekao je da smatra da bi svi trebalo da se strpe i da dijalog ako je "od samog početka zasnovan na međusobnim prebacivanjima, optužbama i podelama, gubi svaki smisao".

"Akademija nije politička stranka da bi imala političku platformu, ona može samo da ponudi mišljenja pojedinaca", rekao je Kostić.

Problem s javnim dijalogom je trenutno u tome što su se Vučićevom pozivu da u njemu uzmu učešća najpre, najbrže i najglasnije odazvali oni koji imaju ideju da je sadašnje stanje održivo i da to nudi neku perspektivu ljudima koji žive na Kosovu i Metohiji.

"Vreme" želi da u granicama svojih mogućnosti doprine se tom dijalogu, u potrazi za obostrano prihvatljivim i održivim rešenjem, koje će proistići iz aktivnog sučeljavanja stavova predstavnika političke i društvene elite i kreatora javnog mnjenja.

Projekat "Srbija i Kosovo – 2018: Godina raspleta"

Foto: FoNet

zamišljen je kao višeslojna, multimedijalna platforma za dijalog o ovom važnom pitanju. Započet u novogodišnjem dvo-broju, nastavlja se u ovom izdanju tekstem Dušana Janjića, direktora Forum za etničke odnose (strana 32).

JU, JU:

PA VALJDA ZNAMO ŠTA MISLE O NAMA

Kako sada stoje stvari, stiče se utisak da je za sada u tom dijalogu najglasnija Srpska pravoslavna crkva, koja je, barem po javno iznetim stavovima, za održanje sadašnjeg statusa, a poneki od glasnogovornika kao da se ne uzdržavaju da bace kletvu na svakog ko bi nešto želeo da promeni.

Dobro, i to je stav javno pa i bučno izrečen u dijalogu, ali smo sigurni da to nije jedini glas. Stvar sa tim dijalogom počela je trapavo i mnogi su se, reklo bi se pre vremena, zakleli da u tome neće da učestvuju i da neće da daju alibi Vučićevoj politici.

Ama to se dogodilo već 30. oktobra prošle godine, na prvi dan zasedanja Radne grupe za podršku unutrašnjem dijalogu o Kosovu. I dok su oni razmatrali kako taj dijalog treba da se vodi, deo opozicije poručio je da su takve diskusije farsa.

Bilo je jasno da stranke i pokreti koji u svojim statutima insistiraju na tzv. patriotskoj politici u tome neće da učestvuju.

U prilično šturoj najavi prvog sastanka Radne grupe navodi se da ona treba da koordiniše aktivnosti i pruži

podršku državnim organima u procesu dijaloga. A i ostali su poverovali da treba da posluže tek kao pokriće i alibi Vučićevoj politici, čemu je doprineo i nespretnom izjavom Marko Đurić, direktor vladine Kancelarije za Kosovo i Metohiju, izjavivši:

“Grupa treba da podrži predsednika Republike i Vladu u jednom od najtežih poslova sa kojima se naša država suočila poslednjih godina. U narednih nekoliko meseci treba da sasluša i sabere mišljenja iz najšireg društvenog spektra o jednoj od najvažnijih tema za nas”, poručio je Đurić.

Ovom ocenom o podršci Vučiću i Vladi Đurić je, kao što sam već pisao, zamahao crvenom maramom pred očima opozicionih aktera u političkim i društvenim poslovima, pa je njihovo odbijanje da u tome učestvuju bila očekivana reakcija.

Pre neki dan, na prijemu kod Ane Brnabić (da ne bude da je samo Slobodan Georgijev bio tamo) pitao sam već pomenutog Đurića da uzme učešća u tom javnom dijalogu, kao što bi lepo bilo da i drugi članovi vlade i stranke napišu kako vide rešenje “Kosovskog čvora”, i znate šta mi je odgovorio? Otprilike: “To će ići teško. Znae kakav stav vlada i stranka imaju o vašem listu.”

Kako je moguć dijalog kada se insistira na “vama” i “nama”, i zar nije u pravu predsednik Akademije kad kaže da dijalog “zasnovan na međusobnim prebacivanjima, optužbama i podelama, gubi svaki smisao”? Ja bih ovome dodao još i predrasude.

A za sada, nažalost, samo to se vidi i čuje na javnoj sceni. ¶

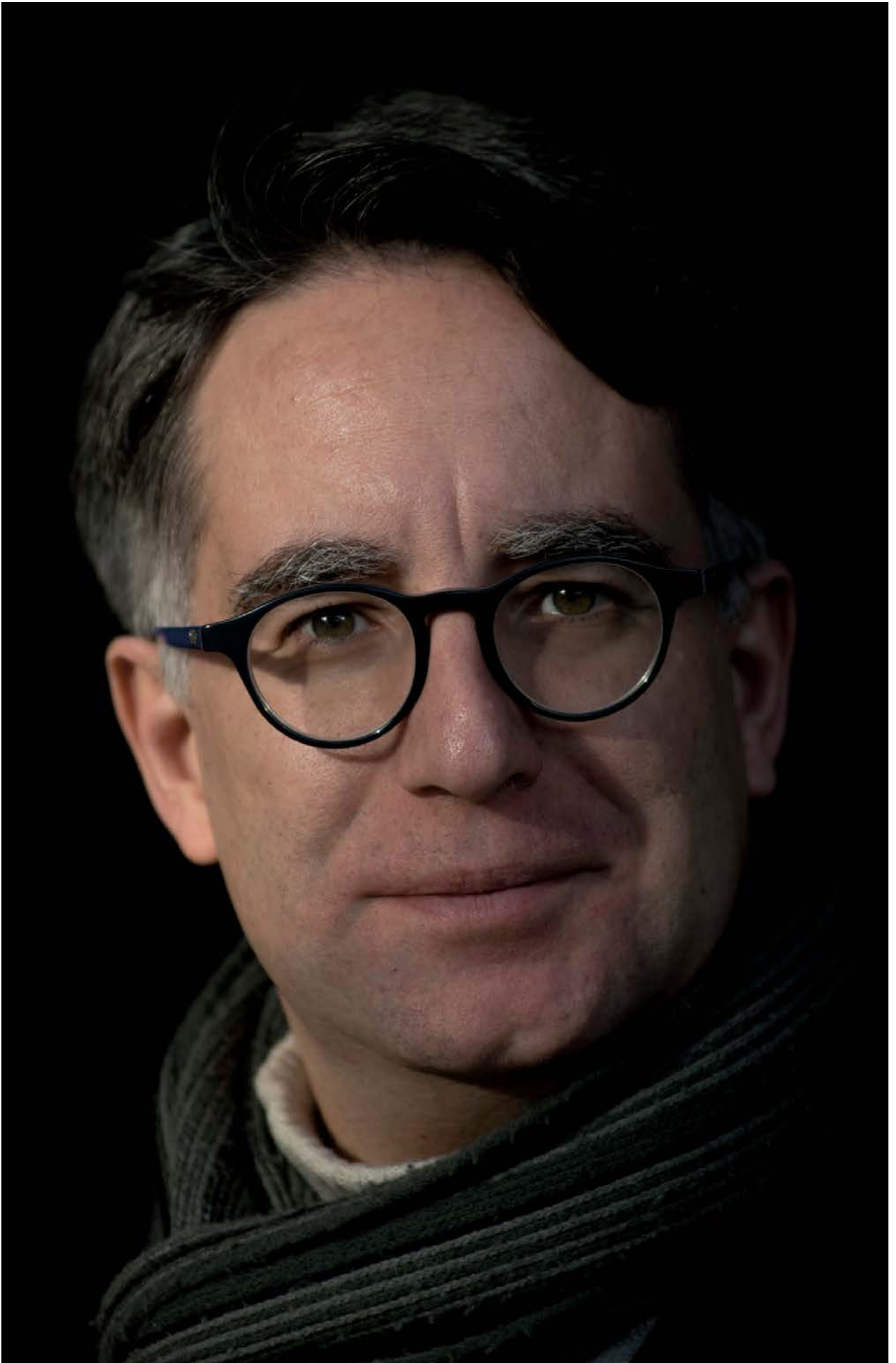

Foto: Milovan Milenković

Elitna kultura za svakog čoveka

“Veoma je važno infrastrukturno i finansijski podržavati kulturu, umetnost, ali je potrebno i dozvoljavati, pa i podsticati, njen kritički karakter – čak i ono što u toj kulturi kritikuje poredak koji ga podržava. E, to je izazov ovoj kao i svakoj vlasti. Da li ćete podržavati samo ono što vama ide u prilog ili ćete ga podržavati generalno, i to zato što smatrate da je kultura, uz obrazovanje i nauku, glavni emancipatorski mehanizam društva, ono što ga vodi napred, pa makar to išlo na vašu partijsku i političku štetu u datom trenutku. Da li bi istu podršku kao što je imalo svečano otvaranje Muzeja savremene umetnosti imala i izložba u tom istom muzeju koja bi bila kritički nastrojena prema aktuelnoj vlasti?”

Najnoviji Bitef je kulturni i društveni događaj u Srbiji prošle godine. Učinio je da pozorište, da kultura, postane tema o kojoj se priča, njegove predstave su bile povod diskusijama o slobodi, o estetskom, o baštini, o režiji i glumi, zbog njega je i festival Bitef opet postao institucija koja imponuje kao što je bio, recimo, u vreme svoje prve decenije. Predstava *Olimp* kojom je Bitef otvoren je dokaz da elitna kultura jeste za svakog, a njeno izvođenje “Gardijan” je proglasio svetskim kulturnim događajem.

Navedeni detalji bili su među povodima zbog kojih je kolegijum “Vremena” izabrao Ivana Medenicu za Ličnost 2017. godine. Podsetimo, ovo priznanje dodeljujemo od 2001. godine pojedincu koji je unapredio instituciju u javnom interesu. U obrazloženju našeg izbora piše između ostalog da Ivan Medenica, umetnički direktor Bitefa, profesor, teatrolog i pozorišni kritičar godinama dokazuje da bez hrabrosti i spremnosti na rizik nema pomaka sa mrtve tačke na kojoj ovo društvo u svim segmentima, pa i u kulturi, već vrlo dugo stoji.

Osim o Bitefu i ostalom s njim u vezi, razgovarali smo i o temama vezanim za ostale ovogodišnje uspehe Ivana Mede-

nice. Naime, on je u februaru izabran za redovnog profesora Fakulteta dramskih umetnosti, u junu je na Sterijinom pozorju dobio dve nagrade – za teatrologiju za knjigu *Tragedija inicijacije* i za kritiku, u septembru je dobio francuski Orden umetnosti i književnosti u zvanju viteza, a u decembru je u Rimu na Premia Europa, najvećoj evropskoj ali i svetskoj pozorišnoj manifestaciji, Ivan Medenica bio član žirija.

“VREME”: Između vašeg imena i pozorišta je znak jednakosti. Od kad potiče ta povezanost?

IVAN MEDENICA: Verujem da su me roditelji vodili u pozorište za decu, ali ja ga se ne sećam. Prva predstava koje se sećam je *Sveti Georgije ubiva aždahu* u Ate-ljeu 212, u režiji Mucija Draškića. Bio sam u starijim razredima osnovne škole i sećam se da sam bio vrlo uzbuđen. Odrastao sam u umetničkoj porodici, moj pokojni otac je bio slikar, majka je arhitekta, pa sam na našim putovanjima, pre svega po inostranstvu, već u ranom detinjstvu video i doživeo neke od ključnih lokacija naše, zapadne civilizacije: u petoj godini Knosos, u šestoj rimske mozaike u Pjaci Armerini na Siciliji, Luvr u sedmoj, kosovske manastire u četrnaestoj... Kad ste nekom uti-

caju izloženi u tako ranom uzrastu, onda ga prihvatate spontano, prirodno, on vas bitno oblikuje: u mom slučaju to je značilo razvoj kosmopolitskog duha. I kasnije u životu, kada je senzibilitet u vizuelnim umetnostima i arhitekturi u pitanju, bio sam pod roditeljskim uticajem. Ali, što se tiče pozorišta, to je bio moj autentični, lični izbor. Išao sam u školu “Vladislav Ribnikar”, a moja profesorka francuskog jezika i razredni starešina Vesna Fila, koja je završila i glumu i francuski jezik, podsticala nas je da se bavimo pozorištem.

Počeo sam da pravim predstave sa dvanaest-trinaest godina, i to vrlo ambiciozno, sećam se da sam i režirao, i pisao tekst i igrao glavnu ulogu. To je bila aktualizacija Šekspirove *Ukroćene goropadi*. U srednjoj školi već sam pokrenuo pozorišnu grupu, opet sam ja pisao tekst i režirao. Predstava se zvala *Pogrešna dijagnoza*, krimi komedija u bolničkom ambijentu. Mesecima smo vežbali u prostoriji za kućni savet koju je uspeła da nam obezbedi jedna drugarica. Bili smo izuzetno ambiciozni, hteli smo da imamo svoje pozorište i nismo želeli nikom da pripadamo, ali ko bi deci od šesnaest godina dao prostor da u njemu prave pozorište. Na kraju smo se ipak obratili Dadvu. Naš uslov je bio

da nas prime kolektivno, sa gotovom predstavom. Primili su nas, i na kraju smo svi ostali u Dadovu, mada se ja nisam dugo zadržao, igrao sam posle samo u još jednoj predstavi. Iz te naše predstave potekli su mnogi sadašnji akteri pozorišne scene: rediteljka Anja Suša, glumice Milena Pavlović i Milica Mihajlović, Milutin Dapčević, koji je završio glumu u Beogradu a sada ima uspešnu karijeru u Italiji, scenografkinja Marija Kalabić. Imao sam sreću, ili talenat, da vrlo rano prepoznam svoje sklonosti i sposobnosti, i nisam mnogo lutao. Već sa dvanaest godina, znači u osnovnoj školi, doneo sam odluku da hoću da se bavim pozorištem i ničim drugim.

Takođe rano, još pre upisa na Fakultet dramskih umetnosti, razrešio sam šta ću da upišem – gluma ne, režija ne – i jedno i drugo zato što su kolektivne umetnosti, a ja sam poprilično individualista, pa nisam osećao da bih u kolektivnom radu mogao da dam svoj maksimum. Osim toga, tada sam već shvatio, a to mislim i danas, da je za režiju neophodna psihološka i intelektualna zrelost, i da nije za veoma mlade ljude. Smatram da režiju treba upisivati kada si završio neki drugi fakultet, ili paralelno s njim. Jer šta je umetnost režije? Da plemenito “manipulišete” glumcima da bi oni poverovali u vaše ideje i da ih vodite ka njihovom ostvarenju, ali i da na tom putu budete otvoreni i prihvatate njihove sugestije, a za sve to vam je neophodno da imate zrelost i sigurnost u sebe. Takođe, za režiju vam je potrebno i veliko znanje, morate da imate svoju intelektualnu platformu s koje ćete da tumačite neka često vrlo složena dramska dela, klasiku na primer. Već u sedamnaestoj godini shvatio sam, na osnovu svog tadašnjeg bavljenja režijom, da sam autoritet reditelja gradio isforsiranom strogošću, a da to nije dobro, i tako je režija otpala, a dramaturgija je postala moj logični izbor. Primljen sam na FDU iz drugog pokušaja, pa sam jedno vreme paralelno studirao filozofiju i dramaturgiju. Na kraju sam napustio filozofiju, i magistrirao i doktorirao na FDU.

Vaša klasa Dramaturgije se smatra najuspešnijom u istoriji Fakulteta dramskih umetnosti.

Mi se šalimo pa prebrojavamo koliko Sterijinih nagrada imamo, a koliko direktorskih funkcija! U našoj klasi su spisateljica Biljana Srbljanović, scenarista i redi-

LEPI TRENUCI: U Parizu sa Biljanom Srbljanović...

Foto: Jelena Janković

telj Đorđe Milosavljević, ja – sve troje smo nastavnici FDU, zatim Boban Jevtić, direktor Filmskog centra Srbije, Milan Lučić je bio direktor Doma omladine Beograda a sada je u British Councilu, Igor Bojović je dramski pisac i direktor “Boška Buhe”, scenarista Vuk Pavlović nije više sa nama, Miomir Petrović je prozni pisac, jedan kolega je u inostranstvu, a jedan, za koga smo svi tvrdili da je najdarovitiji među nama, ne bavi se ovim poslom. Danas, kao pedagog

■ **“Vrlo sam rano, što za mlade ljude nije uobičajeno, prepoznao svoje potencijale, ali i ograničenja. Kad god bih video da u nečemu neću biti među najboljima, ja sam momentalno gubio interesovanje za to”**

znam da ako je klasa poglavito slaba, oni koji su manje zainteresovani za rad, ili manje talentovani, povući će nadole one koji se izdvajaju, i obrnuto. To je, naravno, dinamika svake grupe. Mi smo jedni druge podsticali, neki od nas su ostali veoma bliski prijatelji, pa se ja šalim da smo najjači pozorišni lobi. Ta naša bliskost nikad nije išla nauštrb objektivnosti. Tokom studija vi imate zadatke, pišete radove, čitate ih na časovima i komentarišete. Mi smo bili gotovo surovo iskreni jedni prema drugi-

ma, pritom skoro niko zbog toga nije bio isfrustriran. Jedan od najvećih komplimentata dobili smo od profesora Slobodana Selenića, bili smo njegova poslednja generacija. Rekao je da je fasciniran do koje mere možemo na času da budemo čak i grubi jedni prema drugima, a posle kao da ništa nije bilo, idemo zajedno u Kinoteku.

Tokom studija sam se, opet brzo, opredelio za kritiku i teoriju – ja sam čak i konkurisao na Dramaturgiju sa teorijskim radom, istina onda kad nisam primljen, i diplomirao sam sa teorijskim radom. Profesor Jovan Hristić Vava je govorio da se na kritičara spada. Smatrao je da kritika nije izbor, već da završite kao kritičar zato što se niste ostvarili u ostalim oblastima pozorišta. Ne slažem se s tim. Ja sam želeo da budem teoretičar i kritičar, počeo sam da pišem kritike sa 22 godine i pišem ih i danas. Mislim da imam predispozicije za taj posao, pre svega izoštrenu percepciju, a i analitički sam nastrojen, čemu su studije filozofije mnogo doprinele. Doduše, oduvek sam imao sklonost ka logičkom mišljenju, bio sam odličan matematičar. A kada ukrstite umetnički senzibilitet i sklonost ka analizi, tačka preseka je upravo kritika. Vrlo sam rano, što za mlade ljude nije uobičajeno, prepoznao svoje potencijale, ali i ograničenja. Kad god bih video da u nečemu neću biti među najboljima, ja sam momentalno gubio interesovanje za to, nisam se zaludivao nečim za šta nemam sposobnosti koliko smatram da bi trebalo. Na Dramaturgiji smo imali studije kritike, predavali su nam Dubravka Knežević i profesor Jovan Hristić, što znači da smo bili u odličnim rukama. S druge strane, zbog teorijskog znanja koje sam imao moje drame su, za razliku od scenarija koji su bili dosta inventivni, bile isuviše

... sa Jovanom Ćirilovim

... u Parizu na Sorboni, u komisiji za odbranu doktorske disertacije

cerebralne, čak sterilne, postmodernistički sam reciklirao modele i žanrove iz istorije pozorišta... Počeo sam da pišem kritiku u časopisu "Ludus" kao student, urednik mi je bio Feliks Pašić. Diplomirao sam u decembru, a već na Badnji dan dobio poziv da budem pozorišni kritičar "Politike". Mislim da sam bio najmlađi kritičar "Politike" u istoriji ovog lista, imao sam 23 godine. Tadašnja urednica kulture Dragana Bukumirović je htela novo lice, i Jovan Ćirilov joj je predložio mene.

Ja sam i danas isti štreber kakav sam bio na početku. Nikad nisam lako pisao, pisanje kritike je ozbiljan posao kome posvećujem i do šest sati, to je stvaralački proces. Ranije mi je bilo teže da prodrem u tajne onih pozorišnih profesija koje nisam poznavao dovoljno dobro, pa sam tome posvećivao najviše energije, a sad me prevashodno zanima stil. Bavim se jezikom, trudim se da čistim tekst od tuđica, iako nisam jezički čistunac, i mislim da neke strane reči mnogo bolje funkcionišu nego domaće. Danas ređe pišem kritiku, imam kolumnu u NIN-u jednom mesečno, ali uz ostale poslove ne bih ni imao snage za više od toga.

I, da zaokružim ovu priču, moj razvojni put je bio pravolinijski, nisam lutao. Svi moji profesionalni izbori su rano napravljeni, već do 25 godine. Ja se i danas bavim onim što sam tada izabrao. Išao sam pravo, ali nikada nisam pravio prečice i skokove, sve što sam postigao, postigao sam sam.

Šest puta ste nagrađivani za pozorišnu kritiku, poslednji put u junu, na Sterijinom pozorju. Kritika podrazumeva objektivnost i slobodno mišljenje, kategorije koje se, ne samo kod nas, smatraju deficitarnim.

Kritika ne treba da bude pristrasna i tendenciozna, ali da bude objektivna, to ne može. Jer, što kaže Jovan Hristić za selektora – selektor će postati objektivna onda kad postane objekat, to važi i za kritičara. Kritičar je ljudsko biće, sa svojim stavovima, uverenjima, umetničkim senzibilitetom koji ga oblikuju. Objektivnost se uzima uslovno, u smislu da svakom umetničkom delu pristupate iz njega samog a ne da u njega učitavate ono što smatrate da bi ono trebalo da bude. Znači, uvek nastupate iz svog sistema vrednosti, ali se svesno, principijelno izmeštate iz njega, delo sagledavate i analizirate imajući u vidu njegov vlastiti estetski, socijalni, intelektualni, politički kontekst...

I tu dolazimo do moje sklonosti ka Bitefu i bitefovskom pozorištu. S obzirom na to da živimo u umetnički društveno prevashodno konzervativnoj sredini, osećao sam potrebu da se okrenem onome što je ideološki levo i onome što je umetnički radikalno, inovativno. Da živimo u nekoj drugoj sredini, mislim da bih po svojim izborima bio neki takozvani centar u svakom pogledu. Ali ovde, s obzirom na društveni umetnički konzervativizam, a naročito političke desne opcije bilo da su one nacionalističke ili neoliberalne u ekonomskom smislu, ako ste društveno odgovorni morate, kao đavolji advokat, da podržavate suprotne opcije da bi se neka vrsta balansa održala. To jeste jedan od razloga mog interesovanja za umetničke i društvene vrednosti koje oličava Bitef. Uvek sam voleo savremena čitanja dramske klasičke, na tome sam i magistrirao i doktorirao, volim režiju koja je inovativno tumačenje, a manje sam sklon nekoj radikalnoj avangardi koja nema svoje preteče, koja je "generičko stvaranje" da tako kažem, a ne

umetnost tumačenja. Svestan sam da je takav intelektualni prosede, a koji odgovara mojim analitičkim sklonostima, obeležje pozorišta sedamdesetih i osamdesetih godina, recimo nemačka škola postmodernog, dekonstrukcijskog tretmana klasičke. Pozorište ide dalje, i ja zato prevazilazim svoje sklonosti, razvijam umetnički senzibilitet, donekle menjam i ukus, što ne znači da ću prihvatati svaku modu samo zato što je moda. E sad, tu vam je potrebno iskustvo da u nečem novom prepoznate šta je autentičan senzibilitet jednog vremena, a šta pomodarstvo.

Dakle, živeći u sredini koja vam ne pruža sav mogući spektar, često sam dolazio u situaciju da se opredeljujem mnogo radikalnije, za drugu opciju, zato što smatram da je manjinska i samim tim ugrožena, a vrlo važna. To je deo kućnog vaspitanja: budi na strani slabijeg, bez obzira šta ti je bliskije. Sebe doživljavam kao rudara, u oblastima kojima se bavim često sam morao da kopam od početka, definišem stvari, postavljam osnovni koordinatni sistem... Ljudi me ponekad vide kao veoma ambicioznu osobu, ali zapravo moja ambicija nikad nije bila prevashodno lična, nego je usmerena ka stvaranju određenih struktura za celu sredinu ili profesiju, postavljanje koordinatnog sistema, obrada terena za buduću gradnju... Da se zna: ovo je ovo, a ovo je ovo, pa neka se svako opredeljuje po svojim sklonostima, uključujući i mene. Jer u protivnom gubimo repere, a zbog opšteg urušavanja institucija i nivelisanja vrednosti. U društvu u kome se sve institucije već 30 godina razgrađuju, neophodno je da bar neke zadrže renome. Ako ni zbog čega drugog, a ono da bismo znali šta je standard kome treba da težimo. Ono čega se najviše plašim jeste da

nove generacije uopšte neće ni znati koji su ti civilizacijski standardi. Studirali smo onih groznih devedesetih, i profesor Vladimir Stamenković nam je ispričao nešto što je moje *vjeruj* u svemu što radim. On je bio mladić za vreme Drugog svetskog rata, raspala se fudbalska liga i igrao se lošiji fudbal. "Ali mi smo znali da se Bask sačuvao zato što protivnike nije jedva pobeđivao, nego ih je pobeđivao sa 10:0", rekao je profesor Stamenković. Nama je potrebno da imamo škole, bolnice, novine, pozorišta... koja će sa 10:0 da pobeđuju druge. Ne zbog nekakve bolesne tržišne kompeticije, nego zbog elementarne demarkacije, da bismo svi mi, a posebno nove generacije, znali šta je šta: ovo je novina, a ovo je đubre, ovo je živo pozorište, a ovo je sklerotični akademizam ili jeftini bulevar. E to je važno. U onom trenutku kada izgubite te repere, onda sve može, sve je podjednako važno i ništa nema smisla.

Sterijino pozorje, čiji ste selektor i umetnički direktor bili od 2003. do 2007. godine, primer je problema o kome ste počeli da pričate. Promenili ste koncept Pozorja, što i danas deluje kao revolucija. U stvari, vi gde god da dođete promenite postojeće stanje...

Pozorje je najuočljiviji primer vaše konstatacije zato što je to bila najradikalnija promena. Kad sam došao u Bitef, festival tada možda nije bio u nekom od svojih najboljih izdanja, ali ništa tu suštinski nije trebalo menjati već samo poraditi na kvalitetu i koncepcijski ga izoštriti. Za razliku od Bitefa, u Sterijinom pozorju je trebalo raditi rudarski posao. Sterijino pozorje je izgubilo svoj *raison d'être* s raspadom Jugoslavije. Podsetio bih vas da su tada postojali zahtevi renomiranih autora, slovenačkog reditelja Dušana Jovanovića konkretno, da Pozorje treba ukinuti zato što je njegov podnaslov bio Jugoslovenske pozorišne igre, a te zemlje više nije bilo, dok su naši nacoši želeli da ga izmeste u Vršac i da postane festival posvećen Sterijinom delu – to su bili ekstremi predlozi. Zato mi je smešno što se moje reforme na Pozorju doživljavaju kao revolucija; one su bile evolucija, mada, očigledno, i ona nekada ume da bude bolna i radikalna.

Kad sam došao u Pozorje, rekao sam – okej, Pozorje više nije jugoslovensko

Foto: Milovan Milenković

ni to može biti zato što Jugoslavije više nema, ali ono treba i dalje da preispituje pitanje nacionalnog kulturnog identiteta u oblasti pozorišta i drame, s tim što ne treba da se sužava samo na nacionalni, srpski identitet. Kulturni identiteti na teritoriji Republike Srbije su vrlo slojeviti, pluralni, raznovrsni i dekonstruisani, što se iz nacionalističke perspektive shvata kao frustracija, pa se nastoji da se svede samo na "ovo što je naše i ničije drugo", a od toga do rata je samo jedan korak što smo već iskusili devedesetih. I u drugim republikama bivše Jugoslavije bila je tendencija ponovnog uspostavljanja nacionalnog identiteta po modelu 19. veka – šta je samo hrvatsko, šta je samo crnogorsko. Meni se činilo da u Srbiji možemo da budemo u prednosti i to baš zato što je samo naš nacionalizam kažnjen, za razliku od drugih, i da mi tu frustraciju možemo da iskoristimo kao prednost, da valorizujemo a ne da suzbijamo naše kulturne različitosti. Tako sam došao do toga da Pozorje treba da bude festival nacionalne drame, ali otvorene prema najrazličitijim internacionalnim kontekstima – to je bio prvi korak promene. Znači, da se dovede strane predstave nastale po domaćem tekstu. Imao sam sreću da je to bio period ekspanzije predstava koje su u inostranstvu rađene po tekstovima Biljane Srbljanović, pa posle i Milene Marković. To zna-

či da Pozorje i dalje ostaje festival nacionalne drame kao što je i bilo, plus dobijamo pregled kako našu dramu tumače u drugim sredinama. Nekoliko godina pobeđivale su strane predstave, i po meni je to bilo sjajno zato što smo tako dobili krivo ogledalo. Ali, ljudi su gundali, pobeđe stranih ansambala nisu bile po volji čaršiji. Javnih primedbi nije bilo. Sledeći korak promene je bilo formiranje paralelnog programa "Krugovi" koji je trebalo da pokaže kako se teme i forme našeg pozorišta i drame ogledaju, tretiraju u nama bliskim sredinama regiona ili sveta. Drago mi je što su "Krugovi" opstali do danas, što ih posle mog odlaska sa Pozorja niko nije doveo u pitanje. I treća, najradikalnija promena, i to može da bude neka vrsta revolucije, jeste što festival nije više bio samo festival nacionalne drame, nego nacionalne drame i pozorišta.

U tom momentu već je postojao jedan takav festival, Jugoslovenski pozorišni festival u Užicu, s tim što, a to se zaboravlja, to nije bio jugoslovenski festival već festival Savezne Republike Jugoslavije, dakle Srbije i Crne Gore. Promenu koncepcije Pozorja radili smo kroz niz konsultacija sa rukovodstvom užičkog festivala i širom pozorišnom zajednicom. Ponudili smo da Sterijino pozorje postane festival nacionalne drame i pozorišta, a da Užice bude "Festival bez prevoda" – kako mu je kumovala

■ **“Mislim da su nacionalizmi i razna ideološka zastranjenja samo sekundarni fenomen, a primarni je nedostatak kompetencija, meritornosti, to što ljudi ne prate svoju profesiju, ne apdejtuju se, misle šta će nam laser ako je u srpskoj tradiciji da se radi klještima. Univerzitetski profesor koji ne može da čita stručnu literaturu na dva međunarodna jezika, on nije univerzitetski profesor”**

Vida Ognjenović, dakle festival regiona na tromeđi Srbije, Bosne i Crne Gore, na kojoj se Užice nalazi, i dodali smo mu hrvatske predstave po osnovi istog jezičkog kulturnog prostora. To je vrlo napredan, a isto-vremeno kulturno subverzivan gest kojim jasno poručujete da je celokupno pozorišno i dramsko nasleđe bivšeg srpskohrvatskog govornog područja zajedničko. Nije vam potreban simultani prevod da biste gledali predstave iz Zenice, Podgorice ili Rijeke. Tako je Užice dobilo neuporedivo bolji festival nego što je imalo, i Pozorje je postalo bolji festival. Festival nacionalne drame i pozorišta nije bio udar na domaći tekst kako se doživelo, jer je Programski odbor formulisao da u selekciji treba da bude šest do devet predstava, od kojih minimum tri moraju da budu praižvedbe novih domaćih drama. Uveli smo pozitivnu diskriminaciju domaće drame. Znači da je svaki direktor pozorišta u Srbiji imao više šansi da mu kuća učestvuje na Pozorju ako na repertoar postavi tekst mladog domaćeg pisca, nego Šekspira.

Dobio sam dve Sterijine nagrade 2017. godine kad je moj koncept urušen i sve vraćeno na devedesete, ali ja uopšte ne likujem, naprotiv, ljut sam, ali ne zato što je ono bio moj koncept, nego zato što je bio dobar. Niko sada ne kaže da je vraćanje na staro napravljeno bez zvaničnih konsultacija, mene čaršijsko domundžavanje ne in-

teresuje. Kako je nestao Programski odbor Pozorja, čiji su interesi doveli do toga da nemate kompetentno telo koje razmišlja o sudbini Sterijinog pozorja? To je bio tipičan revizionistički udar, nastao iz straha za lične pozicije i mediokritetske želje za nagradama. Podilaženje čaršiji umesto jasnog izlaska na crtu: ljudi, o čemu se radi, ovaj festival podstiče domaću dramu više nego bilo ko. To je jednostavno trebalo ponavljati na početku svake sezone i slati direktorima objašnjenje šta znači pozitivna diskriminacija domaće drame. Prošle godine, kada se sve vratilo na domaću dramu, u selekciji opet niste imali nijedan veliki novi komad.

Ja stojim iza toga da su sve reforme koje sam, i pomoću javnih konsultacija sa velikim brojem stručnjaka, radio na Pozorju bile postepene, rukovođene opštim interesom srpske drame i pozorišta. Te promene su vodile podizanju kriterijuma, na Pozorje nije moglo lako da se dođe, dok se ovim urušavanjem širom otvaraju vrata da se svako jednom ogrebe o Sterijinu nagradu. Iza prošlogodišnjeg vraćanja na staro ne stoji briga za nacionalnu dramu, ovo je želja da se vratimo u uravnilovku kojom će svako dobiti svojih pet minuta slave. Drago mi je što je moj koncept uspeo da opstane skoro 10 godina posle kraja mog mandata. Znamo da promene u institucijama ovde retko nadžive mandat onih koji su ih

izvršili. Ali, na kraju se sve svodi na isto: pre ili kasnije, opet smo se vratili unazad.

Profesura je velika i vidna oblast vaše karijere. Studenti su vas dva puta proglašavali za jednog od tri najinspirativnija profesora u Srbiji. Fakultet dramskih umetnosti, čiji ste profesor, dva puta je ove godine bio tema medija: povodom vašeg izbora za redovnog profesora i povodom suđenja dvojici studenata zbog navodnog organizovanja građanskog protesta.

Postao sam student demonstrator na četvrtoj godini, kod profesorke Aleksandre Jovičević. To znači da otkako sam kao brucioš ušao na FDU, ja ga do danas nisam napustio. Zna-

či mi mnogo to što sam profesor jer mi, između ostalog, omogućava da stalno budem u toku s vremenom, bez obzira da li ono ide u dobrom ili lošem smeru. Ne mislim da je nekad bilo genijalno, nostalgija mi je potpuno strano osećanje. Možda će zvučati čudno za istoričara, ali glavne vremenske perspektive koje me interesuju su sadašnjost i budućnost. Istorija i služi zato da bismo bolje sagledavali sadašnjost i projektovali budućnost. Trudim se da studente motivišem za istoriju pozorišta zato što mislim da u prošlosti mogu da nađu neke paralele s današnjim vremenom, da sebi objasne ono što im se dešava u profesiji i u društvu.

Kritičan sam i prema FDU, kao i prema mnogim drugim pojavama, ustanovama i društvu u celini, i to baš zato što mi je do njega toliko stalo. Tamo ima mnogo odličnih stvari, ali mislim da u okviru nastavnih programa nedovoljno pratimo savremeni trenutak, da se neke oblasti koje danas spadaju u izvođačke umetnosti ne izučavaju. Uveli smo strip, video-igre i kopirajting, što je vrlo dobro, ali nema izučavanja prakse i teorije savremenog plesa, interdisciplinarnog polja između izvođačkih i vizuelnih umetnosti, pre svega performansa, čak nema ni lutkarskog pozorišta. Ja sam o ovom govorio na telima fakulteta, u ličnoj komunikaciji, pa jednim delom i zbog toga nisam izabran u prvom

pokušaju, oktobra 2016. godine, za redovnog profesora. Izbio je skandal u čemu su mediji, a pre svega studenti, odigrali ključnu ulogu. Izabran sam u martu prošle godine, i moram da kažem da mi je u nizu prošlogodišnjih nagrada i uspeha najznačajnija podrška studenata.

Zbog tog skandala prilikom mog izbora sistem po kome se biraju nastavnici nije se promenio, ali je uzdrman. Po meni, osnovna pretpostavka akademskog života je da ja ustanem i u lice, sa argumentima

nedostatak kompetencija, meritornosti, to što ljudi ne prate svoju profesiju, ne apdejuju se, misle šta će nam laser ako je u srpskoj tradiciji da se radi klještima. Univerzitetski profesor koji ne može da čita stručnu literaturu na dva međunarodna jezika, on nije univerzitetski profesor!

To što se studenti uključuju u društvene projekte, političke ili građanske akcije, to je primereno njihovom habitusu. Fakultet treba da doprinese njihovoj samosvesti. Predajem istoriju svetskog pozorišta

Na Bitefu ste počeli kao pozorišni kritičar "Politike", zatim ste bili član žirija njihove nagrade za režiju, pet godina ste vodili razgovore sa umetnicima, a od oktobra 2015. ste umetnički direktor Bitefa.

Moj stav prema Bitefu je taj da treba da se, kada ima razloga, kritikuju selekcija i konkretne predstave, ali da ništa od toga ne sme da ugrozi postojanje Bitefa kao takvog, jer je reč o kapitalno značajnoj nacionalnoj instituciji. To sam mislio oduvek,

... sa Anjom Sušom

... u kancelariji Bitefa sa Filipom Vujoševićem

kažem kolegici: ne mislim da vi zadovoljavate kriterijume za to radno mesto, a ne da glasam tajno. Jer ako imate jednoglasno pozitivan referat komisije koja je trebalo da procenjuje vašu kompetentnost, i ne iskoristite nijednu od zakonskih mogućnosti da iznesete primedbe, i onda tajno glasanje koristite za vendetu zato što ste dobili negativnu kritiku, ili zato što smo imali sukob u akademskim poslovima – to je neprihvatljivo.

Sve to ima poledinu, duboke korene: na fakultetima, i to ne samo kod nas, jedni druge štitimo, ili isključujemo one koji smetaju tom našem internom sistemu. To je negativna strana inače epohalne civilizacijske tekovine koju zovemo autonomija univerziteta. Slučajevi negativne selekcije na fakultetima, dovođenje asistenata za koje znate da neće moći ni da dobace do vas, to je pravilo. To je generalni problem srpskih elita. U situaciji nacionalnih zaptvorenosti, "elite" će pre ili kasnije da se uljuljkaju u svojim pozicijama i prestaće da rade na sebi. Dakle, mislim da su nacionalizmi i razna ideološka zastranjenja samo sekundarni fenomen, a primarni je

i drame. Retko im dajem jedno tumačenje umetničkog dela jer je potrebno da shvate da ne postoje jedinstvene istine u umetnosti, tražim od njih da imaju svoj odnos prema tome, i maksimalno se trudim da razvijem kritičko mišljenje. Ima još profesora na FDU koji podstiču slobodno, kritičko mišljenje, pa su zato naši studenti, pored činjenice da su kolektivne akcije i rad ono za šta se i školuju, već tradicionalno u prvim redovima mnogih građanskih protesta. Kad se pogleda istorija studentskih protesta, FDU je njen značajan deo – Čedomir Jovanović se formirao u njima, a taj su protest vodila još dva ondašnja studenta FDU: Matija Rackov, montažer, i Dušan Popović, filmski reditelj. Ono što FDU sigurno ide na čast, je da smo na Izbornom veću, u kome su svi nastavnici, dali jednoglasnu podršku našim studentima kad je nedavno protiv njih dvojice dignuta optužnica. Posle su nas pitali da li nam je za to bila potrebna hrabrost. Ja u tome ne vidim hrabrost, najnormalnije je da se studenti formiraju kao slobodne ličnosti i da im, ako su politički ugroženi, profesori pruže podršku.

a ne samo od kako sam postao umetnički direktor. I sve moje ranije kritike na račun Bitefa su da on bude bolji. Kritika generalno treba da bude podsticaj.

Zašto mislim da je Bitef najvažnija ustanova nacionalne pozorišne kulture? Zato što je Bitef vrlo značajan za našu sredinu, ali i za širi kontekst, regionalni i svetski. Bitef je jedna od naših retkih institucija koja nije lokalnog dometa. U vreme kad je nastao, Bitef je bio idealno, gotovo jedinstveno mesto susreta dva tada ideološki oštro razdvojena sveta. On je, po mom mišljenju, osamdesetih počeo da gubi međunarodnu relevantnost, ali Bitef i dan-danas ima ogroman kredit stečen na njegovom početku.

U novonastalim okolnostima treba da pronađemo, osmislimo šta bi mogla da bude neka ekskluzivnost Bitefa. Kako? Racionalno: sagledate šta su nam komparativne prednosti a šta slabosti, gde bismo mogli da napravimo prodor a gde nemamo šanse. Postavio sam dve premise. Koncept *novuma* kao izvorno modernistički treba stalno preispitivati, pa nam je cilj da svake godine imamo neku vrstu

estetskog fokusa na određene fenomene koji su i dan-danas ako ne potpuno novi, ono i dalje spadaju u provokativne, subverzivne i radikalne prakse koje pomeraju razumevanje pozorišta i u lokalnom i u globalnom okviru. Druga premisa je da Bitef opet ima funkciju spajanja razdvojenih kultura. Pre dve godine smo Anja Suša i ja zamislili da bi Bitef mogao da bude ne više most između Istoka i Zapada, već rupa na žičanoj ogradi između Juga i Severa. Mi smo sad svet između Evropske unije i onih

vala, nego najznačajniji. Za Ruse, Poljake, Čehe, Bitef je u prošlosti bio najznačajniji jer im je bio prozor u svet. I to Zapad često previđa, ali ne bi trebalo da i mi to radimo, tako da i istočna Evropa mora i danas da bude u našem fokusu.

Koncepti selekcije koje razvijam s Filipom Vujoševićem su izoštrani, problem-ski, estetski i tematski profilisani, ali ja mislim da festival kao što je Bitef takav mora da bude. On nije tu da bismo gledali inostrane predstave za čije gostovanje nema

Za najnižu moguću dozvoljenu cenu mogli ste da kupite ulaznicu, a ako ste je kupili ranije, platili ste je čak i manje od te dozvoljene cene, plus smo mi raširili glas od usta do usta da je poslednja dva sata ulaz na predstavu besplatan, otvoren za sav narod! I ključno u toj priči: predstava je prenošena direktno na RTS-u, na javnom servisu. *Olimp* je, znači, bio prodor elitne kulture u najširu društvenu sferu, pogotovu imajući u vidu društvenu raspravu koju je pokrenuo.

... sa Janom Fabrom na poslednjem Bitefu

... u Rimu, Premio Europa, sa Žoržom Banijem i Marinom Davidovom

koji u EU žele da uđu ili kao pojedinci-izbeglice ili kao ravnopravne države članice. Otuda je fokus Bitefa 2016. bio na izbegličkoj krizi. U budućnosti ćemo se truditi da se posebno posvetimo onim područjima gde je naš, zapadni svet indukovao ratove i građanske krize, a što je provociralo i podstaklo migraciju. Interesovanje Bitefa će, između ostalog, biti Avganistan, Iran, Bliski istok generalno, Severna i Afrika generalno. Bitefu je komparativna prednost, u svetskim okvirima, i tradicija Pokreta nevrstanih bivše Jugoslavije, koja je kao nekolonijalna sila imala partnerske, ravnopravne odnose sa Alžirskom, Nigerijom, Indijom, Šri Lankom... To je ogroman kulturni kapital, njega samo neznalica ili neko ko ne želi dobro ovom društvu može da zanemari.

U Rimu, na Premio Europa, Bitefu je priređena izuzetna prezentacija povodom njegove pedesetogodišnjice. Govorilo se i šta je njegov istorijski značaj i šta su mu današnje perspektive. Marina Davidova, jedna od vodećih ruskih kritičarki, rekla je da iz ruske perspektive Bitef nije jedan od najznačajnijih evropskih festi-

para tokom sezone, iako je i to vrlo važno. Bitef ima svoj identitet, on je dijalog između različitih kultura, kao i sredstvo prepoznavanja inovativnih scenskih praksi, kako god mi taj fenomen danas tretirali. Ne mislim da su naše selekcije isuviše lične, ne biramo predstave sa pozicije toga šta volimo, nego šta, a na osnovu svog znanja, senzibiliteta, intuicije, prepoznavamo kao fenomene na koje treba u datom trenutku baciti svetlo. Mogu se selekcije praviti naravno i na drugi način, ali mene interesuju samo ovakve, i veoma mi je drago što je to prepoznato, priznato i podržano.

U Bitefu su mi bitne pre svega dve stvari. Pre svega, da sačuvamo umetničke vertikale u sferi novih pozorišnih formi po kojima će se Bitef prepoznavati i u lokalnom i svetskom kontekstu. Druga moja vodilja je shvatanje reditelja Antoana Viteza – elitistička kultura za svakog čoveka. Zvuči paradoksalno, oksimoronski, ali nije: imaš emancipatorsku zamisao da visoku kulturu približiš svakom građaninu. To je bila predstava *Olimp* na 51. Bitefu. *Olimp* nije bio elitistički događaj, već emancipatorski, čak levičarski iskaz.

Poslednjih meseci reč kultura postala je deo izjava najodgovornijih ljudi u Srbiji. Istina, ističe se nacionalna, a ne internacionalna kultura. Da li je to dobar znak po Bitef?

Mislim da nas sve ljude iz kulture tako nešto treba da raduje. Ali, s druge strane, postavlja se pitanje na koju i kakvu kulturu političari misle. Konkretno, pozorište je kroz istoriju često bilo reprezentacija određenog poretka, manje ili više "masovni medij" kroz koji je vladajući sistem sam sebe reprezentovao. Samim tim, pozorište je bilo podložno cenzuri i kontroli, ali je ipak nalazilo svoje načine, na koje se ponekad gledalo kroz prste, a ponekad su stvarno bili subverzivni, da deluje i kritički, alternativno u društvenom smislu: to su vrlo složeni, dinamični i ponekad kontradiktorni društveni mehanizmi. Molijeru je glavu spasio lično kralj Luj XIV, ali to ne znači da je njegov *Tartif* bio manje subverzivan u odnosu prema kleru i konkretnim centrima društvene moći. Jedino ga je upravo kraljeva pomoć, kao neki *deus ex machina*, mogla da spasi sudbine koju je sebi skoro zacementirao tom dramom. »

Foto: Milovan Milenković

■ **“*Olimp* nije bio elitistički događaj, već emancipatorski, čak levičarski iskaz. Za najnižu moguću dozvoljenu cenu mogli ste da kupite ulaznicu, a ako ste je kupili ranije, platili ste je čak i manje od te dozvoljene cene, plus smo mi raširili glas od usta do usta da je poslednja dva sata ulaz na predstavu besplatan, otvoren za sav narod! I ključno u toj priči: predstava je prenošena direktno na RTS-u, na javnom servisu. *Olimp* je, znači, bio prodor elitne kulture u najširu društvenu sferu”**

Ne mislim da to što je ostao živ ublažava kritičku oštricu *Tartifa*.

Veoma je važno infrastrukturno i finansijski podržavati kulturu, umetnost, ali je potrebno i dozvoljavati, čak i podsticati, njen kritički karakter – čak i ono što u toj kulturi kritikuje poredak koji ga podržava. E, to je izazov ovoj kao i svakoj vlasti. Da li ćete podržavati samo ono što vama ide u prilog, ili ćete ga podržavati generalno, i to zato što smatrate da je kultura, uz obrazovanje i nauku, glavni emancipatorski mehanizam društva, ono što ga vodi napred, pa makar to išlo na vašu partijsku i političku štetu u datom trenutku? Da li bi istu podršku kao što je imalo svečano otvaranje Muzeja savremene umetnosti imala i izložba u tom istom muzeju koja bi

bila kritički nastrojena prema aktuelnoj vlasti? Postoje umetnosti, ozbiljna muzika na primer, koje imaju manji potencijal društvenog preispitivanja. Zato, ako država ulaže u orkestre i operske sale – da me neko ne shvati pogrešno: i to je veoma važno, neophodno! – očigledno je to ulaganje u bezbednije umetnosti nego, recimo, u film ili književnost.

Mislim da se nacionalna kultura shvata na redukcionistički način. Na primer, Bitef je, iako internacionalni festival, *par excellence* institucija nacionalne kulture čija je misija univerzalnog značaja: prepoznavanje i promocija savremenog sceniskog izraza i najširi mogući multikulturalni dijalog. Koncept nacionalne kulturne baštine treba posmatrati na širi način

od uobičajenog, tu mora da ima mesta i za savremene forme i projekte međunarodnog kulturnog prožimanja – ako su postali ili jesu deo naše tradicije. Predstava *Nebesko carstvo* slovenačkog reditelja Jerneja Lorencija, u koprodukciji Narodnog pozorišta iz Beograda i Bitef teatra, odličan je primer kako baština može da se predstavi i na savremen način. Koncept nacionalne kulture nikako ne treba da rekreira romantičarski pristup nacionalnom iz 19. veka! Videli smo koliko je to bilo anahrono u Hrvatskoj i nekim drugim zemljama u okruženju kojima je, posle raspada bivše zemlje, opcija “ovo je samo naše” bila jedina alternativa jugoslovenskoj kulturi! Recimo, televizijska serija *Nemanjići* je, u scenarističkom smislu, upravo takvo, ultrarevizionističko vraćanje u preuske, čak klaustrofobične konstrukte identiteta iz 19. veka. To treba izbeći!

I po svojoj istoriji i po svojoj geografiji, Srbija je uvek bila izrazito multikulturalna, to je njena tradicija i njena prednost – ne slabost. Šta je zajedničko u kulturnim identitetima Subotice i Vranja, šta je slično između srednjoevropske urbane kulture i južnjačkog osećaja sveta? Mi samo treba da poštujemo sami sebe i da shvatimo da je multikulturalnost imanentna ovom podneblju, kao i većini drugih, da mi treba da je gajimo i razvijamo zbog samih sebe, zato što je to nama potrebno, a ne zato što je u pitanju politički korektan zahtev nametnut iz Brisela.

SONJA ĆIRIĆ

CEO SPEKTAR LOGISTIČKIH USLUGA

Skladištenje

Transport

Špedicija i carinjenje

4PL

SRBIJA

Nova Pazova, Prva centralna radna 4
Tel: +381 (11) 3314 329

CRNA GORA

Podgorica, Vladike Ruvima II Boljevića 22
Tel: +382 (20) 89 13 93

BOSNA I HERCEGOVINA

Banja Luka, Svetosavska 79
Tel: +387 (51) 49 12 93

www.dts.rs

dts DELTA
TRANSPORTNI
SISTEM

Pun krug podrške mladima u Srbiji

Učimo čitav život, nešto iz knjiga, nešto od ljudi, nešto iz iskustava i grešaka, češće svojih nego tuđih. Iskustvo je danas na ceni

Traži se u životu, a traži se i u poslu. Na putu sticanja iskustva razumevanje poslodavaca je od velikog značaja, a razumevanje znači podršku u prvim koracima na ulasku u poslovni svet. Upravo to iz godine u godinu pokazuje kompanija Coca-Cola HBC Srbija. Strateški usmerena na mlade ljude, ova kompanija prepoznaje da je njima potrebna podrška na čitavom putu kroz obrazovanje, zbog čega je kreirala pun krug mogućnosti za razvoj poslovnih karijera u zemlji.

srednjoškolce i studente da otkriju, preusmere i iskoriste svoje talente i potencijal, ali i da usavrše savremene veštine u pronalaženju posla. Podržan od strane Ministarstva omladine i sporta, projekat "Budućnost #za5" organizovan je kroz niz edukativnih radionica, predavanja, tribina, u više od 10 gradova u Srbiji.

PODRŠKA I EDUKACIJA ZA NEZAPOSLENE MLADE

Za one koji su stekli formalno obrazovanje ali još uvek nemaju posao, kompa-

Jedna od najuspešnijih kompanija na našem tržištu je napravila platformu koja povezuje znanje dobijeno tokom formalnog obrazovanja i znanja koje poslodavci traže. Nešto što ne piše u knjigama, što se ne uči besplatno, sada je dostupno uz pokazanu volju i trud da mladi nešto novo nauče i iskoriste savete najboljih u svom poslu kako da do istog "sutra" dođu. Jedna prijava za bilo koji od ovih besplatnih programa ujedno može biti i prijava za bolju budućnost.

PRAKSA ZA STUDENTE

Za studente koji su željni dodatne prakse, već pet godina se realizuje *Coke Summership* program praksi. Ovo je prilika za sve studente treće i četvrte godine, apsolvante, diplomce, kao i polaznike master studija akreditovanih univerziteta u Srbiji da usavrše liderske sposobnosti, poslovnu komunikaciju, efikasno upravljanje vremenom, veštine u upravljanju projektima, kao i veštine prezentovanja. *Coke summership* je dodirna tačka znanja stečenih na fakultetu i onih potrebnih za rad u kompaniji. U ovom programu prakse je do sada učestvovalo više od 150 mladih, a više od 50 ih je dobilo posao u kompaniji.

POSAO ZA MLADE TALENTE

Mladih talenata u Srbiji ima jako puno, a program *Career from the bottle* ih prepoznaje, oblikuje i nudi priliku da se dalje razvijaju i dostignu vrhunac svojih mogućnosti i karijera. Učesnici ovog programa kroz sopstveni razvoj doprinose i razvoju kompanije u periodu od dve godine, tokom kojih se upoznaju sa radom kompanije, zaduženjima i dinamikom određenog sektora i pozicije, ali i dodatnim projektima. Najbolji dobijaju priliku za zaposlenje, a ostali učesnici stečeno iskustvo koriste kao relevantnu referencu za zaposlenje u drugim kompanijama na našem tržištu.

YOUTH 360° je jedinstvena platforma za podršku mladima u pronalaženju i kreiranju sopstvenog poslovnog identiteta, kao i šanse za kvalitetnu profesionalnu karijeru u Srbiji. Od obrazovanja do zaposlenja, kroz rad sa ekspertima iz različitih oblasti, bilo iz same kompanije ili partnerskih obrazovnih institucija i organizacija, mladima se pruža prilika da steknu nova praktična znanja koja pretvaraju u vrednost za buduće poslodavce.

EDUKACIJA ZA SREDNJOŠKOLCE

Srednja škola je polazna tačka ovog puta. Fondacija Coca-Cola, u saradnji sa organizacijama "Centar E8" i "Unijom srednjoškolaca Srbije", realizuje nacionalni projekat "Budućnost #za5" namenjen mladima uzrasta od 15 do 30 godina. Projekat ima za cilj da motiviše i podstakne

nija Coca-Cola HBC Srbija je u saradnji sa Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Nacionalnom službom za zapošljavanje i NALED-om i organizovala program edukacije Coca-Cola podrška mladima. Program namenjen nezaposlenim mladim ljudima koji imaju između 18 i 30 godina pruža edukaciju koja je jedinstvena prilika da se nauči sve o uspešnoj komunikaciji, poslovnoj administraciji, upravljanju projektima, pripremi poslovnih planova i sve-mu onome što vodi ka željenom poslu. Program pokrenut u maju 2017. godine obuhvata oko 1000 mladih u 14 gradova Srbije. Edukacija se realizuje kroz trodnevne radionice i kroz onlajn platformu *Youth Hub*, nakon kojih svim svršenim polaznicima kompanija Coca-Cola HBC Srbija dodeljuje sertifikat.

 Program za srednjoškolce i studente

 Edukacije i pripreme za susret sa potencijalnim poslodavcima, start-up edukacije

 3600 učesnika do sada

 VIŠE INFORMACIJA NA:
buducnostza5.rs

EDUKACIJA

buducnost
#5

 Program za nezaposlene mlade od 18-30 godina

 Interaktivne radionice poslovnih veština za lakše zapošljavanje

 187 učesnika do sada

 VIŠE INFORMACIJA NA:
coca-colapodrskamladima.com

EDUKACIJA

Coca-Cola podrška
#Mladima
#NaučiPromeniKreći

Youth 360°

Pružamo snažnu podršku mladima u pronalaženju i kreiranju svog poslovnog identiteta kao i šanse za kvalitetnu profesionalnu karijeru u Srbiji.

Coca-Cola

 Coca-Cola HBC
Srbija

POSLO

career
from the bottle
job your dream.

 Program za diplomce i absolvente

 Posao u kompaniji u okviru management trainee programa

 13 učesnika do sada

 VIŠE INFORMACIJA NA:
careerfromthebottle.com

PRAKSA

Coke
Summership
REFRESHING BUSINESS EXPERIENCE

 Program za studente završnih godina i diplomce

 Praksa u kompaniji u trajanju od 6 nedelja

 154 učesnika do sada

 VIŠE INFORMACIJA NA:
cokesummership.com

Beograd pred izborom

Zaista je tačno da se na predstojećim izborima za vlast u prestonici radi o nečem daleko većem i važnijem od toga ko će upravljati gradskom kasom i odnositi smeće sa beogradskih ulica. Uz rizik da zvučim previše dramatično, rekao bih da se radi o pitanju da li se u dogledno vreme može preokrenuti trend kolektivnog ludila i društvene propasti, koji se sve jasnije pomalja ispod našminkanih statistika i lakiranih TV izveštaja

Piše: **Dorđe Vukadinović**

Rezultati ovog “novogodišnjeg” istraživanja gotovo su se u dlaku poklopili sa onim (neobjavljenim), rađenim po istoj metodologiji, na istom uzorku, tri-četiri nedelje ranije. Zato smo – bez obzira na ovde više puta pominjane teškoće da se “uhvati” istinsko raspoloženje građana o osetljivim političkim pitanjima – u njih prilično sigurni, što znači da je manje-više ovo odnos snaga sa kojima politički akteri ulaze u kampanju za beogradske izbore. Ali to, razume se, nije nipošto gotova priča – inače se ne bi ni vodile kampanje, smišljale strategije i agitovalo do poslednjeg trenutka i daha. Hoću reći, izbori tek treba da se raspišu. Konačne koalicije tek da se sklope. Rivali tek da potegnu svoje najjače adute i najprljavija oruđa. I naravno da su moguću najrazličitiji obrti, iznenađenja i preokreti.

I ovaj put smo, kao i prethodnih meseci, u ponudi spekulisali sa nekim najverovatnijim, i/ili najinteresantnijim kombinacijama. Do sada se pokazalo da smo imali relativno dobar istraživački osećaj, informacije i procene. Ali tek će se u narednim danima i nedeljama definitiv-

Istraživanje je rađeno u Beogradu od 24. decembra 2017. do 4. januara 2018. na reprezentativnom uzorku (teren-telefon 2:1) od 1200 ispitanika.

no znati da li će, na primer, socijalisti biti pridodati SNS-u, ići sami (sa Palmom) ili u aktuelnom retro-aranžmanu sa Šešeljem i radikalima. Takođe, još nije sasvim jasno kom će se opozicionom “carstvu” prikloniti Tadić. Šta će biti sa DJB-om i Dverima? (Mi smo ih ovde sastavili, ali to nipošto ne znači da će zaista i ići zajedno.) Da li će Šapić rasti ili padati? Da li će “Beli” uopšte učestvovati na izborima itd.

Najviše nepoznanica je oko dva (odnosno tri) glavna aktera, iako se njihov rejting, zapravo, najlakše i najbolje hvata. Da li SNS, sam ili ipak sa socijalistima, može preko kote 40 s obzirom da je od 2014. iz izbora u izbore ovaj dvojac u Beogradu, zapravo, gubio pet do sedam procenata, a na ovogodišnjim predsedničkim

Foto: Dragan Kujundžić / Tanjug

Ko je, prema vašem mišljenju, bio bolji gradonačelnik?

Siniša Mali	34,6%
Dragan Đilas	29,1%
ne znam / nemam stav	36,3%
Ukupno	100%

Da li mislite da se trenutno Beogradom upravlja i rukovodi

pretežno dobro	35,2 %
pretežno loše	43,7 %
ne znam / nemam stav	21,1 %
Ukupno	100%

Ako bi se sledeće nedelje održali gradski izbori, da li biste na njih izašli?

da, sigurno bih izašao	60,3 %
možda / verovatno bih izašao	13,9 %
ne, ne bih izašao	15,2 %
ne znam / bez odgovora	10,6 %
Ukupno	100%

Foto: Vesna Lalić / Ras

GLAVNI TAKMACI:**Siniša Mali i****Dragan Đilas**

izborima Vučić je kao zajednički kandidat u Beogradu osvojio jedva 44 odsto (a njegov lični rejting u Beogradu se za četiri godine praktično prepolovio i duplirao broj negativnih ocena)? Da li će i koliko besomučna negativna kampanja oštetiti Đilasa? Da li će Đilas i Šapić u zbiru imati više od SNS-a i SPS-a? To je, kako sada stoje stvari, moguće, ali ne i zagarantovano. A i tada se postavlja pitanje: kakve to ima veze ako, na primer, SNS ponudi Šapiću mesto gradonačelnika? No, još važnije pitanje jeste ko će od manjih opozicionih aktera uopšte preći cenzus, a ko će svojom pogibijom i glasovima možda doneti odlučujuću prevagu SNS-u, tako da mu ni Šapić ne bude potreban.

FORMACIJA 4-5-6

Više puta sam na ovim stranicama objašnjavao prednosti zajedničkog opozicionog nastupa (famozna "jedna kolona") i zašto je sve drugo, u najmanju ruku, rizičan, ako ne i potpuno gubitnički pristup. I ma koliko se meni to činilo logičnim i očiglednim (pogotovo kada je o Beogradu reč), izgleda da nisam bio preterano ubeđljiv. Ili su, pre će biti, neki drugi argumenti i faktori imali veću težinu. Uostalom, eventualna Vučićeova odluka da se ipak ide i na parlamentarne izbore učinila bi više za jedinstvo opozicije nego svi moji više ili manje jaki argumenti. Odnosno, suočeni sa realnom perspektivom ostanka ispod praga "celzijusa", verujem da bi brojni opozicioni akteri poprilično spustili kreste i potražili utočište u nekom više ili manje principijelnom koalicionom okrilju.

Daleko od toga da mislim kako je svako ko ne bude u ovoj, dakle, ne jednoj jedinoj, ali ipak nesumnjivo glavnoj opozicionoj koloni automatski Vučićeov "agent", "plaćenik" i izdajnik opozicione stvari. Neki to gotovo sigurno jesu, za neke nije jasno, a za neke bih skoro smeo staviti ruku u vatru da su opoziciono čvrsti ništa manje od pisca ovih redova ili partnera sa "Đila-

Za koga biste glasali na gradskim izborima ako bi bile ponuđene sledeće liste i koalicije? (bez 25% neopredeljenih)

Siniša Mali ili drugi kandidat koga predlaže koalicija SNS-SPS-PUPS-JS Aleksandar Vučić – Ivica Dačić	39,8 %
Dragan Đilas koga predlaže koalicija "Za Beograd": PSG – Saša Janković, Narodna stranka – Vuk Jeremić, "Levica" – Borko Stefanović, Pokret za preokret – Janko Veselinović, SDS – Boris Tadić	23,8 %
Aleksandar Šapić koga predlaže lista "Za naš grad" – Aleksandar Šapić	18,6 %
Luka Maksimović koga predlaže lista "Beli Preletačević"	5,3 %
Kandidat koga predlaže koalicija: "Dveri" – Boško Obradović, DJB – Saša Radulović	4,4 %
Miljan Damjanović koga predlaže lista SRS – Vojislav Šešelj	3,1 %
Dragan Šutanovac koga predlaže lista DS – Nova Stranka – Zoran Živković	2,5 %
Kandidat koga predlaže lista " Ne davimo Beograd "	1,4 %
ostali	1,0 %
Ukupno	100%

sove" liste. Ali nevolja je što čak i oni koji nisu Vučićevi "potajnici" vrlo lako mogu postati njegovi "korisni idioti". A to da li su jedno ili drugo možda jeste bitno za ocenu njihovog moralnog lika, ali, u suštini i nažalost, ne menja mnogo u oceni njihove političke uloge.

Drugim rečima, već sam izlazak u 4-5-6 opozicionih kolona prilično će otupiti oštricu antivučićevskog fronta. I ta šteta nije mala. Ali možda ne bi bila nenadoknadiiva ukoliko bi se sve te kolone zaista držale "pakta o nenapadanju" – i ukoliko sve pređu cenzus. Ali to je (i jedno i drugo) praktično nemoguće, ili makar vrlo teško zamislivo. Pa DJB po društvenim mrežama – a one su "rodno mesto i tajna" ovog neobičnog pokreta – gotovo da ne radi ništa drugo nego hejtuje potencijalne opozicione rivale (pre svega Đilasa, a donekle i DS), objašnjava kako "nije dovoljno samo to da ste protiv Vučića" i da u svom krstaškom ratu protiv "partokratije" oni ne žele i nemaju nameru da "Murtom" (čitaj, Đilasom) menjaju "Kur-tu" (i obrnuto). I ne radi se tu samo o DJB-u, oni su uzeti samo kao najeklatantniji primer. Ode li zaista samostalno na izbore, ni DS neće odoleti iskušenju da politički i medijski prostor pod beogradskim suncem potraži napadima na "prođilasovsku" koaliciju. A ni ovi neće moći dugo da se uzdrže a da kolegama ne odgovore da su svi oni, zapravo, "Vučićevi igrači", jer je jasno da SNS u Beogradu "zazire samo od Đilasa". (Što je, uzgred rečeno, u osnovi i tačno.) I tako u krug – ma koliko se, eventualno, svi zaklinjali kako se neće baviti opozicijom, već samo nesposobnom vlašću.

I u tom više ili manje (ne)principijelnom zanosu gotovo da se previđa jedna užasno važna i skoro očigledna politička činjenica. Čak i kada se to ne vidi u medijima, Srbija je duboko podeljena zemlja, kojom se iz dana u dan ne samo nesmetano širi, nego i sa najviših mesta u državi još podstiču ta endemska podeljenost, mržnja i paranoja. I u toj podeljenosti – ne treba imati iluzije – "njihova" polovina je još uvek ubedljivo veća i jača. I kod nje skoro da nema sumnji, preispitivanja i kolebanja. Beograd je tu samo delimičan i uslovan izuzetak. Odnosno, zahvaljuju-

MASOVNE REKONSTRUKCIJE: Kako će prošlogodišnji haos na ulicama glavnog grada uticati na odluku građana na predstojećim izborima

Foto: Marija Janković

ći nešto povoljnijoj demografskoj strukturi (u prevodu, ljudi su u Beogradu ipak malo više obrazovani i bolje informisani) ovde to zaostajanje nije tako dramatično, što bi, uz maksimalnu i iskrenu mobilizaciju svih sa ove strane, teoretski moglo doneti jednu konačno i istinski neizvesnu izbornu utakmicu – bez koje, čak i da nema onog malignog političko-kriminalnog vrha, dugoročno nema ni demokracije ni slobodnih izbora (i obrnuto).

I zato je zaista tačno da se na predstojećim beogradskim izborima radi o nečem daleko većem i važnijem od toga ko će upravljati gradskom kasom i odnositi smeće sa beogradskih ulica. Uz rizik da zvučim previše dramatično, rekao bih da se radi o pitanju da li se u dogledno vreme može preokrenuti trend kolektivnog ludila i društvene propasti, koji se sve jasnije pomalja ispod našminkanih statistika i lakiranih TV izveštaja.

A tu srpsku – ali ne mnogo manje i beogradsku – političku "realnost" hvataju naši anketari, i o njoj govore ne samo konačne brojke u istraživanju, nego i živi i živopisni komentari "sa terena", koje vam ovde povremeno prezentujemo, ne tek radi dokumentarnosti i zabave, već mnogo više kao svojevrsni memento, upozorenje, apel i opomenu kako opozicionim biračima tako i političkim i javnim akterima koji se često ponašaju kao da – čak i mimo svih Pinkova i Informera – ta opora realnost ne postoji, ili da je oni naprosto ne poznaju i ne priznaju.

Da li je, prema vašem mišljenju, Vaš materijalni položaj danas bolji ili gori nego pre četiri godine?

bolji	19,8 %
gori	42,5 %
isti	36,2 %
ne znam / bez odgovora	1,5 %
Ukupno	100%

Da li biste ohrabriali svoje dete da se odseli iz zemlje, ukoliko bi za to imalo priliku?

da	60,5 %
ne	28,9 %
ne znam / nemam stav	10,6 %
Ukupno	100%

Da li koristite internet i koliko često?

svakodnevno	63,5 %
nekoliko puta nedeljno	10,7 %
ne koristim internet	25,8 %
Ukupno	100%

Komparacija

Aleksandar Vučić u Beogradu 2013–2017.

Izvor podataka: NSPM

Foto: Rade Prelić / Tanjug

Ocenite ličnost po školskom sistemu, ocenom od 1 do 5	1	2	3	4	5	ne znam / nemam stav
oktobar 2013. prosek: 3,41	16,10%	13,30%	14,70%	21,00%	32,30%	2,70%
novembar 2017. prosek: 2,74	36,60%	10,30%	8,80%	8,20%	26,00%	10,20%

O BEOGRADU, STANDARDU I ŽIVOTU – “DA ZAVRŠE ŠTA SU ZAPOČELI”

“Beogradom se dobro upravlja, a bilo bi još bolje da ovi pre njih nisu sve uništili, zadužili se i prokockali i da sadašnja vlast nije morala da krpi njihove rupe.”

“Gradom se očajno upravlja, a nije ni čudo kada ga vode neznalice, ulizice, skupljači lažnih doktorskih titula.”

“Beogradom se odlično upravlja. Ne može sve odjednom, ovi prethodni su ispraznili sve kase. Da ova vlast nije morala da vraća njihove dugove, Beograd bi bio najlepši grad u Evropi.”

“Beograd na vodi je propala investicija, to svi znaju. One prazne kule će nekoli-ko godina da zjape prazne – dok ih voda ne sruši.”

“Fino bi bilo da se nešto stvarno radi i gradi planski. Ovo je čisto pranje para i šminka pred izbore.”

“Moralo je sve odjednom da se poprav-lja i rekonstruiše u Beogradu, jer ovi prethodni nisu uradili ništa, a sve je počelo da propada.”

“Treba SNS-u dati još jedan mandat, da završe ljudi šta su započeli. Ako Srbija ide na jednu stranu, a Beograd na dru-gu, teško nama.”

“Beograd izgleda jeftino. Postao je prestonica jeftine zabave i kiča. Siniša Mali verovatno kao mali nije imao jelku, pa je sad odlučio da kupi najskuplju na svetu.”

“Jedva preživljam. Nemam kad da razmišljam da li živim bolje ili gore.”

“Nije uopšte trebalo da povećaju penzije. Meni je i ono smanjenje bilo u redu, jer sam direktno pomagala Srbiji da bude bolja.”

O VUČIĆU – “HVALA GOSPODU BOGU”

“Vučić je mnogo dobar, pošten i vredan čovek. Plašim se samo da ga dušmani ne ubiju kao Đinđića.”

“Hvala Gospodu Bogu što nam je poslao ovog divnog čoveka. Da mu Bog da zdravlja i poživeo dugo, da vlada Srbijom 100 godina, jer nam samo on može pomoći.”

“U crkvi stalno palim sveću za njego-vo zdravlje, da poživi dugo, jer on jedi-no može da nas spase, zajedno sa Malim. Sam Bog nam ih je poslao.”

“Najgori predsednik ikada.”

O ĐILASU – GOVOR LJUBAVI I MRŽNJE

“Gde je Đilas dedovina? Odakle njemu kapital za silne firme – to da ga pitate”.

“Đilas – lopov i hohštapler, sve nas je pokrao.”

“Đilasa treba na giljotinu poslati.”

“Most na Adi, koliko on košta? Lopov jedan, pokupio naše pare i postao milioner.”

“Njega treba da kamenuju za sve što nam je uradio.”

“Za vreme Đilasa mi sve četvero dece radilo, a sad je dvoje njih bez posla, tako da smatram da je on mnogo bolji od Vučića i da se sad do posla dolazi samo preko stranke.”

“Odličan čovek na čelu opozicije, verujem da će pobediti na izborima. Trudnice, deca i stari su imali bolji tretman u njegovo vreme. Dopada mi se i dan-danas kako je rekonstruisao Bulevar. Iza njega je ostao most kojim svi Beograđani mogu da se ponose.”

“Samo je gledao svoje lične interese i sopstvenu korist.”

“Dragan Đilas bi mogao biti odličan kandidat kad bi ga opozicija zaista iskreno podržala. Ali sve mi se čini da to rade kao pod moranje, jer znaju da oni sami nemaju šanse, a ne od srca.”

ŠAPIĆ: DEČKO KOJI OBEĆAVA

“Mlad, sposoban, sportista, i ja sam to isto, pa ću glasati za njega. Radi svoj posao i ne bavi se ogovaranjem drugih političara. Zahvaljujući njemu sva deca sa Novog Beograda dobila su paketiće. Neistrošen političar, sa svetskom karijerom, posvetiće se mladima, a to nam je preko potrebno, jer svi pobegoše iz zemlje.”

“Gangula!”

PONOSNI STANOVNIK KANADE

U moru zanimljivih, veselih, poučnih, smešnih, morbidnih i/ili gorkih komentara, za kraj, kao svojevrsan zaključak izdajamo karakterističan odgovor na dva pitanja:

Da li biste ohrabрили svoje dete da napusti Srbiju, ako mu se za to ukaže prilika?

“Moje dete je već u inostranstvu. A ja ohrabrujem sebe da učinim isto, ako mi se ukaže prilika.”

“Da li ćete izaći na naredne izbore?”

“Iskreno se nadam da na proleće neću izaći na izbore, zato jer ću tada biti ponosni stanovnik Kanade – daće Bog. Ostalima, puno sreće. Trebaće im.”

*Autor je narodni poslanik i urednik NSPM

Digitalizacija – budućnost rudarske industrije

Dokazane tehnologije pomažu kompanijama iz oblasti rudarstva da u potpunosti pređu na digitalan način proizvodnje i time poboljšaju konkurentnost na tržištu

Nemanjići, džanum

Serija „Nemanjići“ je plod ideološke kurentnosti, a fantazam za kojim bezuspešno juri je „autentičnost“, izmaštano rajsko stanje „čistog srpstva“

Urbana legenda kaže da se u filmu *Boj na Kosovu* lepo vidi kako neki statisti imaju ručne satove (svoč ili seiko, đavo će ga znati), a kaže i to da se u nekom kadru snimanom nad ravnicom Kosova Polja lepo vidi kako tamo negde u daljini promiče nekakav kamion. Što je bizarno jer su kamioni 1389. zapravo bili upadljivo retka pojava, naročito na Kosovu, koje je već tada primalo pomoć iz saveznog Fonda za nerazvijene. Je li sve to baš tako, ne znam, jer narečeni film nisam gledao: nikada nisam uspeo da se setim nijednog ubedljivog razloga da u to investiram sat i po života koje niko ne bi mogao da mi vrati. Ali se zato sećam da sam kadgod, nezamislivo davno, u jednom kadru iz serije *Nepokoreni grad* (zagrebački TV odgovor na *Otpisane*) video kako ustaški zlikovci jure skojevskog ilegalca po Vlaškoj ili Petrovoj ulici devetsto četrdeset i neke, i onda svi zajedno lepo projezde pored zida s grafitom: PUNK. A posle kažu da je pank nastao sedamdesetih u angloameričkom svetu?! Ma haj'te molim vas. Opet velike države i nacije potkradaju i prisvajaju naše kulturno nasleđe.

Kako god, vole ljudi „autentičnost“ u filmskim i televizijskim prikazima prošlosti tj. istorije, i skloni su da se jako najede ako je ne dobiju, ili im se bar tako pričini. Ta težnja po sebi nije neopravdana, ako se ne preteruje. Sada se, vidim, nadigla internetska kuka i motika na seriju *Nemanjići*, čiju je prvu epizodu RTS prikazao pred novu godinu: te dižete Vukan i onaj drugi govore kao da su s Dorćola ili iz NBG blokova (što ne uzeše neke klince „iz Vranje“, i problem solved?), te g. Veliki župan koristi uzrečice i ideološke memove (recimo, o „srpskoj slozi“ ili „krstu časnom i slobodi zlatnoj“) nastale vekovima kasnije, te likovi koriste mutirane turcizme i ostale „stranjskizme“ tipa „bre“ kojih tada nije moglo biti u jeziku Srbalja etc.

Sve je to, verujem, opravdano i tačno. Megjutoa, nije baš mnogo bitno za ovaj tekst: ne pišem ovde o seriji, nego o tome čemu ona uopšte ima da posluži, zbog koje je vrste očekivanja nastala (kao politički projekat trenutka), i koji bi to fantazam značajnog dela publike trebalo da zadovolji. Krenuću u neutešnom tonu: taj fantazam je po samoj svojoj naravi nezadovoljiv, i zato će serija biti popljuvana i sahranjena od dominantne vrste kibicera šta god da se dogodi do kraja. To je upravo taj fantazam „autentičnosti“; a on je sasvim nezadovoljiv u okolnostima u kojima se o famoznim Nemanjićima i o srpskom srednjem veku generalno ne zna gotovo ništa. Kako se ne zna?! Ama, zna se na nivou istorijskih makročinjenica koje su dobre za udžbenike i podatne za književna domaštavanja, ali mediju filma i televizije to nije ni približno dovoljno. Njemu je važno kako su ljudi izgleda-

li, kako su govorili, šta i kako su jeli, kako su se svađali, šalili, zavodili (ili naprosto – uzimali) i tome slično. U tom smislu, srednjovekovni su Srbi za današnje jedva malo manja nepoznanica nego Klingonci iz Zvezdanih staza ili Vagoni iz Autostoperskog vodiča kroz galaksiju. Pardon, veća su nepoznanica: o Klingoncima i Vagonima znamo mnogo više.

E sad, ključno pitanje: čemu sve ovo? *Nemanjići* su, vesno ili ne, stvar trenutne ideološke kurentnosti i tome prikladne „narudžbe odozgo“, na onaj isti način kako su to nekada bile „partizanske“ serije i filmovi, a posle razni *vuci karadžići*, kosovski bojevi i ostala bižuterija bolje ili slabije izrade. Nakon što su prethodni režimi izveli svoje fantazije o „NOB-u i socijalističkoj revoluciji“, pa o Kraljevini Jugoslaviji, pa o devetnaestovekovnoj Srbiji itd., kao o zapovedenim praslikama Bolje prošlosti, Nemanjići su naprosto morali doći na red... A šta je njihova simbolička funkcija, koju frustraciju bi oni imali da zaleče i zakrpe? Pa, recimo, da popune izvesne praznine, da omalterišu rupe iz famozne „kulturne strategije“ odgovarajućeg Ministarstva – koje je ovde samo trenutno otelotvorenje duha *večitog malograđanina* i njegovih skudoumnih filistarskih fantazija – u kojoj anonimna nakupina nadobudnih diletanata mudruje o „vizantijskoj“ i, kako beše, „starobalkanskoj“ dimenziji srpske kulture i identiteta. Mislili ste da to praznoslovlje „ništa ne znači“? E pa, prevarili ste se. Radi se zapravo o kvazinostalgичnom konstrukt koji nariče za predosmanskom Srbijom kao izgubljenim rajem „autentičnosti“, onim edenskim vremenom kad smo Mi Srbi bili jednaki sebi u čistom, stoodstotnom razmeru. Dakle, dok nas nije pokvario infekt s Orijenta, koji nas je *kulturno-mentalitetski poturčio*. Ali, ni to nije sve: kičerozno idealizovana Srbija pre „turcizama“ istovremeno je i Srbija pre „germanizama“ (latinizama etc.), a dakako da ovde ne govorimo samo o jeziku. To je Srbija čiji način života nisu oblikovali ni „Turčin“ ni „Švaba“, kao najtransparentniji Arhitudinci, najsnažniji agensi-razređivači mitske supstance „čistog srpstva“. Identitetsko samorazumevanje ove „autohtonističke“ škole na pojavnom je nivou pre svega anti-orijentalno, ali na dubljem je nivou još više i strastvenije antiokcedentalno. Njegov je žuđeni objekat sreće i ispunjenja srednjovekovna Srbija kao nekakvo rajsko stanje pre *ekološke katastrofe* kakva nas, lele, zadesi u dva samo naizgled suprotstavljena vida: *poturčenja* i *pozapadnjačenja*. Da li je ona stvarno bila takva? To pitanje je pogrešno, pa se na nje ga ne može ni odgovoriti tačno: ni u tim fantazmima, pa otuda ni u *Nemanjićima*, ne radi se stvarno o Nemanjićima niti o srednjem veku, nego o nama danas i ovde.

Optužnica protiv suda

Kad Ivica Dačić kaže da mu je neko podmetnuo da se u isto vreme na istom mestu nađe sa sveže prvostepeno oslobođenim Predragom Bubalom, kad zbog te presude gradonačelnik Novog Sada i potpredsednik SNS-a Miloš Vučević u "svojstvu građanina" kritikuje sudstvo i sudije, kad premijerka Ana Brnabić iskaže razumevanje za Vučevićevu frustraciju, kad se predsednik Aleksandar Vučić složi da je "građanin" Vučević rekao istinu, kad je nešto malo neumrlih institucija na poslednjim bocama infuzije, postavlja se pitanje da li ovi napadi na sudstvo predstavljaju trajno ukidanje treće grane vlasti u Srbiji

“Uhapsite Vlasija”, uzvikivale su hiljade demonstranata 28. februara 1989. ispred današnjeg Doma Narodne skupštine prekidajući govor Slobodana Miloševića i očekujući da im on ispuni želju: “Ne čujem dobro, ali želim da vam odgovorim na ovo što tražite”, uzvratilo je Milošević praveći se naivan i najavio da će biti hapšenja. I, zaista, dvadesetak dana kasnije tadašnji politički lider kosovskih Albanaca Azem Vlasi i još nekoliko drugih uhapšeni su pod optužbom da ruše ustavni poredak SFRJ. Nakon godinu dana, u aprilu 1990, Predsedništvo ukida vanredno stanje na teritoriji Autonomne Pokrajine Kosovo, amnestira 108 političkih pritvorenika, a sud oslobađa optužbe Azema Vlasija. Reakcije srpskih medija i javnosti bile su gotovo unisone i svode se na rečenicu koja se toliko puta može čuti na slavama i u kafanama: “Što su ih, uopšte, hapsili kad ih nisu osudili?”

Izgleda da se baš ovakvoj javnosti i baš takvim biračima obratio Miloš Vučević kada ih je 26. decembra prošle godine pozvao da “ne čute više na sramne oslobađajuće presude najvećim kriminalcima, koji su ojadili državu i građane”. Presudu koja je toliko nasekirala visokog funkcionera Srpske napredne stranke i gradonačelnika Novog Sada (mada je naglasio da govori kao “pravnik i običan građanin”)

izrekao je tog istog dana Specijalni sud u Beogradu kojom je prvostepeno osloboodio bivšeg ministra privrede i privatizacije Predraga Bubala optužbi za zloupotrebu prilikom prodaje paketa državnih akcija u Luci Beograd preduzeću “Worldfin” iz Luksemburga (navodno u vlasništvu biznismena Milana Beka) 2005. godine. Ovaj vapaj građanina i pravnika svom narodu Vučević je detaljno obrazložio a ovo je najneukusniji deo “obrazloženja”: “Gospodo sudije, pitam vas ono što se narod Srbije pita svakoga dana: kada ćete početi da sudite po zakonima Republike Srbije, pravu i pravdi, a ne po sumi novca koju dobijate od dosovskih osvedočenih lopova, koji su sproveli najmonstruoznije pljačkaške privatizacije? Gospodo sudije, rekao bih poštovane, ali mi moj obraz i naš narod ne da, jer, kako da budete poštovani dok najveće lopove oslobađate njihove očigledne krivice, a narod pravite ludim?” Dakle, sudeći po ovoj izjavi, Miloš Vučević je potpuno uveren da je Predrag Bubalo kriv, a da su sudije korumpirane. Nije jasno, niti je to pokušao da objasni, kakvu je istragu građanin i pravnik Vučević sprovodio da dođe do dokaza koji potvrđuju Bubalovu krivicu. Nije objasnio ni zašto smatra da su sudije korumpirane. Međutim, Vučević to ne mora ni da objašnjava ni da dokazuje – dovoljno je podgrevati stav da je

nesrećni narod okružen tajkunima, lopovima i kriminalcima koji im gule kožu sleđa i usmeravati birače da se jedini spas od njihove potpune propasti ne nalazi u nezavisnom sudstvu već u mudrom i poštenom rukovodstvu vladajuće stranke koja ih nezadrživo vodi u budućnost.

EMOCIJE

“Vučević se sasvim sigurno, i ne samo on, na jedan demagoški način obraća građanima koji ne razumeju na koji način funkcioniše pravosuđe”, kaže za “Vreme” Dragana Boljević, sudija Apelacionog suda u Beogradu i predsednica nevladine organizacije “Društvo sudija Srbije”, i dodaje: “Oni pokušavaju da privuku građane sebi, da izazovu bes građana i da ih okrenu protiv pravosuđa, i na taj način dobiju odrešene ruke da u narednim ustavnim izmenama učine sa pravosuđem šta im padne na pamet. Postoji mnogo štošta u pravosuđu što bi trebalo menjati, kao što je postojalo i 2008. i 2009, ali to nije trebalo ni tada, a ne treba ni sada menjati tako da izvršna vlast nametne, neposredno ili putem ‘tampon-institucija’ kakva je Pravosudna akademija, svoju kontrolu nad pravosuđem. Jer će se ta kontrola obiti svakom građaninu Srbije o glavu.” Reklo bi se da se poslednje izjave nosilaca visokih političkih funkcija o sudstvu ili odbijaju

**ZASTRAŠIVANJE IZ POLITIČKIH
RAZLOGA NAKON OSLOBAĐAJUĆE
PRESUDE: Predrag Bubalo i Miloš Vučević**

Foto: A. Andić, Tanjug

Kodeks za članove Vlade donesen je u januaru 2016, a za narodne poslanike u julu prošle godine, i svaki je, ravnopravno, koštao poreske obveznike Republike Srbije po 17.285 evra. Oba kodeksa u svom prvom članu navode da su nosioci političkih funkcija dužni da poštuju pretpostavku nevinosti. Kako je Ana Brnabić svojim "razumevanjem" prekršila taj član, a na to joj niko nije skrenuo pažnju, niti je ona uputila izvinjenje, sledi zaključak da nam ti kodeksi nisu ni potrebni. Ako je već tako, bilo bi pošteno da predsednica Vlade od svojih primanja vrati u budžet Republike Srbije tih 17.285 evra. Ili bar njen solidarni deo što, kad se podeli na 22 člana Vlade, iznosi 785 evra.

Na ove napade na sudije reagovali su Visoki savet sudstva, nevladine organizacije, advokatske komore Srbije i Beograda, a najoštrija osuda stigla je od Vrhovnog kasacionog suda: "Takva izjava, data u toku sudskog postupka, u vezi s nepravosnažnom presudom je neprikladna, uvredljiva, opasna i štetna, predstavlja do sada najgrublji oblik mešanja u rad suda, uznemirava javnost, vodi zastrašivanju sudija i urušava osnovne principe demokratskog društva, a posebno princip podele vlasti." Draganu Boljević ovako iskazana solidarnost iskreno raduje: "Čini mi se da je struka prvi put bila ujedinjena i to bez nekog prethodnog dogovora već su reakcije nastupile potpuno spontano. Bio je to veliki napad na pravosuđe." Na pitanje kako će se ovakve izjave srpskih zvaničnika odraziti na zatvaranje Poglavlja 23 i pristupanje Srbije Evropskoj uniji, Dragana Boljević kaže: "Ja odavno govorim da naše pravosuđe nije ništa lošije od pravosuđa u pojedinim državama članicama EU, kao što su Bugarska, Rumunija, Mađarska, pa ako hoćete sad i Poljska. Prema tome, kako EU ocenjuje pravosuđe zavisi od njenih prioriteta, a ti prioriteta, nažalost, odavno više nisu vladavina prava. Ja bih se apsolutno složila sa predsednikom Republike koji kaže da kada bismo mi priznali Kosovo, Evropska unija ne bi imala zamerki na pravosuđe Srbije." ¶

RADOSLAV ČEBIĆ

od njihovih glava ili oni te udarce stočki trpe. Tako je i premijerka Ana Brnabić imala koju da doda na Vučevićevu opservaciju stanja u srpskom sudstvu: "Mogu da razumem Miloša Vučevića, zvala sam ga jutros telefonom, potpuno mogu da razumem tu frustriranost, mislim da je to još jedan dokaz da nam svakako trebaju reforme u pravosuđu." O kakvim se reformama radi, Brnabićeva nije obrazložila, dodajući da "šta god rekli, bićemo krivi". Ana Brnabić je već imala prilike da pokaže priličnu dozu razumevanja na neprilične i neprihvatljive izjave njenih kolega. Kada ministar odbrane Aleksandar Vulin u septembru prošle godine nije umeo portalu KRIK da objasni kako je skupio više od 200.000 evra za kupovinu stana, njegova stranka Pokret socijalista je u svom saopštenju iznela niz uvreda na račun novinara i urednika tog portala Stevana Dojčinovića navodeći da "nije tajna da je Dojčinović plaćen iz inostranstva za svaki tekst kojim napada Vulina, a nije tajna ni da uzima narkotike". Koji dan kasnije Ana Brnabić je, razumljivo, izjavila: "Ne slažem se sa tom retorikom, to nije moj stil, ne bih se tako izražavala, ali lično razumem emotivnu reakciju, jer sam sa tim portalom pre nekoliko meseci imala istu emotivnu reakciju." Njena emotivna reakcija se odnosila na ranije pisanje

KRIK-a o imovinskoj karti Ane Brnabić. Slika odnosa političara na vlasti prema srpskom sudstvu ne bi bila potpuna da se nije oglasio i predsednik Aleksandar Vučić. On je bio mnogo eksplicitniji: "Sad nas ubeđuju da niko nije kriv za lopovske privatizacije, da se niko nije obogatio na grbači naroda i da su ti koji su uzeli milione evra sada čistunci", i dodao da Vučević treba da se izvini što je reagovao na tu presudu, "mada je rekao istinu i ono što veruje i zna 99 odsto građana Srbije". Toliko o pretpostavci nevinosti, tekovini starijoj od 2000 godina. Vučević se, očekivano, nije izvinio i čak je posle saopštenja Visokog saveta sudstva u kojem se navodi da njegova izjava "krši prezumpciju nevinosti" i da: "Kao nosilac javne funkcije Vučević je dužan da se uzdržava od ponašanja kojim se narušava poverenje u nezavisnost i nepristrasnost sudova i sudija", lakonski izjavio da ostaje pri svemu što je prethodno izgovorio.

KODEKS

Prema Akcionom planu koji je izradila Pregovaračka grupa za Poglavlje 23 (pravosuđe, prim. nov.) u aprilu 2016. predviđeno je donošenje dva Kodeksa (jedan za narodne poslanike, drugi za članove Vlade) o granicama dozvoljenosti komentisanja sudskih odluka i postupaka.

Mafijaška Nova godina

Nova mafijaška likvidacija na samom početku 2018. godine u Beogradu kao da najavljuje spektakularnu i turbulentnu godinu u oblasti organizovanog kriminala. Ono što takođe "izgleda" jeste da ovdašnja policija ne uspeva da reši većinu takvih ubistava

Dok su se stanovnici beogradskog naselja Vračar, jednog od elitnijih delova grada, odmarali posle dočeka u nedelju 2017. godine i pravili planove za prve dane u novoj godini, jedno ubistvo je raspršilo opuštenost i sjaj proslave, a pucnjava iz pištolja zamenila je buku vatrometa.

Davorin Baltić iz Kotora star 41 godinu, kako smo docnije saznali, ubijen je u klasičnoj sačekuši, kao iz filmova, u noći između 1. i 2. januara 2018. godine. Na njega su do sada nepoznate ubice ispalile preko 50 metaka u trenutku dok je bio u svojim kolima ispred zgrade u kojoj je živio u Ulici Internacionalnih brigada.

To je ulica u delu Vračara po imenu Nemašar i važi za skup i miran kraj, deo grada koji je poslednjih deceniju i po promenio svoju "krv" jer se doselio neki novi svet, imućan i po pravilu namršten, te zamenio ostarelo građanstvo koje se ili raselilo ili poumiralo.

Investicioni bum iz korena je promenio sliku Vračara upravo u tom delu "iza" Hrama Svetog Save i doneo novu elitu u taj deo grada. Taj svet se tu preseljavao ne zato što su zgrade dobre i uslovi za život sjajni nego zato što je bilo važno

grupacije odgovorne za brojna ubistva, otmice, nasilje svake vrste, a sve zbog dominacije na tržištu distribucije kokaina i heroina. Pretpostavlja se, prema informacijama koje su procurile u crnogorske i srpske medije, da je on žrtva naručene likvidacije, te da su naručioci vođe Škaljarskog klana, druge moćne mafijaške organizacije iz starog grada Kotora.

Taj Baltić, o kome u nekim novinama komšije vele da je bio "kulturan", jedan je od mnogih koji je za svoju "sigurnu kuću" izabrao Beograd; ne bi bilo iznenađenje ni ako se "otkrije" i da je imao nešto od imovine i na Zlatiboru, "rajskom mestu" mnogih srpskih i crnogorskih kriminalaca.

Izveštaji sa mesta na kome je on ubijen otkrili su odmah jednu zanimljivost: sa njim u kolima bila je i službenica Policijske uprave Vračar, Marija N., te je nekim čudom izbegla sigurnu smrt. U prvim "procurelim" detaljima sa lica mesta govorilo se da je ona bacila u obližnji kontejner / kantu pištolj nastradalog Baltića da bi se, potom, tvrdilo da je to bio njen pištolj. Saznaje se dalje i da je policijska službenica kuma pokojnog Baltića i da je te "kobne večeri" otišla da navodno čestita Novu godinu svojoj kumi, valjda, Bal-

je izbegao izdržavanje zatvorske kazne zbog prodaje droge; u kolima u kojima je izrešetana takođe se nalazio policijski službenik – u slobodno vreme je valjda bio Stankovićev telohranitelj. U tom slučaju nije se odmaklo dalje od predistražnog postupka, niti je objašnjena uloga policajca koji je radio za Mutavog. Sada je opet nejasna uloga pomenute policajke, s tim što se protiv nje kao vodi neki postupak. Inače, ona je radila u policijskoj stanici na Vračaru, nekih kilometar i po udaljenoj od mesta zločina, i kažu da je u to vreme trebalo da bude na dužnosti. Kakva je bila njena uloga, za koga je zapravo radila i da li je bila deo Kavačkog ili nekog drugog klana, tek bi trebalo da se sazna i otkrije. Ovako, desetak dana nakon zločina, sneg i šaš počinju da padaju na ovaj slučaj koji nikako nije dobrodošao srpskoj policiji u danima kada se slavilo i kada su gradskoj upravi bila puna usta priče o tome kako je Beograd postao svetska turistička destinacija gde se dolazi zbog dobrog provoda, ali i bezbednosti grada.

I zaista, u poređenju sa Nišom, u kome je u dva meseca zapaljeno sedam automobila, među kojima su i oni u vlasništvu

■ Od promene vlasti 2012. godine i vlade režim u Srbiji i ne pokušava da se suštinski obračuna sa organizovanim kriminalom

osvojiti to brdo u Beogradu, najopuštenije i sa najviše kafića za blejanje. A simbolički, čini se, i zato što je Hram tu pa su molitve sa brojanica obešenih o retrovizore skupih džipova mogle da nađu svoj odjek pod kupolama pravoslavne crkve.

POLICIJSKA PRATNJA

U takav se kraj doselio i ubijeni Davorin Baltić. O njemu se docnije moglo doznati da je pripadnik Kavačkog klana, neke vrste kotorske Ndrangete (ozloglašene mafijaške organizacije iz Kalabrije),

tićevoj supruzi. Nekoliko dana nakon ubistva Više tužilaštvo je, kako se navodi, protiv nje pokrenulo istragu za delo nedozvoljenog nošenja oružja... Uglavnom, prema onome što se sada zna, Baltića su ubili profesionalci tako što su ga brutalno izrešetali, a njegova saputnica je prošla nekim čudom bez ogrebotine.

Nešto slično se dogodilo kada je u oktobru 2016. godine na Vračaru takođe ubijen Aleksandar Stanković, zvani Sale Mutavi, tada predstavljan kao vođa navijača Partizana, inače kriminalac koji

**LIKVIDACIJE U
PODZEMLJU UZ
PRISUSTVO POLICAJACA:
Ubistvo Davorina
Baltića i Aleksandra
Stankovića, zvanog Sale
Mutavi, na Vračaru**

Fotografije: Željko
Knežević, Igor Marinković/
Ringier Axel Springer

visokih članova gradske uprave i lokalne policije, Beograd ne izgleda kao mesto opasno po život. Međutim, ovakva mafijaška smaknuća podsećaju da se uprkos priči o velikom uspehu u borbi protiv organizovanog kriminala, on slobodno razvija i deluje u najelitnijem delu grada, po ulicama gde žive ljudi koji su deo i privredne i političke elite.

STATISTIKOM PROTIV STVARNOSTI

Sve u svemu, Beograd je postao grad u kome u istom klubu sede ubice i potencijalne žrtve, gde se izmešalo apsolutno sve, i to se brani argumentom da je "ono pre" bila najgora mafijaška vlast koja je pokrala i otela sve što se moglo i da sada nema šta da se otme i krade, pa valjda nema ni mafije. Uglavnom, svaki policajac na ulici zna ko gde sedi, gde koji crnogorski klan ima svoje ljude i na kakvim mestima. Ali, protiv takvih stvari se retko ili nikad ne preduzimaju veće akcije: u junu 2017. predstavljana kao velika akcija hapšenja pripadnika Škaljarskog klana u novobeogradskom restoranu "Durmitor", okončana je sa tri potvrđene optužnice i to za minorna krivična dela...

S druge strane, policija je od leta pa do

kraja 2017. godine u više masovnih akcija pohapsila na stotine "počinilaca", što svakako dobro izgleda u statističkom pregledu na kraju godine, mada suštinski, na ulici, ne menja ništa. Svi znaju da ovi obračuni crnogorske mafije koja ima svoje ljude svuda, bilo po rođачko-kumovskoj liniji bilo tako što su kupili one koji su im potrebni, ugrožavaju bezbednost u Srbiji, ali i više od toga. Oni pre svega pokazuju da su kriminal i korupcija vodeće "sportske discipline" u Srbiji. Policija i tužilaštvo, tako, već godinama ne uspevaju da reše pokušaj ubistva Milana Beka, poznatog srpskog preduzetnika, a nema ni pomaka u istragama povodom pokušaja ubistva Predraga Rankovića, zvanog Pecuni, u beogradskom hotelu "Prag", u proleće 2017. godine.

Zapravo, od promene vlasti 2012. godine i vlade u kojoj je dominantnu ulogu imala Demokratska stranka, vlast u Srbiji i ne pokušava da se suštinski obračuna sa organizovanim kriminalom čiji se pripadnici šepure po prestoničkim klubovima i kafićima i baškare po stančugama/štekovima na Vračaru. Čak, tako izgleda, sve se čini da se minimiziraju hapšenje i suđenje grupi Darka Šarića, koji sada

već izgleda kao dobri čiko u poređenju sa ekipom koja se tamani od Kotora, preko Budve, do Beograda i Novog Sada bez ikakvog straha. Javnosti se poturaju akcije sa čudnim imenima u kojima se u jednom danu uhapsi po 200 ljudi ili se zapleni 100 kilograma marihuane, a ogromna većina tih ljudi nikada ne ode na sud, nego brzo bude puštena.

Za to vreme džipovi krstare po Beogradu u broju i gabaritu koji daleko prevazilaze i one dane kada su pripadnici rasformiranog JSO-a blokirali Ulicu Strahinjića Bana da bi Milorad Ulemek popio kafu. O tome se ne govori, to se zataškava, ali ovakvi događaji svojom surovosti pokazuju pravo stanje stvari i uvek otkrivaju da je neko iz države u to umešan: kao i u svakoj priči o organizovanom kriminalu.

I ne bi nikoga začudilo da opet na TV stanicama dobijemo ispovesti "momaka sa asfalta" onako kako je to u filmu *Rane* prikazao Srđan Dragojević izmišljajući program "Miris asfalta". Bivši vođa navijača Partizana Miloš Radisavljević Kimi dobio je već svojih sat i po – čekamo sledeće goste.

SLOBODAN GEORGIJEV

Ko to tamo truje

Nekoliko dana pred novogodišnje veselje, udarna vest svih dnevnih novina i elektronskih medija bila je otkriće 25 tona izuzetno toksičnog otpada zakopanog na privatnom placu u Vukićevici, selu kraj Obrenovca, ali da ne brinemo jer je brzom i pravovremenom reakcijom sprečena ekološka katastrofa

Cela priča je prilično zamuljana, kako ovdašnji običaji nalažu sve je začinjeno bombastičnim naslovima – “alarmantno”, “jezivo”, “užas”, “katastrofa”, “tempirana ekološka bomba” i sve tako, ali i umirujućim, mada bolno kontradiktornim izjavama nadležnih da nema razloga za brigu, jer oni su tu da nas zaštite od neodgovornih pojedinca koji za šaku para truju tlo i vodu, ljude, biljke i životinje.

BIA, SNAJKA

Naime, još sredinom avgusta obrenovačka Komunalna inspekcija je dobila dojavu da neko u Vukićevici skladišti neke buriće, po mirisu sudeći neprijatne sadržine, na nekom tamo placu po kome se povremeno kopa pa zatrpava. Ta dojava je prosleđena lokalnom javnom tužilaštvu, koje iz nekog već razloga ceo slučaj prosleđuje Bezbednosno-informativnoj agenciji. Zbog čega je BIA u sve uključena, pa još i vodi glavnu reč, umesto policije kako red i zakon nalažu, nije poznato, a kako stvari stoje neće ni da bude. Kasnije će ministar zaštite životne sredine Goran Trivan objasniti da je BIA angažovana jer “imaju stručne ljude i resurse”, ali i zarad podizanja ekološke svesti na viši nivo.

Ni četiri meseca nije prošlo, a na plac preduzeća Nitar trans banuli su operativci BIA u pratnji policije, opštinske javne tužiteljke, saniteta i vatrogasaca, ekoforezičara... Posle kraće istrage uhapšen je Zoran Marković, vlasnik već pomenutog Nitar transa i placa na kome je otpad skladišten, što iznad, što ispod zemlje.

Po svemu sudeći, nadležno ministarstvo je o svemu ovome obavešteno tek nedelju dana pošto je sve završeno: recimo da je resorni ministar za sve ovo saznao malo pre nego svi mi. Kako god, dan pošto je vest pukla lice mesta obišao je

JOŠ UVEK NA LICU MESTA: Opasne materije u Vukićevici

Foto: Ringier Axel Springer

ministar Trivan u pratnji novinara, stručnjaka iz Nuklearnog instituta “Vinča” i privatnog Instituta Mol, opštinske javne tužiteljke Danijele Sindelić i predsednika obrenovačke opštine Miroslava Čučkovića.

NEMA VIŠE TOLERANCIJE

“Brzom i efikasnom akcijom sprečavanja ekološke katastrofe u okolini Obrenovca država jasno poručuje da neće više tolerisati ovakve i slične slučajeve nezakonitog postupanja opasnim otpadom”, izjavio je Trivan okupljenima ispred placa gde je otpad pronađen i upozorio sve one koji se nelegalno bave ovim poslom – prometom toksičnih materija, da je akcija koju su izveli samo početak. “Nećemo se zaustaviti. Toga još ima u Srbiji, i mi želimo da pokrenemo proces otkrivanja ovakvih i sličnih slučajeva. Niko ko ovako ozbiljno ugrožava zdravlje i bezbednost

građana neće proći nekažnjeno”, istakao je Trivan. “Kopaćemo gde god treba i kažnjavaćemo nezakonito postupanje opasnim otpadom, jer to više ne sme da se radi. U pitanju su zdravlje i životi građana, radi se o nama samima.”

Na kraju je saopštio i njemu poznate detalje: “Na privatnoj parceli je pronađen visokotoksičan otpad i građani su o tome pravovremeno obavešteni, jer imaju pravo da znaju o svemu što se tiče njihovog zdravlja”, naglasio je ministar i objasnio da je u toku ispitivanje kvaliteta vode i zemljišta, kako bi se ustanovilo da li je na mestu ekološkog incidenta došlo do gađenja i ako jeste, u kojoj meri.

“Dužni smo da obavestimo javnost da su bunari zagađeni, da li je to tako ili nije znaćemo kada analize budu gotove. Mi ćemo obavestiti predsednika opštine i građane kakva je situacija i u skladu sa tim preduzeti sve mere koje su u

skladu sa zakonom", objasnio je Trivan i dodao da se nada da je veća katastrofa sprečena, ističući da niko neće ostati nekažnjen "zbog toga što je neko manje platio, a neko više zaradio zato što nije opasan otpad tretirao u skladu sa zakonom i pritom najozbiljnije ugrozio zdravlje građana".

Međutim, predsednik obrenovačke opštine Miroslov Čučković bio je prisutan, pa je time već obavešten, a i građani iz bombardovanih novinskih "užas" i "katastrofa" naslovima takođe su bili obavešteni da je ispod zemlje bilo sakriveno nešto gadno. Jedino što je ostalo nepoznanica za sve, verovatno i za ministra, o kojim jezivim u užasnim materijama je zaista reč, kad je sve to zaista otkriveno i šta će nadležni ovim povodom zaista da urade.

U svom obraćanju ministar nije dao nikakvu vremensku odrednicu, što je neke novinare dovelo u zabludu da je otpad pronađen dan pre, naročito ona konstatacija da je država reagovala "brzo i efikasno", pa je u nekoliko dnevnih novina tako i objavljeno. Da to i nije baš tačno, već da je sve oposleno deset dana ranije, kao i da je od prvog saznanja da tamo ima nečeg gadnog ispod zemlje do uviđaja prošlo četiri meseca, otkrila je opštinska tužiteljka onima koji su je pitali: "Istraga je trajala 15, 16. i 17. decembra, a nakon pristizanja prvih analiza da se radi o toksičnom otpadu, 18. decembra tužilaštvo je odredilo zadržavanje osumnjičenog. Nakon saslušanja njemu je određen pritvor do 30 dana", rekla je tužiteljka i dodala da se istraga nastavlja sve dok se ne otkrije odakle otpad potiče i da li je osumnjičeni dobio novac da ga skladišti.

ŠTA JE UNUTRA?

Prema rečima dr Vladimira Nikolića, pomoćnika direktora Nuklearnog instituta "Vinča", sredinom decembra im je stigao nalog Opštinskog javnog tužilaštva da uzorkuju i analiziraju pronađeni otpad, pre svega da potvrde ili opovrgnu eventualnu radioaktivnost. "Odmah smo počeli da uzorkujemo, identifikujemo i ispitujemo materiju, a rezultate smo redovno dostavljali tužilaštvu u Obrenovcu", rekao je Nikolić i naglasio da stručnjaci Instituta znaju o kakvoj je materiji reč, ali da rezultate ispitivanja uzoraka ne mogu da objave jer je istraga u toku, uz opasku

da će analize potrajati još neko vreme, ali i da su sporne supstance uklonjene pod nadzorom eksperata i pripadnika MUP-a i da u ovom trenutku ljudi i životna sredina nisu ugroženi.

Bez obzira na to što su (skoro) sve analize već urađene u Nuklearnom institutu "Vinča" i da su (skoro) sve supstance identifikovane, nadležni su u ovaj posao, analizu i identifikaciju pronađenog toksičnog otpada uveli Institut Mol, privatnu kompaniju iz Stare Pazove akreditovanu za svakorazne biohemijske analize, koja je nedavno formirala odeljenje za ekološku forenziku. Taman kad treba.

Prof. dr Ilija Brčevski iz Instituta Mol objasnio je da je od 15 ispitanih uzoraka pronađenog otpada utvrđeno da je 11 iz grupe supstanci koje su visoko toksične. "Otpad koji je pronađen mogli bismo da poredimo sa stogodišnjom bombom koja svakog dana pomalo eksplodira", rekao je, i dodao da su pronađene otrovne materije naročito opasne po životnu sredinu i prirodu jer imaju tu negativnu osobinu da se nezadrživo šire nošene podzemnim vodama, tako da efekat ovog zagađenja može da potraje koju stotinu godina. Od svih 11 toksičnih supstanci, imenovao je samo dve – benzen i trihlor-eten, jedinjenja koja imaju široku primenu, između ostalog kao industrijski odmašćivači.

NA LICU MESTA

Na ovećem placu na obodu sela, u nedovršenom objektu bez krova pored nekadašnje prodavnice mešovite robe, ne baš uredno, ali ni nabacano, na paletama su poređana metalna burad od 200, odnosno 260 litara uvezana učetvoro strečfolijom i plastični kontejneri zapremine malo jače od kubika. Na njima su nalepnice "opasan otpad", na kojima kao piše šta je unutra – "otpadna boja", "kontaminirana zemlja", "otpadni mazut", "lofetil", ali ne i sve drugo što bi trebalo da piše – ko je vlasnik otpada, kad je dovezen. U vazduhu se oseća karakterističan miris benzena, svaki Pančevac i bilo ko kome je u komšiluku benzinska pumpa prepoznao bi ga, ali i kiselkastootužni miris koji bi svaki uposlenik u hemijskoj čistionici identifikovao kao trihlor-eten.

Iza nedovršenog skladišta je veliki parking nasut tucanikom, malo dalje rupa

dugačka pedesetak i široka tridesetak metara puna vode, odmah pored gomila zgužvanih/pocepanih buradi i plastičnih kontejnera iz kojih se cedi gusta crna masa slična katranu. Između poplavljenih rupe i buradi je i krivac za stanje iskopane ambalaže – bager kojim je otpad otkopavan. Na burad je naslonjeno nekoliko lopata umrljanih tom istom crnom gustom masom, kao da je neko hteo da pokupi to što se iz buradi cedi, pa zabatalio. Šta god da je u buradima bilo, ovim iskopavanjem je definitivno prosleđeno majci zemlji.

Po rečima meštana, uhapšeni Zoran Marković je nameravao da svoj prevoznčki posao proširi reciklažom opasnih materija. Otud ona nedovršena hala/magacin – da negde smesti mašine, ali i da može otpad da lageruje. Međutim, nije mu baš išlo po planu, pa sve ostade nedovršeno: da li je zaškripalo sa dozvolama, da li je ponestalo para ili je posredi nešto treće, nije poznato. Bez obzira na zastoj u realizaciji plana, Marković je odnekud otpad dovezio i tu ga lagerovao, meštani kažu i odvezio, a nešto i zakopavao. Tako već tri godine.

EPILOG

Dan posle nastupa ministra Trivana, u susednom selu Veliko Polje otkopano je još 50 buradi, na placu preduzeća "Sević d.o.o." kojeg u evidenciji Agencije za privredne registre nema, potom još stotinu buradi, opet u Vukićevici. Tim povodom nadležni se nisu oglašavali, ali zato dnevna štampa jeste, sa već uobičajenim naslovima.

Posle prvog uviđaja Tužilaštvo je naložilo da se opasan otpad bezbedno ukloni, ali nije, niti se zna ko će, kada će i na koji način to da obavi. Visoko kancerogeni otpad opasan po život i zdravlje živih bića do daljeg je tamo gde je i bio, samo što je ambalaža razbucana. Ali ništa za to, ne reče li ministar Trivan da je ekološka katastrofa predupređena, ne reče li zamenik direktora Nuklearnog instituta da su "sporne supstance uklonjene pod nadzorom eksperata i pripadnika MUP-a i da u ovom trenutku ljudi i životna sredina nisu ugroženi". Nema, dakle, razloga da brinemo, jer stroga ali pravična Država je tu da o nama vodi računa.

ZORAN MAJDIN

Ceca u helikopteru

Pošto se u Republici Srpskoj podigla prašina oko toga kako je Svetlana Ražnatović koristila helikopter Vlade Republike Srpske, koji se nalazi pod direktnom kontrolom predsednika Milorada Dodika, Ražnatović je izjavila da je u Banjaluku došla svojim automobilom. Na društvenim mrežama i TV Pinku, međutim, hvalila se uživanjem u letu helikopterom

“**M**i stižemo u Banjaluku. A moja veeeeelikaaaa beba spava”, napisala je folk pjevačica Svetlana – Ceca Ražnatović na jednoj od svojih objavljenih fotografija (na društvenim mrežama) iz helikoptera kojim je doletjela na novogodišnji nastup u privatnom banjalučkom klubu. Velika beba koja spava na grudima Ražnatovićeve je njen sin Veljko, banjalučki student na privatnom fakultetu menadžmenta i ekonomije, koji je u žižu ovdašnje javnosti dospio tokom prošle godine kao učesnik obračuna grupe mladića u Laktašima u kojem je potezano i oružje. Mladi Ražnatović bio je predmetom medijskih napisa nekoliko dana, dok su zvanične institucije Republike Srpske ovaj događaj nastojale držati pod kontrolom, što dalje od očiju javnosti, a najradije bi ga bile zataškale. Helikopter pripada Helikopterskom servisu Republike Srpske i nalazi se pod direktnom kontrolom Kabineta predsjednika Republike Srpske Milorada Dodika. Prema pravilima, Helikopterski servis treba da služi ugroženim građanima u slučaju elementarnih nepogoda, prilikom medicinskog transporta i u akcijama Ministarstva unutrašnjih poslova.

U avgustu prošle godine Vlada Republike Srpske zadužila se za 9,4 miliona KM (oko pet miliona evra) za kupovinu novog helikoptera.

“Nije mi prvi put, ja se jedino raketom i podmornicom nisam vozila. Vožnja helikopterom je za mene najljepši vid putovanja, imate prelepu panoramu i jedno uživanje”, odgovorila je pjevačica na pitanje novinara TV Pinka da li se plašila putovanja helikopterom.

Pošto se u Republici Srpskoj podigla prašina oko toga kako se javni resursi koriste u privatne svrhe i kako je ova beogradska pjevačica, inače omiljena u strukturama vlasti ovdašnjeg bosansko-hercegovačkog entiteta, koristila heli-

kopter Vlade Republike Srpske, koji se nalazi pod direktnom kontrolom predsjednika Milorada Dodika, Ražnatovićeva je demantovala samu sebe. Osjetivši “ličnu potrebu” da odmah demantuje takve neistine o njoj, izjavila je da je u Banjaluku došla svojim automobilom Q7:

“Nikada se nisam bavila time šta je ko rekao, ali zato što izuzetno poštujem RS i narod u Republici Srpskoj, želim da stanem neistinama na put. Priloženi su i dokazi da sve što je izgovoreno vezano za moje ime je apsolutna neistina i laž. Imaćete priliku da to vidite i uvjerite se sami. Ja sam svojim automobilom doputovala u RS, takođe se i vratila sopstvenim automobilom. Imala sam desetominutnu panoramu iznad Banjaluke i to je sve.” Biće da pjevačica govori istinu kad kaže da je u Republiku Srpsku ušla svojim automobilom, jer su čelnici nekih opozicionih stranaka utvrdili da je letjela od Bijeljine do Banjaluke. Otuda nije postojala ni zabljška o prekograničnom letu.

PET HILJADA OD GOSPOĐE

Ražnatovićeva je, nakon što se sama upejala na društvenim mrežama i poslije podizanja medijske prašine, preko noći i iznenada uplatila iznos od pet hiljada evra u humanitarne svrhe i za liječenje oboljele djece zbog čega ju je u znak zahvalnosti njen “veliki prijatelj, dugogodišnji prijatelj Boban Kusturić panoramski provozao iznad Banjaluke”. Prvi čovjek entiteta zahvalio je pjevačici na humanom gestu i doniranih 5 hiljada evra u Fond solidarnosti Republike Srpske.

Opozicione prvake nije zanimalo da li je “pjevačica na novogodišnji nastup u noćni klub blizak ljudima Miloradu Dodiku doletjela iz Beograda, sa Kipra, Sremske Rače ili Pavlovića ćuprije, već šta je uopšte radila na nebu u našem helikopteru”.

“Ako je to zahvalnost za navodnu hu-

manitarnu aktivnost, postavljamo pitanje hoće li se helikopterom provozati i svi pjevači koji su prije nekoliko noći nastupali u humanitarnoj akciji u Banjaluci, kao i 89 hiljada ljudi koji su pozvali humanitarni telefonski broj”, navela je u saopštenju Partija demokratskog progresa, dok je njen klub poslanika u Narodnoj skupštini RS zatražio hitan odgovor Vlade RS na konkretna pitanja.

“Glavni fokus u ovoj priči treba biti na činjenici koja je bila svrha leta i kako je to opravdano. Pojavila se informacija kako je Ceca uplatila pet hiljada evra u Fond solidarnosti, ali se apsolutno ne vidi opravdanje zbog čega nemaju isti tretman i drugi koji su uplatili u humanitarne svrhe. Zbog čega imaju povoljniji položaj oni koji su bliski vlasti u RS? Ovo se dešavalo toliko puta, primjeri su bili mnogo veći i gori i nikada se nije opravdavallo zbog čega”, istakla je Ivana Korajlić iz Transparensi internešnela BiH.

“Snimak koji je izazvao ove tvrdnje, a koje je Ražnatovićeva emitovala na društvenim mrežama, napravljen je iznad Banjaluke. Let je realizovan u okviru trenažnog leta posade Helikopterskog servisa na području Banjaluke i jedini je koji je posada imala taj i neradni dan, 1. januara 2018. godine”, saopšteno je iz Helikopterskog servisa.

Prvi čovjek Republike Srpske oglosio se pet dana kasnije, nakon što su zvanična pojašnjenja dali pjevačica i ljudi iz Helikopterskog saveza RS, i u slučaju “helikopter” nije vidio ništa sporno. Za njega ništa nije sporno jer je Ceca “regionalna zvijezda koja napuni dvorane i u Ljubljani, Zagrebu...”.

I LET JE PAD

Dodik je rekao da su nadležni, očito i sama pjevačica, sve rekli u vezi sa vožnjom Svetlane Ražnatović helikopterom Helikopterskog servisa RS i da nema ra-

OTREŽNJENJE POSLE PRAZNIKA:

Svetlana Ražnatović u vozilu

Helikopterskog servisa Republike Srpske

Foto: Instagram

u silnim opravdanjima i lažima, a odgovor koji je predsjednik RS Milorad Dodik dao medijima vrijeda zdrav razum naroda u RS". Inače, Klub poslanika Partije demokratskog progressa zatražio je u dopisu objašnjenje od Vlade ovog BiH entiteta i ministra unutrašnjih poslova RS o letovima helikoptera Helikopterskog servisa RS 31. decembra i 1. januara nakon što je pjevačica Ceca Ražnatović objavila snimak na društvenim mrežama "na kojem se jasno vidi da dolazi na

ternešnela. Ona je podsjetila kako bilo "kakvo korištenje zbog 'vozikanja' bilo čijih prijatelja, kao u ovom slučaju, predstavlja zloupotrebu servisa bez obzira da li se radilo o javnoj ličnosti ili bilo kome drugom".

"Kraljevski" tretman srbijanske pjevačice u Republici Srpskoj posebno je zasmetao ministru sigurnosti Bosne i Hercegovine Draganu Mektiću, inače kadru Srpske demokratske stranke, za kojeg je riječ o aroganciji vlasti i nepoštivanju vlasti: "Dobar prijatelj me provozao? Neka te dobar prijatelj stavio u vozilo i provozao. Ceca ne samo što je vožena helikopterom, na takav način, a došla na privatnu zabavu, za koju je, mislim, uzela 100 hiljada evra. Imala je VIP status u Banjoj Luci, spavala kao VIP osoba... Takav odnos imati prema pjevačici, koja tezgari po kafanama za velike pare, koja je za jednu noć od Banjalučana uzela 100 hiljada evra, i kao učinila im veliku uslugu, pa je dovesti, vozati, dati joj apartman da spava. To je arogancija vlasti i nepoštivanje vlasti."

Ovaj događaj nas je uvjerio koliko, zapravo, virtuelna i prava realnost nemaju veze i kako ih je teško razlučiti. Poznata pjevačica u virtuelnoj stvarnosti nas je obmanula i pokazala nam sopstvene slike nepostojećeg leta virtuelnim helikopterom Vlade Republike Srpske. U stvarnosti možda nije ni nastupila u privatnom banjalučkom klubu, nije uplatila novac u humanitarne svrhe, niti je bila u Banjaluci. Novogodišnja pijanstva mogu biti teška, a triježenjenja skupocjena. Siromašnim poreskim obveznicima, ako je suditi po objašnjenjima "nadležnih", trebalo bi da bude čast što se "regionalna zvijezda", koja je svoj komercijalni nastup papreno naplatila, istina patriotski i humano im se odužila, provozala na njihov račun.

TANJA TOPIC

zloga da sumnja u to: "Realno gledano, sve u vezi s tim pitanjem je rečeno u izjavama direktora Helikopterskog servisa Bobana Kusturića i naravno Svetlane Ražnatović."

"Momci imaju pravo na trenažni let, to je nešto što se traži, kao što je kod sportista, da budu uvijek pripremljeni, tako i piloti uvijek moraju biti spremni. Ja znam da je to priča o trenažerima i da je to bilo u okviru toga", pojasnio je Milorad Dodik.

Nismo tražili da nam aferu objašnjavaju pjevačica i piloti, jer oni niti odlučuju ko će se i kada voziti, niti vožnju plaćaju, naveli su iz Partije demokratskog progressa, istakavši da Dodikovo objašnjenje ima smisla jedino ako je Ceca odlučila da postane pilot Republike Srpske.

U ovoj stranci su i nakon Dodikovog pojašnjenja da je riječ o trenažnom letu zatražili razuman odgovor iz Vlade RS, jer su se "njihovi prethodnici zapetljali

novogodišnji nastup u privatni klub u Banjoj Luci tim helikopterom".

Za Srpsku demokratsku stranku ovaj "trenažni, humanitarni let" jeste zloupotreba vozila Helikopterskog servisa dok će "kreditno zaduženje za novo vozilo plaćati građani Republike Srpske. U ovoj stranci se pitaju da li "građani treba da plaćaju privatna putovanja pojedina iz svojih već odavno praznih džepova". Za njih je ovo krajnje neprimjereno i nezakonito korišćenje javnih resursa Republike Srpske za privatne potrebe, a sve, kako navode, po nalogu Milorada Dodika, koji je još jednom pokazao svoju bahatost i težnju da imovinu Republike Srpske tretira kao svoj privatni posjed.

"Ovo nije prva situacija da se zloupotrebljava Helikopterski servis i nije ni prvi put da su javni resursi korišćeni za organizovanje koncerta Cece", istakla je za N1 Ivana Korajlić iz Transparensi in-

Dijalog stariji od Brisela

Mnogi indikatori ukazuju da će naredna, 2018. godina biti u znaku kriza i sukoba. Život u takvim okolnostima predstavlja izazov. Kad su u pitanju odnosi Srbije i Kosova, izazov je još veći

U pojedinim periodima srpsko-albanski odnosi su obeleženi otvorenim političkim pa i oružanim sukobljavanjima, čije osobine ukazuju da se radi o etničkom sukobu. U svom dubljem značenju, ovo je sukob oko kontrole teritorije i resursa Kosova kao i oko statusa Kosova i albanske, odnosno srpske zajednice na Kosovu. U najnovijoj istoriji, pitanje statusa je došlo u središte krize na Kosovu, i zato je njegovo rešavanje jedan od bitnih elemenata stabilizacije mira i procesa izgradnje države kao odgovora na pitanje statusa. To posebno važi od 2008. godine. Pitanje statusa se ne može izbeći, mada se može odlagati.

Srpsko-albanski odnosi su obeleženi dugom istorijom “paralelnog života” na “zajedničkoj teritoriji”. To je osnovno obeležje i sadašnjih odnosa. Ali, razlika je u tome što, danas, Srbija nema efektivnu vojno-policijsku kontrolu nad teritorijom i životom na Kosovu, a Kosovo se nalazi u fazi dovršavanja suvereniteta svojih institucija i nastoji da obezbedi pun međunarodni subjektivitet, odnosno priznanje jednostrano proglašene nezavisnosti.

DIJALOG I “EVROPSKA BUDUĆNOST” – ČAROBNA FORMULA

Albanci i Srbi žive kao komšije, te je i njihov dijalog stariji od Briselskog dijaloga. Prvi dijalog nije prestajao ni tokom vojno-policijske represije i oružanih sukoba, posebno 1997–1999. godine. On je tada pripadao manjini u intelektualnim i političkim krugovima i većini takozvanih običnih građana sa obe strane. Sada, Briselski dijalog pripada vlasti, ali nema garancija da će biti uspešan ako ne uključi javnost.

Dosadašnji trend Briselskog dijaloga bio je dobar. Međutim, do kraja 2017. godine se za samo četiri sporazuma može reći da su ispunjeni. To je skroman rezultat i ne garantuje konačan uspeh. Pokazalo se da napredovanje nije pravolinijsko, da posle perioda napredovanja nastaju erupcije političkih i bezbednosnih izazova, da “približavanje EU” nije “čarobna formula” koja sama po sebi može da reši pitanje statusa Kosova tako što bi obezbedila da Srbija u potpunosti prizna nezavisnost Kosova.

Činjenica je da ni protivnici “evropske budućnosti” ne uspevaju da dokažu da za Kosovo i Srbiju postoji realna alternativa “evropskoj budućnosti”. U stvarnosti, normalizacija je putovanje od mnogo koraka. Ona zahteva i “normalizaciju” samih društava Srbije i Kosova. To od procesa normalizacije čini “more bez obala”. U ovom trenutku, više se pitaju stranci o tome da

Piše:
Dr Dušan Janjić

Autor je direktor Forum
za etničke odnose

Foto: FoNet

li će i kuda krenuti ovaj brod nego njegovi kapetani. To pre svega zavisi od toga da li će EU i SAD progovoriti glasnije i jasnije jednim glasom nego što danas čine. Strepnja od narastajućeg ruskog i turskog interesa je opravdana, ali ne i dovoljna da taj “jedinstveni glas” bude prihvaćen i od ljudi koji žive na Kosovu, u Srbiji i na Zapadnom Balkanu.

Da bi se olakšalo kretanje u dijalogu i normalizaciji, potrebno je da Beograd i Priština, uz podršku EU, naravno i SAD, utvrde kriterijume vidljivog i održivog napretka u svojim odnosima. Reč je o nekoj vrsti “tablice” koja bi ukrstila “bench marks” iz svih međusobno povezanih pitanja iz Briselskog dijaloga i svih poglavlja a naročito Poglavlja 35.

To znači da je, u narednim nedeljama, potrebno da se dovrši određivanje dnevnog reda nove faze Briselskog dijaloga. Uz dnevni red biće određen i mehanizam (“format”) koji bi strane doveo do dogovora o “punoj normalizaciji”. Očekivan rezultat je postavljen u okvirima za pregovore i to kao “pravno obavezujući sporazum”. Ovaj sporazum može i trebalo bi da bude osnova i za razgovor o pitanju statusa.

Dobra vest je da je u Briselu usaglašen jasan vremenski okvir po kome bi tokom 2018. i 2019. godine glavni pregovarači Kosova i Srbije trebalo da zaključe ovaj dijalog. Ako Beograd uradi sve ono što se očekuje do 31. decembra 2023. godine, Srbija bi do kraja 2025. godine postala članica EU.

Na tragu, “novopobudene nade”, podsetio bih da je ideja EU proistekla iz ideja mira. Uzimajući u obzir i naša nedavna iskustva sa ratom, mogli bismo da pomognemo da EU odgovori na izazov: evropeizacija ili rat.

Čitava mudrost je u tome da granice učinimo lako prelaznim. Da bismo to mogli da učinimo, moramo se osloboditi “opčinjenosti prostorom” koja samo prikriva “nemogućnost ili nesposobnost da se prostor uredi, unapredi, funkcionalizuje, savlada, potčini stvarnim ljudskim potrebama”, kako piše istoričar Nikola Samardžić.

UNUTRAŠNJI DIJALOG I PREDSTOJEĆA ŠAHOVSKA IGRA

Autorskim tekstom u “Blicu”, 24. jula 2017. godine, predsednik Srbije Aleksandar Vučić pokrenuo je inicijativu za unutrašnji dijalog o Kosovu. Time je sebi omogućio priliku da započne igru belim figurama. Za sada igra još nije započeta, ali jasno je da će se igrati simultanka: sa Prištinom (i Priština sa Beogradom), sa Briselom, sa Vašingtonom. Naravno, i sa građanima Srbije.

HRONOLOGIJA SRPSKO-ALBANSKIH SUKOBA I SARADNJE

faza / podfaza	vremenski period	karakteristika
I FAZA	1918 – 1941/45.	Međusobna dominacija i nasilje
II FAZA	1945 – 1966.	Oružano nasilje i administrativna ograničenja prava albanske zajednice
III FAZA	1968 – 1981.	Jačanje autonomije Kosova, nacionalna afirmacija albanske zajednice
	1981 – 1999.	Sukobi oko statusa Kosova
IV FAZA	1. stupanj 1981 – 1985.	Jačanje albanskog nacionalnog pokreta
	2. stupanj 1986 – 1989.	Politički sukobi oko statusa Kosova i albanske zajednice
	3. stupanj 1989 – 1997.	Suspendovanje autonomije i izgradnja paralelnih društava Srba i Albanaca
	4. stupanj 1998 – 1999.	Oružano sukobljavanje (rat)
	1999 – 2005.	Ostvarivanje međunarodnog (UN) vojno-civilnog prisustva i sistemska diskriminacija Srba
V FAZA	1. stupanj maj 1999 – kraj 1999.	Okončanje rata i uspostavljanje (UN) vojno-civilnog prisustva, povratak albanskih izbeglica i egzodus Srba
	2. stupanj 2000 – 2002.	Izgradnja međunarodnih institucija i institucija privremene samouprave na Kosovu – standardi bez statusa
	3. stupanj 2003 – 17/19. mart 2004.	Pretvaranje misije UN u misiju “izgradnje kosovske države” i eskalacija albanskog ekstremizma – standardi pre statusa
	4. stupanj mart 2004 – 2008.	Obnova i jačanje međunarodnih institucija i institucija privremene samouprave na Kosovu i započinjanje procesa definisanja budućeg statusa Kosova – standardi i status (pokušaji SB-a UN, UNMIK-a i Vlade u Beogradu da se problem reši decentralizacijom; uloga Mihajla Šefera; Konferencija u Beču, januar–mart 2008; Predlog za sveobuhvatno rešenje Marti Ahtisari)
	2008 – 2017.	Jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova i traganje za mirovnim rešenjem
VI FAZA	1. stupanj 17. feb. 2008. – mart 2011.	Sporovi oko priznanja nezavisnosti Kosova (Jednostrano proglašenje nezavisnosti Republike Kosova – “Deklaracija o nezavisnosti Kosova” (17. februar 2008); Nepriznavanje proglašene nezavisnosti od strane Narodne skupštine Republike Srbije, 18. februar 2008, i političke demonstracije u Beograda – “Kosovo je srce Srbije”, 21. februar 2008; Rekonstrukcija “međunarodnog prisustva” i to transformacija UNMIK-a i ICO, uspostavljanje EULEX-a i transformacija KFOR-a ; 29 jun 2010. Mišljenje Međunarodnog suda pravde da je proglašenje nezavisnosti Kosova u skladu sa međunarodnim pravom).
	2. stupanj mart 2011. – april 2013.	Povratak pregovorima (Rezolucija SB UN 64/ 298, od marta 2011. godine, o podršci dijalogu između Srbije i Kosova pod pokroviteljstvom EU; “Tehnički dijalog”, 8. i 9. mart – jul 2012; Započinjanje “političkog dijaloga”, od 8. jula 2012. do aprila 2013. godine takozvana “prva faza Briselskog dijaloga”)
	3. stupanj april 2013. – decembar 2017.	Briselski dijalog o normalizaciji odnosa Srbije i Kosova, takozvana “druga faza” Briselskog dijaloga (Parafiranje “Prvog sporazuma o principima normalizacije odnosa Beograda i Prištine”, april 2013; Početak pregovora o članstvu Srbije u EU i potvrđivanje Pregovaračkog okvira – mehanizam i pravila za pregovore o članstvu sa Srbijom, uključujući Poglavlje 35 – Ostala pitanja / Normalizacija odnosa Srbije i Kosova, 17. decembar 2013)
	4. stupanj 2018 –	“Nova faza” – Traganje za “punom normalizacijom” uključujući pravno obavezujući okvirni sporazum Srbije i Kosova

» Ukoliko se ostane u okvirima Poglavlja 35 za pregovore o učlanjenju Srbije u EU, dok se ne završi ova “šahovska igra” Srbije, a i Kosova, neće moći ni da postanu članice Evropske unije. U takvoj igri “jak remi” bio bi poželjan rezultat za sve igrače, kao i za značajan broj “kibicera”.

“Prvi izveštaj o monitoringu unutrašnjeg dijaloga o Kosovu, 24. jul – 31. oktobar 2017”, s kojim je Forum za etničke odnose upoznao javnost, 28. decembra 2017, pokazuje da Kosovo nije “najteži posao sa kojim se država suočila poslednjih godina”, kako je inače govorio Marko Đurić. Najteži posao je izgradnja konsenzusa o cilju sadašnjih politika. To se ispoljilo i u reagovanju političkih stranaka na inicijativu predsednika Srbije Aleksandra Vučića da se pokrene unutrašnji dijalog o Kosovu. Stavovi ovih stranaka o budućim odnosima Srbije i Kosova nisu usaglašeni. Neke stranke, ali zaista malobrojne, smatraju da je nastavak procesa normalizacije put za uređivanje odnosa Srbije i Kosova i istovremeno najbolji odgovor na pitanje statusa; druge su pak za razgraničenje Srba i Albanaca. Ovo nam pokazuje da ni vladajuća koalicija ne stvara osnov za verovanje da je moguće ostvariti cilj postizanja sveopšteg konsenzusa, koji je odredio Vučić.

Drugo neslaganje koje deli Srbiju je oko budućnosti Srbije, odnosno (ne) prihvatanje članstva Srbije u EU uključujući i (ne)slaganje po pitanju odnosa prema Rusiji i Zapadu.

Iz ovoga proizlazi da se različito vidi povezanost unutrašnjeg dijaloga i nove faze Briselskog dijaloga, odnosno procesa normalizacije odnosa Srbije i Kosova sa interesima koje bi Srbija i srpska nacija trebalo da ostvare u budućnosti. Retki su učesnici dosadašnjeg toka unutrašnjeg dijaloga koji zagovaraju normalizaciju, mada je ova deo realnosti Srbije i Kosova i predstavlja rešenje koje je “na dohvrat ruke” i koje daje održiv odgovor i na pitanje statusa Kosova.

Poštujući pravilo da valja sačekati otvaranje igre da bi se povukao potez, mislim da je zasada dovoljno da se podrži dobra namera za nastavak procesa normalizacije, kao i da se podseti da bi Đavo probuđene energije etnonacionalističke mobilizacije i mržnje prema Drugom mogao da polomi šahovsku tablu i da zaigra grubu igru sve do nasilja i terorizma. Dakle, Đavola bi trebalo držati na uzdi.

U uverenju da se sadašnji lideri mogu i moraju i dalje menjati i držeći Vučića za sledeće reči: “Smatram da je važan unutrašnji dijalog za sva strateška pitanja, a među njima je svakako i Kosovo. (...) da je važno za društvo da ne stavljamo stvari pod tepih i da nemamo unapred pripremljene odgovore, nego da znamo šta nam je činiti...” Koristim ovaj tekst

da predložim da se na dugu listu tema koje se moraju otvoriti stave i sledeće.

Prvo: Zajednica srpskih opština (ZSO) značajno je i neostvareno obećanje. To je važan instrument integracije Srba u društvo Kosova. Zbog toga su obaveza i pravo Prištine, EU i Beograda da uspostave ZSO. Nasuprot tome ili upravo zato što je ZSO “glavna karta” bivšeg predsednika Nikolića, ali i sadašnjeg Vučića, jasno je da ZSO kakva je u Briselu dogovorena ne pruža dovoljno efikasne instrumente garantovanja ljudskih i manjinskih prava Srba, i da valja očuvati i u Briselu potvrditi ono što već postoji. S obzirom na to kakvi su ovdašnji zakonodavci, mogli bi da odustanu od dobrih rešenja samo zato što ih nije potvrdio prst Brisela ili “duh evropske budućnosti”.

Zaista su od pomoći neka rešenja iz Ahtisarijevog paketa koja se tiču zastupljenosti Srba, i drugih manjinskih zajednica u javnom i političkom životu, očuvanja i razvoja kulturnog i etničkog identiteta, kao i statusa i zaštite prava, imovine i istorijskih spomenika SPC. Preporučujem da se u Briselskom dijalogu Srbima na Kosovu dâ ono što imaju Albanci iz Centralne Srbije – da se uspostave garancije za manjinsku samoupravu čiji bi koordinacioni organ bio Nacionalni savet srpske zajednice. Naravno, što Albancima i Srbima to i drugima.

Drugo: Vreme je da se rasprave međusobna potraživanja Srbije i Kosova, počevši od kredita preduzeća na Kosovu nasleđenih iz vremena SFRJ, koje Srbija isplaćuje kao javni dug stranim poveriocima (Svetskoj banci, Pariskom i Londonskom klubu poverilaca, Banci za razvoj Saveta Evrope – CEB, Evropskoj investicionoj banci – EIB, Evropskom udruženju železnica – Euro fima, Vladi Kuvajta, neregulisanoj dugu Libiji i klirinškom dugu prema Čehoslovačkoj), preko potraživanja po osnovu privatizacija, dugova iz sektora energetike, telekomunikacija, pa do imovinskog, životnog, penzijskog, socijalnog i zdravstvenog osiguranja itd.

Izvođenje “čistih računa” može samo da učvrsti poverenje, da olakša nove dogovore i unapredi ekonomsku saradnju i poverenje među ljudima.

Treće: Da bismo stvarnost videli široko otvorenim očima, valja se suočiti sa ideološkom zaslepljenošću po kojoj je Albanac Srbinu neprijatelj; Srbija i Srbi “regionalna pretnja”. Trovanje misli i srca “običnih ljudi” postaje puka politička propaganda i marketing koji najlakše obezbeđuje glasove na izborima i povećava cenu na “pijaci patriotizma”. Vlast i novac su osnovne strasti, a njihov patriotizam je, kako je to napisao Dante, “ideologija secikesa”.

¶

Helt

ZDRAVO DA STE

FUNKCIONALNA HRANA U SLUŽBI VAŠEG ZDRAVLJA

Helt je sinonim za zdravu užinu, koja je, pored toga ukusna i praktična za konzumaciju. Osnovni sastojci su orašasto voće - kikiriki, badem, lešnik, pistaći, indijski i pekan orah, koji se pakuju u sirovom ili suvopečenom stanju, bez dodataka soli i ulja.

Helt bademi, pistaći, indijski orah i drugo orašasto voće se mogu naći i u kombinaciji sa raznim super voćem- drenjinama, dudinjama, peruanskim jagodama, brusnicama, višnjama, koji tako zajedno upakovani čine Helt funkcionalne mikseve.

Super voće je voće bogato antioksidansima, polifenolima i ostalim hranjivim materijama, koje imaju pozitivan efekat na zdravlje. Namirnice koje obično opisujemo kao "super" ili "čudotvorne" sadrže više vitamina i minerala u odnosu na njihovu veličinu i/ili kalorijski sadržaj od druge slične ili uporedive hrane.

Helt je odabrao i iskombinovao ove moćne namirnice tako da organizmu osigura sve vitamine i minerale koji su mu potrebni, i to u šest različitih ukusa, obezbeđenih u šest različitih funkcionalnih mikseva.

ЗЛАТИБОРАЦ®

**ДОКАЗАНО | ABSOLUTELY
АУТЕНТИЧАН | AUTHENTIC**

-1885-

www.zlatiborac.com

Hteli smo da radimo *Ubice*

Nije samo sreća, "Vreme" br. 1408-1409

Beskrajno mi je žao što moram da odgovaram po hiljaditi put na neistine koje iznosi Predrag Gaga Antonijević o meni i o RTS-u.

Serijske *Ubice mog oca* ne bi bilo da ja nisam odlučio da je radi RTS. Na dugoročnom planu snimanja serija koji sam zatekao u RTS-u u leto 2015. godine nisu se nalazile *Ubice*, odnosno *Fascikle i fioke*, kako je tada glasilo naslov scenarija. To će reći da nije postojala preporuka stručnih tela RTS-a da radimo ovaj projekat. Odluku da radimo seriju doneo sam na osnovu ovlašćenja koja imam, pošto sam pročitao scenario. Tada sam predložio autorima scenarija da naziv serije promene u *Ubice mog oca*.

Antonijević i njegov tim su tada rekli da imaju novac za seriju i da RTS ne treba da dâ nijedan dinar. Veoma brzo se ispostavilo da je RTS morao da obezbedi sav novac za seriju, a izvršni producent Anđelka Vlaisavljević častila je i Antonijevića i RTS tako što nije naplatila svoje usluge. Epizoda nije koštala, kako navodi Antonijević, 55.000 odnosno 50.000 dinara. Koštala je više, a za uštede je zaslužan pre svih direktor serije Miodrag Stevanović, koji je i na serijalu *Nemanjići* takođe napravio veoma značajnu uštedu.

Jednostavan uvid u moju mejl listu je najbolji dokaz da od Antonijevića nikada nisam dobio mejl o nastavku serije *Ubice mog oca*. On je početkom oktobra 2016. jedino ponudio da RTS podrži film *Zaspanka za vojnika* i seriju zasnovanu na njemu. U razgovorima koji su prethodili ovom mejlu ja sam Antonijeviću rekao da RTS nema para da finansira filmove i da su mu prioritet serije, i to serije od najmanje 10 nastavaka, kao i da ima obavezu da snima serijal *Čarape kralja Petra* po scenariju Milovana Vitezovića koji je otkupljen pre nego što sam ja došao u RTS i koji se bavi Prvim svetskim ratom kao i *Zaspanka*.

Ivana Miković, zamenica generalnog direktora RTS-a, u prepisci preko vajbera napisala je Antonijeviću krajem 2016. godine da RTS nema mogućnosti da investira u film i TV serije proizašle iz njega, da nas zanima nastavak *Ubica*, ali da nemamo usvojen finansijski plan (usvojen u januaru 2017) i da još nismo imali određen način finansiranja RTS-a (odluka doneta krajem decembra), i ponudila je da otkupimo scenario kao garanciju da će to biti prvi serijal koji ćemo da radimo kada budemo imali dovoljno novca.

Krajem

2016. godine počinje nepotrebno spinovanje po tabloidima o drugoj sezoni *Ubica*. Ponudu od Antonijevića u dva navrata početkom 2017. godine meni rekao Goran Đoković, stric Novaka Đokovića. Njemu sam rekao da nemamo novac za film, da moramo da radimo *Čarape*, i da kao dokaz da hoćemo da radimo *Ubice* predlažem Antonijeviću da RTS otkupi scenario za naredne dve sezone ovog serijala. Razgovarao sam nedavno sa Đokovićem i pitao ga da li je preneo Antonijeviću našu ponudu. Odgovorio je da jeste.

Dakle, RTS je htio da radi nastavak *Ubica*. Antonijeviću se žurilo.

Netačno je da je na početku emitovanja serija na RTS-u imala 15.000-16.000 gledalaca. Prvu epizodu na RTS-u je gledalo 1.682.000 gledalaca, drugu 1.793.000, a desetu 2.390.000 gledalaca, u proseku po epizodi bilo je 1.917.000 gledalaca. Po projekcijama naših istraživača na TOP kanalu serija nema ni deseti deo gledanosti koji je imala na RTS-u.

U 2014. godini RTS je emitovao dve serije. U RTS sam došao juna 2015. godine i od tada je proizvodnja serija utrostručena, i to sa budžetom koji je manji nego 2014. Sada RTS proizvodi godišnje četiri serije od 10 do 12 nastavaka čije epizode traju oko 60 minuta i dve serije od po 40 nastavaka koji traju oko 30 minuta. Posle mnogo godina RTS je u sopstvenoj produkciji snimio seriju, to su *Nemanjići*.

Drago mi je što je ovakvom proizvodnjom serijskog programa RTS promenio televizijske standarde, što je uveo nove žanrove, što je zaposlio domaću filmsku i TV industriju i što je naterao druge televizije i kablovske operatore da i oni konačno počnu da proizvode domaći serijski program.

DRAGAN BUJOŠEVIĆ

Uređivački i novinarski standardi

Briselski teatar apsurd, "Vreme" br. 1406

Prema Zakonu o javnom informisanju i medijima (član 83), u obavezi ste da objavite odgovor istraživačkog tima Medijametra na navode iz teksta pod naslovom "Briselski teatar apsurd" od 14. decembra 2017.

Imajući u vidu iznete podatke, očigledno je da autorka teksta Tamara Skrozza nije imala uvid u tok briselske prezentacije (oslonila se na izveštaj jedne agencije koja je prenela samo mali deo onoga što je predstavljeno). Da se informisala o samom događaju i zatražila kompletnu informaciju od učesnika, znala bi da u Evropskom parlamentu nije predstavljen izveštaj za period januar–mart 2017, već su prezentovani nalazi koji se u većini kategorija odnose na period januar 2015. – septembar 2017, sa posebnim osvrtnom na treći kvartal 2017. Takođe, prikazane su naslovne strane medija objavljene tokom 2017, koje ilustruju polarizaciju medijske scene, prezentovan je slučaj ubistva pevačice Jelene Marjanović, kao svojevrsna paradigma neprofesionalnog i senzacionalističkog izveštavanja i različito medijsko izveštavanje o temama u vezi sa EU i Rusijom. Ona bi isto tako bila informisana i da je u fokusu diskusije koja je usledila po završetku prezentacije bio odnos vlasti i medija koji je, kao što je poznato, veoma sličan u celoj Jugoistočnoj Evropi (u literaturi se neretko piše o "mediteranizaciji medija" na ovim prostorima, konceptu koji podrazumeva visok nivo integracije medija i političkih elita i snažnu ulogu države u medijskom sistemu sa jedne strane i slabo razvijeno medijsko tržište i nizak nivo novinarskog profesionalizma sa druge). Dakle, prezentacija i diskusija nisu bile usmerene na aktore političke scene pojedinačno, već su se odnosile isključivo na to kako izgleda suočavanje najuticajnijeg dela novinskih izdanja sa različitim temama koje na direktan način utiču na formiranje javnog mnjenja u Srbiji. Način na koji se to radi, koji su profesionalni – uređivački i novinarski standardi – lako se može zaključiti iz Medijametra.

Projekat Medijametar je od 2015. godine do danas više puta prezentovan predstavnicima Evropskog parlamenta, tako da se ne može govoriti o "izaslanstvu sa srpskog dvora" niti o "odluci aktuelne vlasti da u Briselu objasni kako stoje stvari". Projekat je koncipiran još 2014. godine i u istoj formi postoji do danas, tako da se poseta Briselu, čiji je jedini cilj bio vrlo jednostavan – da se obezbedi stabilno finansiranje Medijametra, teško može staviti u funkciju dnevne politike. Projekat realizuju

Medijski arhiv Ebart i Institut za javnu politiku, a istraživanje koje se u okviru njega sprovodi temelji se na metodologiji koja je omogućila kontinuirani monitoring štampanih medija u Srbiji, svi nalazi se kvartalno predstavljaju i javno su dostupni. Sa druge strane, nije jasno na čemu se temelji ocena autorke da je nešto neadekvatno analizirano ili predstavljeno u Evropskom parlamentu. Da je Tamara Skrozza ikada pogledala rezultate analize sadržaja, koja se svaka tri meseca objavljuje u okviru projekta Medijametar, shvatila bi da se analiza ne bavi procenom politika Vlade Srbije, aktivnostima predsednika Srbije, opozicije ili bilo kojeg drugog političkog aktera, već da isključivo prezentuje rezultate istraživanja koji govore o medijskom tretmanu ključnih tema i aktera u dnevnim štampanim medijima, kao i o poštovanju profesionalnih standarda.

Takođe, neophodno je odgovoriti i na još jednu primedbu iznetu u tekstu. Sva istraživanja medija, pa tako i Medijametar, moraju uzeti u obzir različite kriterijume za određivanje uzorka. Osim tiraža, u određivanju konkretnog uzorka štampanih medija, od velikog je značaja bio i uticaj koji mediji imaju u javnom prostoru. Uticaj se najbolje može objasniti na primeru portala Krik, o čijim se istraživačkim pričama, poput afere "24 stana u Bugarskoj" ili "afere tetka", bez obzira na to da li je tekst napisan u kritičkom ili afirmativnom tonu, može čitati u skoro svim štampanim medijima i na portalima, gledati u prilozima na televizijama i slušati u emisijama na radijskim stanicama. Uticajni mediji, bez obzira

na čitanost, gledanost ili slušanost, uvode određene, izuzetno važne teme u javni prostor. Upravo na osnovu ovog kriterijuma, u analizu sadržaja Medijametra uvršten je i dnevni list "Danas", čiji je uticaj bez obzira na tiraž, na javnoj sceni Srbije, nesporan.

Istraživački tim Medijametra, ima pravo da govori ono što misli, makar se taj stav razlikovao od stava novinark Tamar Skrozze. Raznovrsnost mišljenja vrlo očigledno nedostaje srpskoj medijskoj sceni. Iznošenjem drugačijeg stava, članovi istraživačkog tima Medijametra ne postaju automatski "izaslanici sa dvora" i "ne gaze preko međunarodnih nagrada kao i svaki bilmez iz SNS-a", već ukazuju na nešto sasvim drugo – da se problemi koji postoje na medijskoj sceni Srbije ne mogu objasniti cenzurom, bez bilo kakvog temeljnog istraživanja ili analize, već da se moraju pronaći uzorci ovakvog stanja, a pre svega istražiti "sile" koje stoje iza režimskih tabloida koji uvek menjaju stranu prema trenutnim interesima. To je, prema našem mišljenju, jedini pravi put ka promeni sistema, koji nas trenutno onemogućava da saznamo ko i zašto stoji iza ovih tabloida. Mi smatramo da režimski listovi neće nestati odlaskom Aleksandra Vučića sa vlasti, već da će se u tom slučaju samo ponovo prikloniti novom pobedniku izbora, i sve vreme ukazujemo na taj problem.

Ono što nas posebno iznenađuje jeste reakcija na sam odlazak u Brisel, gde je predstavljen Medijametar. Da li Tamara

Skrozza zaista misli da predstavljanje analize jednog dela medija može da zaustavi razmatranje onoga što se dešava na našoj medijskoj sceni? Da li razgovor o profesionalizmu zaista relativizuje problem medijskih sloboda i odnosa prema medijima? Da li su poslanici Evropskog parlamenta nesposobni da vide ono što se dešava u srpskom društvu, u politici i u medijima? Takva vrsta paternalizma deluje prilično arogantno. Najzad, ne možemo a da se ne zapitamo: kako bi izgledalo kada bi svako istraživanje i razgovor o profesionalizmu i etici sudija, policajaca i lekara bio napadnut kao pokušaj da se prikriju i relativizuju njihove greške? Novinari, baš kao i sudije, policajci i lekari, pripadaju takvoj profesiji čiji se profesionalizam i etičnost moraju stalno analizirati. Inače ćemo biti prepušteni stihiji impresionističkih ocena i stereotipa. Ili je, možda, došao trenutak da zaključimo da nije potrebno ništa istraživati i analizirati. Ili još preciznije: da su neki mnogo pogodniji da to rade od drugih.

I na kraju bismo se osvrnuli na još jedan problematičan momenat ovog teksta, a to je neprimerena upotreba metafore porodičnog nasilja, koja je krajnje uvredljiva za žene koje se nalaze u ovoj teškoj životnoj situaciji, i kojoj zaista nije mesto u tekstu u kojem se diskutuje o navedenim temama.

Istraživački tim Medijametra

Velimir Čurgus Kazimir

Isidora Jarić

Danica Laban

MESSER

Gases for Life

Vam želi uspešnu Novu godinu i srećan Božić!

2018.

Najjače veze su one koje počivaju na osećanjima.
Neka vam godina pred vama donese samo
osećanja ljubavi i radosti. Mi ćemo biti
pored vas, da ih učvrstimo vezama za budućnost.

SREĆNI PRAZNICI

O zavodljivosti množine

Radnici u Narodnom muzeju prijatno su se iznenadili kad su na Badnji dan prepoznali drage glasove: "Jel slobodno korindati?!"

Predsednik Republike, predsednica Vlade i gradski menadžer ukazali su se bez najave u Narodnom muzeju, nenajavljeni poput revizora, školskog inspektora ili šumske inspekcije: proleter i ne znađahu u prvi mah šta im je činiti, nastaviti radni proces kao da niko nije ni došao (jer Muzej ima da se otvori tačno na šeststo dvadeset devetu obljetnicu Kosovskog boja), ili ukazati čast nenadanim, ama dragim gostima... Pobedilo je gostoljublje i želja da reč Gospodnju čuju na licu mesta: u zaštitnim prslucima, narandžastim, ili svetlozelenkastim, neki sa šlemovima na glavi, drugi držeći šlemove u ruci, kao što seljaci drže šubare tokom opela, stajali su tik uz najviše rukovodioce. Nisam brojao koliko ima radničkih kombinezona, a koliko sakoa, bilo ih je podjednako, i falili su jedino seljaci: radnici i poštena inteligencija bili su izmešani kao na plakatu iz ranog SSSR-a, ne da nema jaza između političara i radnika, nego su to dva lica istog novčića. Visokoj delegaciji ne smetaju još nezalepljene pločice, džakovi sa cementom, dapače, to je obećanje i jamstvo da će se udarnički rad nastaviti, radnici samo privremeno stoje, jedni sa rukama prekrštenim na grudima, drugi na stomaku, nemaš svaki dan priliku da poziraš sa izabranima, predsednik i premijerka rukuju se iako su zajedno došli, takozvani Vesić vredno, usrdno tapše, vidi se da mu je srce puno što će kulturni genocid koji smo sebi nametnuli, a o kojem će mudro zboriti naša sestra u Hristu Ana, biti prekinut na Vidovdan.

Blago narodu koji ima takve rukovodioce: šefovi drugih država oporavljaju se i takoreći tavore neznano gde nakon katoličkog Božića i međunarodne Nove godine, usled čega se naši nemaju s kim dogovarati o nepriznavanju Kosova i opstanku srpskog naroda u Bosni, ali neće vladar i njegova desna ruka ni u tom zatišju da dangube: obilaze najdragocenije gradilište (uz Beograd na vodi i voljeni Prokop). Predsednik me podseća na Lava Tolstoja koji je, according to Harms, mnogo voleo decu, bivalo je da mu čitavu sobu prepune decom, a grof bi trupkao nogom o patos i uzvikivao: "Još, još!!!!" Tako predsednik voli turiste i nikad mu nije dosta stranih gostiju, očekuje novu najezdu nakon otvaranja Narodnog muzeja, kad ćemo moći napokon da ugasimo našu vekovnu uličnu kindur-rasvetu koja je, uz Fontanu, glavni mamac za lakoverne (jarboli-neboderi na kojima će se vijoriti naš barjak nisu mislim još pušteni u sveč. pogon). Unapređujući neumorno i neodustajno svoju rečitost, predsednik je izvoleo kasti: "Verujem da će to biti divno mesto za građane i da ćemo moći da se pohvalimo nečim što smo nerazumno uspeali da izgubimo pre petnaest godina" (Kad priznaje da smo bili nerazumni, vođa zapravo govori "oni", isto to će biti na snazi kad vodilja bude zborila

o genocidu: prvo lice množine zapravo je kamen vešto bačen u zna se čiji ogorod!).

Biranim se dakle rečima izrazio hvalisavi predsednik, na hrišćanski način je, u slavu i Badnjeg dana, ukorio štetocine, doklen njegova učenica, zvana prismo i jednostavno uvek Ana, obnovila je lekciju o metaforama i zablistala govoreći o *kulturnom genocidu koji smo sami sebi nametnuli*. Da sam prekjuche umro, ne bih ni znao da je katanac na lepim vratima Narodnog muzeja predsednici Vlade bio trn u oku, kost u grlu i kamen u bubregu: "Zamislite svu decu tih petnaest godina koja nisu dolazila ovde da vide naše velikane i umetnost. Ja samo razmišljam o našoj deci i koja bi druga država dozvolila da Narodni muzej bude zatvoren. Zato sam rekla kulturni genocid."

Dali smo sve od sebe da mrska reč "genocid" ne bude prišivena ne srpskom narodu, nego ni jednom jedinom Srbinu, pa bio to i general, a sada nam odurna tuđinska novokovanica dobro dođe da ocrnimo ionako crnu garnituru koja je Muzej bezdušno zatarabila. Od svoga mentora građanka Brnabić je usvojila sintagmu koju smo slušali godinama ("oni koji su ubijali našu decu"), samo naša deca sada nisu bombardovana, nego su izložena kulturnom genocidu; premijerka, ko bi to rekao, samo razmišlja kako će naša nejač i pregrmeti mesece koji nas dele od Vidova dne.

Slučaj je hteo da za Badnji dan bude prehladna, pa je promuklost pridonela utisku mučeništva i približila je i na taj način uzoru nedostižnom, ali koliko god bila ophrvana zamišljanjem svih umetničkih dela uskraćivanih tolikim pokolenjima ipak je bila prisebna da ukaže na to koliko je ova vlada drukčija od svih prethodnih vlada kojima usled svoje mladosti i anonimnosti nije predsedavala: "Ova vlada za-vršava projekte, a to je vrlo važno za našu psihi!" Opet množina. Za psihi onih koji su u blagosl. vrhuški? Ili će svedovršavajuća vlada biti obol zajedničkoj, opštenarodnoj, svesrpskoj psihi?

I dok drvlje, kamenje, iverje i šljunak fijuču i u vidu karteča padaju po prethodnoj upravi varoši beogradske, uz skute predsedniku stoji takozvani Vesić, čas tapše, čas gleda uvis, sve mu to dođe nekako poznato, kao neki déja vu, i kao što se Brnabić upinje da zamisli svu našu decu kako pate zbog neposećivanja muzeja, tako se gradski menadžer pita ko su bili ljudi u prethodnim sazivima Gradske skupštine, i kako se nije među njima našao bar jedan koji bi bio čestit, savestan, radin, nekoristoljubiv i plemenit kao što su članovi SNS-a, Bog potonje sve blagoslovio, a i nestranačku ličnost koja je ostavljala utisak tecigazde, a sve vreme ju je srce vuklo u Narodni muzej.

Dvostruko stanje

„Plašim se da ovde Marina Abramović ima istu funkciju koju je imao i odlazak Vučića u Srebrenicu ili njegovo iniciranje podizanja spomenika Đinđiću“

O bavezan deo početka godine su kalendari, prigodan način reklame. Centar za grafiku i vizuelna istraživanja Akademija, Fakulteta likovnih umetnosti, devetnaesti put dokazuje da kalendari mogu da budu i umetničko delo, a pridružio im se i Oktobarski salon kalendarom svoje kolekcije sa radovima 12 domaćih i stranih umetnika. Radovi Vladimira Nikolića su uvršteni u oba ova umetnička ka-

lendara za 2018. godinu. U kalendaru Kolekcije Oktobarskog salona Nikolićev rad *Kraj sveta* ilustruje jun mesec, dok osnovu celokupnog kalendara Centra za grafiku i vizuelna istraživanja Akademija čini originalna grafika ovog autora. U Galeriji Centra, do kraja januara, traje Nikolićeva izložba „Subjekt i objekat“.

Radovi Vladimira Nikolića trenutno su predstavljeni i na izložbi Muzeja savremene umetnosti u Beogradu, kao i na izložbi

slike

Foto: Marija Janković

„Apocalypse, End Without End“ u Prirodnačko-istorijskom muzeju u Bernu (Das Naturhistorische Museum Bern). Njegov rad *Ritam* u kojem se ljudi krste uz zvuke tehno muzike obišao je svet i skrasio se u kolekciji MSUB. Nikolićeve radove imaju i Centar Pompidu u Parizu, u kolekciji Berardo Muzeja u Lisabonu... Od mnogih nagrada pomenimo „Dimitrije Bašičević Mangelos“, na pedesetom Oktobarskom salonu od pet nagrada Vladimiru Nikoli-

ću su pripale čak tri, predstavljao je Srbiju na 53. i 55. Bijenalu u Veneciji... Rad na osnovu kojeg je napravljen kalendar Centra za grafiku izlagan je u Nemačkom nacionalnom muzeju kao deo izložbe o pet vekova istorije slikarstva, pored originalnih radova Maljevića, Lisickog, Albrehta Direra, Delakroa, Pisarova, Gerharda Rihtera... Vladimir Nikolić predaje na odseku Novi mediji Fakulteta likovnih umetnosti u Beogradu.

„VREME“: Pretežno se bavite video-performansom. U ovom slučaju je zanimljivo što se video iz kojeg je nastao kalendar zove „slika“.

VLADIMIR NIKOLIĆ: Zato što u videu pomoću performansa izvodim sliku. To je proces prevođenja apstraktnih slika u objekte, objekata u video, i zatim videa u grafiku. Tako sam i postavio izložbu u Galeriji Centra – da se vidi taj proces prevođenja iz jednog stanja u drugo.

Zašto se izložba zove „Subjekat i objekat“?

Geometrijske elemente apstraktnog slikarstva pretvorio sam u objekte koje sam zatim koristio za izvođenje i snimanje performansa. Na taj način, posredstvom videa, uspeo sam da kreiram i uđem u prostor koji u apstraktnoj slici ne postoji, jer nju čine samo dve dimenzije. U video-radu se takoreći sakrivam ispod geometrijskih elemenata, na nekoliko sekundi se „zamrzem“ i u tim trenucima se menja stanje iz pokretne slike u statičnu, u smislu naslikane, uljane slike. To dvostruko stanje slike se naizmenično menja tokom celog trajanja videa. A sa druge strane, i ja naizmenično menjam stanje u slici – iz subjekta u objekat. Problemizovanje pozicije umetnika je nešto čemu sam se više puta vraćao u svom radu.

Objekti su elementi iz modernističkog slikarstva. Tu su reference na Maljevića, Arpa, Lisickog, a ima i nasumičnih kompozicija. Ovo nije jedini vaš rad koji se bavi kulturnim umetničkim autoritetima. Rad *Godišnjica smrti* je referenca na Dišana, uradili ste ga sa autentičnom narikačom – pozvali ste je da na godišnjicu Dišane smrti optuži tužbalicu nad njegovim grobom.

U tom radu sam više preispitivao konkretnu ulogu umetnika koji dolazi sa ovog prostora na međunarodnu umet-

ničku scenu koja ima poziciju moći u odnosu na nas – odnosno kolonijalni pogled na nas. Jer, koliko god mi mislili da smo pupak Evrope, njen deo, iz njihove perspektive mi smo i dalje Drugi. To je ugao gledanja pun stereotipa i zadatak umetnika sa Balkana u takvoj situaciji, da bi se oni za njega uopšte zainteresovali, jeste da ilustruje stereotip koji već imaju o njemu. Mnogo autora je u tome učestvovalo i pravilo radove koji će im omogućiti prodor na međunarodnu umetničku scenu.

Kako ste narikači objasnili šta treba da radi i da li ste vi uticali na tekst kojim je oplakala Dišana?

Narikači sam platio da optuži umetnika, a ja sam tu bio samo umetnik koji je ožalošćen i potpuno nem. Narikača je tipičan profil „umetnika“ kakav je odgovarao u toj situaciji za zapadno tržište – dokumentarista antimodernog, tradicionalnog, primitivnog, svega onoga što je zapravo antiteza Evrope. Objasnio sam joj koja je pozicija Dišana – ono što se u Crnoj Gori najlakše shvata – čiji si ti, odakle si ti i gde je tvoje mesto na piramidi, u ovom slučaju umetničkoj. Ona je sve ostalo improvizovala na licu mesta a to je, inače, njen model rada, kako mi je objasnila. Samo sam je zamolio da kad bude naricala nekako spomene umetnost. I ona je to uspela. To je, u stvari, ista situacija koja se dešavala na izložbama savremene umetnosti u tom trenutku, koje su se tada bavile našim podnebljem. Vrlo malo je tamo bilo reči o umetnosti. Te izložbe savremene umetnosti su izgledale kao izložbe u nekom etnografskom muzeju i u tom smislu je narikača bila pravi profil umetnika kakvog su oni hteli da čuju.

Vas nisu hteli da čuju?

Nisu i zato sam im doveo osobu koja odgovara opisu traženog savremenog umetnika sa Balkana. Razlog više zbog čega je meni sve to smetalo jeste što se tako brisalo čitavo nasleđe socijalističkog modernizma koje je ovde postojalo i uopšte modernizma kao tekovine 20. veka koji je ovde imao svoj autentični odjek. Nekoliko godina kasnije će umetnici početi da se vraćaju tom nasleđu.

Povodom 60 godina Kulturnog centra Beograda predstavili rad *Komunistička slika u vreme svoje digitalne reprodukcije*. Na taj način ste mnogo ranije skrenuli pažnju na *Industrijalizaciju Petra Lubarde*, sliku ogromnih

dimenzija u Domu sindikata koju je malo ko primećivao sve dok u medijima nije odjeknula vest o njenom navodnom nestanku. Zašto je vama bila zanimljiva ta slika?

Slika se nalazila iznad bioskopske blagajne, a između je bio pravi mali kapitalistički „set up” sa ekranima na kojima se prikazuju holivudski trejleri, sa kokakolama, kokicama – scena je izgledala kao gotova umetnička instalacija. Znači Lubardina slika, reprezentativno delo nekađanje komunističke države, stajala je kao trofej – onako kako se glava vepira kači na zid. Za mene je to bila snažna ilustracija našeg odnosa prema jugoslovenskom nasleđu gde je ta slika ugrađena u blagajnu na teškoj periferiji kapitalizma ili, ako hoćete obrnuto, blagajna je ugrađena u sliku, koja je inače bila deo velikog događaja u Beogradu – prve Konferencije nesvrstanih 1961. godine. Tada su ovaj grad i tadašnja država imali kapacitet da se uhvate u koštac sa svetskom politikom, da misle i traže alternativu kapitalizmu, kolonijalizmu, imperijalizmu, svemu onome što i danas jednako žulja svet... Zatim je ta slika bila zaboravljena decenijama i stajala na mestu i u uslovima koji ne ispunjavaju ni elementarni minimum za čuvanje umetničkog dela, tako da je nedavna histrija u medijima oko ovog Lubardinog dela trebalo valjda da pokaže da ovde navodno postoji briga za umetnost. Sama činjenica da je ta slika bila deo blagajne i šankovskih isparenja je ilustracija odnosa vlasti prema kulturi. Zato je meni bilo prilično mučno da gledam te vanredne konferencije za štampu gde ministar izlazi i dokazuje da slika nije ukradena. Ta slika bi imala bolju sudbinu da ju je neko stvarno ukrao, mnogo ranije. Tu je bila i potpuno apsurdna izjava vlasnika Doma sindikata, koji je na pitanje ko je vlasnik slike, odgovorio da je „objekat” vlasnik slike, misleći na Dom sindikata. Valjda je hteo da sačuva javnost od nelagodnosti privatizacije. Kako god, eto nas ponovo kod subjekta i objekta u slici...

Dobar povod da opet porazgovaramo o aktuelnoj izložbi u Centru za grafiku. Vaša grafika je štampana u tehnički sito štampe u ekskluzivnom tiražu od 100 primeraka. Vi češće radite video-radove – kako funkcioniše video na tržištu?

Funkcioniše kao edicija, a u kom tiražu – umetnik određuje. On to radi sam ili u dogovoru sa galerijom koja ga zastupa i ti tiraži su u najvećem broju slučajeva mali, na primer, od tri do pet kopija, a u manjem slučaju par stotina ali su tada i cene prilagođene veličini tiraža. Kad sam došao u situaciju da prvi put prodam rad, nisam ništa znao o tome. Tu se pominjao neki sertifikat o autentičnosti koji prati kopiju i mislio sam da to izdaje neki zavod. Ja sam peške naučio taj zanat tako što bih kad sam izlagao u inostranstvu gledao gde je najbliži sajam umetnosti. Otišao bih tamo, pravio se da sam kupac i skupljao informacije kako sve funkcioniše – koliki su tiraži i kolike su cene video radova, šta je to sertifikat o autentičnosti. Posle par sajмова, skockao sam celu sliku kako sistem funkcioniše.

Aktuelna tema u našoj kulturi je navjava izložbe Marine Abramović u Muzeju savremene umetnosti, a posebno informacija da je Muzeju u pregovorima pomogla premijerka Ana Brnabić. Kako to komentarišete?

Načelno, dobro je da Marina Abramović ima izložbu u Muzeju savremene umetnosti. Ja protiv toga nemam ništa a mislim da je vrlo jasno koji je interes lokalne scene i države da se priključi karavanu Marine Abramović izvan kojeg stoji, ne znam zašto, već decenijama unazad. Marina je u poslednjih 15 godina dospela na nivo jedne od najuticajnijih svetskih umetnica i mislim da je vrlo jasno koji je interes ove sredine da joj organizuje tu izložbu u Beogradu. To što to ide preko Ane Brnabić, koja se razume u umetnost koliko i ja u vetroparkove, savršeno se uklapa u karakter ove vlasti. Ono što je ova vlast jako dobro naučila jeste da na pojavnim, formalnim nivou ispušta poželjne zvuke koje koristi da ispod njih sprovodi, suštinski i sadržinski, najprimitivniju i najprizemlju politiku, da okuplja najmračnije i najopskurnije likove iz devedesetih. I plašim se da ovde Marina Abramović ima istu funkciju koju je imao i odlazak Vučića u Srebrenicu ili njegovo iniciranje podizanja spomenika Đinđiću. To su naučili jako dobro da rade, i ono što je razlika između radikala i bivših radikala jeste što su ovi potonji shvatili da samo ne treba naglas da pričaju ono što misle i rade.

¶

ALEKSANDRA ČUK

Nelagod

Knjigu Nine Jargekov, taj lucidan i briljantan inventar i komentar identitetskih mitova i totema, ispisala je ozbiljna književna i intelektualna zrelost

Blaženo se smešite. Biti jaziški nacionalista je tačno onako kako ste se nadali. Osećate blagost. Utehu. Toplinu. Pripadate veoma složnoj grupi. Imate klan, porodicu. Jedno jako i moćno Mi koje volite i koje voli vas zauzvrat. Zajedno, vi radite na pobedi jednog pravednijeg sveta. Vi branite čast nacije. Vi ste vitezovi. Neki među vama će poginuti na frontu, jer će rat biti težak, ali vi ćete radosno žrtvovati sopstveni život na oltaru vašeg plemenitog cilja. Rrrrrr, ah, to je ultraromantično.

Mlada žena stoji u prodavnici i odjednom shvata da ne zna ko je i kako je dospela tu. Zapravo, to i nije prodavnica, nego pariski aerodrom. Otkud ona ovde? Aha, izgleda da je upravo odnekuda doputovala. Odakle? To će joj reći vozna karta. A ko je ona uopšte? Aha, to će joj reći pasoš. Zapravo, khm, dva – dva pasoša: jedan francuski i jedan jaziški (mađarski). Ona je, dakle, ta osoba, dvojnog identiteta i državljanstva, ili ne, nego jednog identiteta a dvaju državljanstava, ili... Kako god bilo, ko je, dođavola, ona uopšte, otkud se našla na „Šarl de Golu” i kuda da krene odande?

OVAKO počinje ne toliko obiman koliko gust roman Nine Jargekov (rođ. 1980, Francuskinja mađarskog porekla) *Dvojno državljanstvo* (prevela Katarina Trajković; Arhipelag, Beograd 2017). Amnezija njene junakinje tiče se samo ličnog identiteta, sve informacije i znanja „opšte” prirode i dalje su tu. Otuda ona, dakle, tragom onoga što pronalazi u vlastitom prtljagu

nost u kulturama

kreće u potragu za vlastitim identitetom: ko sam, odakle sam, gde i s kim živim, šta radim... Rekonstrukcija daje ploda: pred nama je prevoditeljka, rođena u Lionu od mađarskih roditelja hladnoratovskih emigranata, u potpunosti bilingvalna, neudata. E sad još samo valja od tih bazičnih informacija preći na (re)konstrukciju vlastitog pogleda na sebe i na svet...

Motiv nagle i neobjašnjive amnezije – pred kraj romana, dođe, dobićemo možda neku vrstu zadovoljavajuće odgonetke – Nini je Jargekov bio potreban ne bi li svoju junakinju bar nakratko ogolela od svih nataloženih uverenja i predrasuda, ne bi li joj dala priliku da komponente vlastitog identiteta sagleda iz što više uglova, a sa što manje smetnji. Čitaocu taj motiv može u nekom trenutku i da zasmeta, da mu se učini odviše "veštačkim", no autorka naposljetku ipak sasvim zadovoljavajuće izlazi na kraj s njim, to jest, čitaocu postaje sve jasniji – otuda i opravdaniji – njen naum s tim motivom. Uostalom, negde na toj tački iritacije (recimo, negde pre stote strane) doći će do onog prelomnog trenutka u kojem će čitalac ili ostaviti ovu knjigu, ili je, naprotiv, nastaviti iščitavati sa sve jačim poletom i sve većim zadovoljstvom. Otkud ova "raskrsnica"?

Nina Jargekov ispisuje zapravo književni tekst koji bi se ponajpre mogao nazvati *roman-esej*. Nezgodan je to žanrovski bastard, mnoga je celomudrena gnjavaža tako okrštena, pa je čitalac na razumljivom oprezu. Neretko je u takvim knjigama mnogo pametovanja, a malo književnosti. Ako, međutim, prelomi – vođen čitalačkim instinktom, kojeg je i iskustvo važan deo – da Jargekovo ukaže poverenje, biće bogato nagrađen. Nisu li, uostalom, svi, ili svi ponajbolji Kunderini romani zapravo romani-eseji? A i Kundera je,

gle, Parižanin i Istočnoevropljanin istovremeno, i takođe bilingvalno ostvaren...

Dvojno državljanstvo je, pre i iznad svega drugog, izvanredno lucidan, duhovit, složen i produbljen romaneskni traktat, ili niz mikrotraktata, o nekim od ključnih evropskih identitetskih dilema, večitih i dnevno aktualnih u isto vreme – prava poslastica za ozbiljnog i na dobar i smislen način zahtevnog evropskog čitaoca. O Nini Jargekov ne znamo mnogo više od toga da je francuska književnica mađarskih korena koja se oseća podjednako dobro – dakle, i podjednako *strano*: bojte se čoveka koji ne oseća i viđan stepen nelagode u "sopstvenoj" kulturi! – u obe kulture; toliko nam je i dovoljno, jer sve drugo, a mnogo važnije, nalazi se u *Dvojnom državljanstvu*. Njena amne-

zična junakinja, otkrivajući iznova svoje poreklo, detinjstvo, roditelje, odrastanje u Francuskoj i kontakte sa "starom domovinom", inventivno i briljantno preispituje mitove i toteme velike, moćne imperijalne francuske države i kulture, sve sazdane na samopodrazumevanoj "univerzalnosti" koja, gle, može da zadovolji i neugodan oblik neosvešćenog parohijalizma, neznačke prepotencije. S kontroverzama "francuštva", pogotovo u današnjoj *postnacionalnoj konstelaciji* i multirasnom društvu, kao i kolonijalnog nasleđa i mnogo čega još, u *Dvojnom se državljanstvu* autorka i njena naratorica razračunavaju svestrano i dubinski, a pri tome bez vrišteće ideološke agende bilo koje vrste, težeći da svakoj iole relevantnoj tezi pronađu bar približno dobru kontratezu, da se implicitno (ili eksplicitno, uostalom) narugaju svakoj simplifikaciji, od nacionalističke pa do nadrilevičarske. I nije čudo da je to – ni sam ne znam govorim li sada više o au-

torki ili junakinji – suštinski privilegovani pogled nekoga ko je u stanju da bude insajder i autsajder u isto vreme, s podjednako jakim kreditom.

Tražeći svoje novo-staro Ja, i ljuteći se na Francusku zbog inicijative o ukidanju dvojnog državljanstva, njena će se junakinja ponovo obreti u Budimpešti, gde će ne samo saznati svašta "novo" o tome ko je ona, čime se bavi, kako i zašto, nego će i steći priliku za ništa manje nemilosrdne uvide u mađarsku kulturu, istoriju i nacionalne mitologeme, načine na koji dominantni etnonarativ razumeva samog sebe, svoju istoriju i sadašnjost, ali i susede kao i daleke, velike sile (sve, naravno, jedno groznije od drugog...). Ovaj će deo mađarskom čitaocu biti najdoslovnije familijaran, ali i srpski i svaki drugi čitalac iz "bednih malih istočnoevropskih država" (Ištvan Bibó) prepoznaće u svem tom političko-intelektualno-moralnom šoderu mnogo toga što ga stalno kolje kod kuće: svi se ti nacionalizmi patrljastih (da: patrljastih) na(ra)cija srednje, istočne i jugoistočne Evrope vrte oko istih autoviktimizacijskih kompleksa, naricanja nad strukturalno vrlo srodnom "strašnim nepravdama" i potpunog slepila nad sopstvenim istorijskim svinjarijama. Nije li lakše i lepše karikirati suseda, koji vam ionako sa zadovoljstvom uzvraća istom merom? Kako god, Ninina se junakinja upire da bude "dobra Mađarica", ali ispostaviće se da je to kritičkom duhu proketo teško, jer ovaj – mada nimalo ne želeći to, naprotiv – stalno naleće na nove i nove razloge zašto je topla i ugodna posteljica "mađarstva" samo još jedan natruli mit, baš kao i ona francuska, mada na drugačije načine.

Ima li onda iz svega toga ikakvog izlaza? Ako ga ima, ko zna, možda je on opet u avionu... Ali nije red da to nagoveštavamo. Roman još mlade Nine Jargekov ispisala je ozbiljna književna i intelektualna zrelost, ako hoćete, dekartovski bistar kritički duh spojen s istočnoevropskom lucidnom jetkošću. Jedna od onih knjiga koje nikada neće steći milionske tiraže, ali koje se mogu propustiti samo na vlastitu ozbiljnu štetu.

TEOFIL PANČIĆ

Dinamika zvezdane noći

S ljubavlju, Vinsent je jedinstven film. I takav će ostati, jer teško da će se neko odvažiti da napravi slično ostvarenje od šezdeset pet hiljada ručno slikanih ulja na platnu

Život, umetnički opus i smrt Vinsenta van Goga inspirisali su Dorotu Kobielu i Hjuu Velčmana za ambiciozni projekat, omaž jednom od najčuvenijih slikara 19. veka. Bilo je potrebno nekoliko godina da 125 umetnika naslika 65.000 frejmova u tehnici ulja na platnu, podražavajući umetnički stil i remek-dela genija postimpresionizma Vinsenta van Goga, odnosno da njihova vizija postane animirani film *S ljubavlju, Vinsent*. Rezul-

ta Kobielove i Velčmana – povezati desetine najpoznatijih Van Gogovih portreta, pejzaža i ostalih radova u jedinstvenu narativnu nit, odnosno videti svet očima čuvenog slikara. Pomenuto pismo je tek mekgafin kojim autori provode gledaoca kroz ključne trenutke Vinsentovog stvaralaštva. Arman Rulen je postao policijski službenik, a važan segment filma čini njegova radoznala potraga za uzrocima samoubistva (ili ubistva?) Van Goga. Ru-

nikovom duševnom stanju, poznatim događajima iz Van Gogove prošlosti poput razlaza sa Polom Gogenom i time uzrokovanom depresijom i čuvenim odsecanjem uha, opskurnijom rekonstrukcijom poslednjih dana umetnikovog života sve do trenutka kada se ustrelio u stomak i preminuo dva dana kasnije. Osnovno pitanje filma je kako to da je Van Gog za samo šest nedelja od navodnog izlečenja i otpuštanja iz duševne bolnice, posrnuo

do samoubistva, i kako je u takvom stanju bio kadar da iznedri remek-dela slikarstva. Odgovor do koga dolazi Arman Rulen je onaj koji znaju i gledaoci filma sa osnovnim poznavanjem istorije slikarstva, a krije se u simbiozi Van Gogove genijalnosti i njegove melanholične otuđenosti od okoline. Pojednostosti o umetnikovom životu i samoubistvu razlikuju se od jednog do drugog sagovornika. Rulen se upliće u palanačka ogovaranja, gde sagovornici iskazuju animozitete i simpatije za Van Goga, ali i okrivljuju jedni druge za njegov kraj. Istina se, kako to uvek biva, krije izvan tih uskih gledišta, i potrebno je sagledati celu kompoziciju, kao na Vinsentovim slikama.

Zamisao Dorote Kobielle i Hjuu Velčmana da na filmu ožive najčuvenija dela Vinsenta van Goga svakako je hvale vredna, ali postavlja se i pitanje svrsishodnosti ovakvog poduhvata. Glavna narativna nit Rulenovog putovanja odvija se u kolornom ambijentu verne reprodukcije Van Gogovih ulja na platnu. Reminiscencije aktera na Van Goga se odigravaju u crno-belim segmentima, koji ipak ukazuju na izvesno korišćenje grafičkih filtera na snimljeni materijal. Korišćenje ručno rađenih ulja na platnu za svaki frejm filma doprinelo je autentičnom doživljaju Van Gogovog sveta, sve sa karakteristič-

tat je žanrovski slojevit animirani film, visokih umetničkih aspiracija, koji pokušava, i u velikoj meri uspeva da prođe u genijalnost i duševnu ambivalentnost holandskog slikara.

Film počinje godinu dana nakon Van Gogovog samoubistva. Mladi Arman Rulen, najmlađi sin poštanskog službenika Žozefa Rulena, glavni je akter filma. On pokušava da ispuni očev zavet i dostavi neotpečaćeno zaboravljeno Vinsentovo pismo bratu Teu van Gogu. Dvojica Rulenovih poznati su nam sa Van Gogovih portreta iz 1888. godine urađenih u Arlu, i kao svi akteri filma verno su preneseni na filmsko platno. To je i osnovna name-

len otkriva da je i Teo van Gog preminuo pola godine nakon Vinsentovog samoubistva, te kreće u potragu za osobom kojoj može da uruči povereno mu pismo. Put ga vodi do ljudi sa kojima je Van Gog proveo poslednje mesece života u Overu 1890. godine, opet poznatih sa brojnih portreta, poput Margerit Gaše i dr Pola-Ferdinanda Gašea. Inače, *Portret doktora Gašea* poznat je i kao najskuplja Van Gogova slika – 1990. godine prodat je za 82,5 miliona dolara.

Poludetektivska priča o uzrocima Van Gogove smrti, dopunjena je omažom njegovom stvaralaštvu (serija slika spojenih u animaciju), važnim pitanjima o umet-

nom dinamikom boje, kontrastima svetla, pa i skoro reljefnom teksturom platna – svim aspektima koji odlikuju umetničko stvaralaštvo.

Odlika Van Gogovog stvaralaštva su boja i kompozicija. Dinamika i kontrasti boja karakteristika su impresionista i postimpresionista, a Van Gog ide korak dalje. Snažnim kontrastima naglašava kompoziciju rasparčanu na više segmenata. Polja razgraničena konturama je žustrim i često zavojitim pokretima ispunjavao bojama različitog tonaliteta, čime su se naglašavali dubina i živost, ali i umetnikovo emocionalno stanje. Drugim rečima, Van Gogove slike odišu nesvakidašnjom dinamikom iako je uglavnom reč o statičnim prizorima. Kada se u procesu animacije na taj prizor doda filmični pokret, gledaocu je potrebno izvesno vreme da se privikne na ovu poplavu utisaka. Sto dvadeset pet umetnika ručno je slikalo svaki frejm, čime je postignuta ujednačenost stila. Sve je podređeno Van Gogu i njegovom osećaju za kompoziciju i svetlo, a glumci (Rulena tumači Daglas But, Robert Gilacik je Vinsent van Gog, dok je zvezda *Igre prestola* Džerom Flin – doktor Gaše) nalikuju dobro znanim portretima. Loša strana ovog procesa je što se time razbija magija Van Gogovog stvaralaštva. Slični utisak se stiče i kod kontrasta kolornih i crno-belih segmenata filma. Jasna je namera Kobiellove i Velčmana. Želeli su da naglase melanholičnu i teskobnu atmosferu Van Gogovog rastrojstva koja ga je na kraju odvela u smrt. Ali time se razbija vizuelno veličanstvena glavna narativna nit sastavljena od vrhunskih omaža najčuvanijih Van Gogovih slika.

Na kraju, sasvim je jasno da je *S ljubavlju*, *Vinsent* jedinstven film. I takav će ostati, jer teško da će se neko odvažiti da napravi slično ostvarenje od desetine hiljada ručno slikanih ulja na platnu. Priča se ipak nalazi u drugom planu. *S ljubavlju*, *Vinsent* neće dati odgovore koje poznavao lika i dela holandskog umetnika već ne znaju, ili što se ne može naći u *Žudnji za životom* Irvinga Stouna, i desetina dokumentarnih i igranih filmova sa sličnom tematikom. *S ljubavlju*, *Vinsent* se gleda zbog hipnotičkog vizuelnog ugođaja i osećaja kada *Zvezdana noć* zatrepri na filmskom platnu.

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Rubište

Napuštanje zone komfora

Dve predstave u režiji Kokana Mladenovića Rubište šabačkog Narodnog pozorišta i *Oblak u pantalonama* subotičkog pozorišta "Deže Kostolanji"

Drama Rubište Ninoslava Đorđevića u produkciji Narodnog pozorišta Šabac smeštena je negde, u neko srpsko selo. Samo ime sela Rubište upućuje nas na rub propasti, gde su mentalno smešteni svi junaci. Rubište je crna rupa. Bezdan koji pripada crnoj hronici. Pratimo dva ključna narativna toka: dete koje nestaje, a čiju majku nalaze krvavu pošto je preživela traumu, i sudbinu Marije, devojke bez deteta nekada sa sela, a danas iz grada, koja se vraća u rodno selo da nađe nekakvu ženu, vračaru, koja joj je jednom pomogla da abortira, a ovoga puta joj je potrebna da bi zatrudnela.

Pisac prema svojim likovima ima distancu, on nam prosto donosi mračnu,

mučnu, ali ne i nepoznatu priču. Ona može pripadati vremenu koje je bilo pre nas ili je jednako možemo smestiti u neki futuristički okvir. U predstavi igraju Milica Janevska, Ljubiša Barović, Saša Torlaković, Dragana Radojević, Vladimir Milojević, Nikola Breković, Aleksandra Pleškonjić, Strahinja Barović, Aneta Tomašević, Kristina Pajkić, Slobodan Petranović, Sonja Milojević, Ivan Tomašević, Zoran Karajić, Deana Kostić, Aleksandra Ristić, Miloš Vojnović, Siniša Maksimović, Marko Ribić – glumački tim koji igra izuzetno skladno. Muzika Irene Popović nadograđuje dramu pojačavajući atmosferu jeze i neljudskog, horora. Uvodi nas u prostor.

Rubište je slepa mrlja, kloaka društva.

Oblak u pantalonama

Zbog toga može pripadati našem kao i svakom drugom vremenu. Reditelj Kokan Mladenović za *Rubište* kaže da je radio srpsku verziju *Dogvila*. Vožnja kroz pustoš i mrak. Gledamo ljudske kreature, unakažene, bez traga empatije u sebi. Okrutnost čoveka prema čoveku rađa seriju nesreća. Mladenović režira vešto, samosvesno, iskusno baratajući energetskim potencijalom brojne glumačke ekipe. Otvorenost koju ima prema materijalu čini da publika oseća gotovo nepodnošljivu težinu priče koju gleda. Na momente je toliko tminu gotovo nemoguće izdržati, iako sve radi svedeno, artificijelno. Pričajući priču on secira ono najniže, najneljudskije i u društvu i u čoveku. Atmosfera *Rubišta* je atmosfera traume, prostora bez ljudskosti. On vas lako uvlači u psihotičnu atmosferu drame, suočava vas sa pustoši koju nose u sebi junaci ove drame da bi vas pokrenuo, prizvao i svesti i smislu. Kod Kokana Mladenovića neizostavno iza toga stoji poziv na akciju.

U predstavi *Oblak u pantalonama* subotičkog pozorišta "Deže Kostolani", Kokan Mladenović otvara scenu zahtevno i glasno, bacajući nam u lice, dok, kako kaže, udobno sedimo u publici, *Deset poruka o revoluciji* koje je Majakovski napisao 1909. i zbog toga proveo deset meseci na robiji. Nedugo zatim uslediće Oktobarska revolucija i sve što je sa njom došlo. Omaž je predstava njegovom *Oblaku*, *Zapovestima* i *Misteriji Bufo*.

Na samom početku predstave opomenuti smo da je i ćutanje kadkad zločin,

zato tako strašno i preteći zvuče reči sa scene: *A vi ćutite građani!* Odmah udarac u stomak. Glumci Marta Bereš, Aniko Kiš, Emeše Nađabonji, Imre Elek Mikeš, Boris Kučov, Gabor Pongo čine tim koji je u stanju da od starta igra u visokom energetskom potencijalu, da nas snažno udari. Glumci tačno, lucidnom u glumačkom izrazu, provociraju gledaoca da osvesti sopstveni komfor koji može biti poguban.

Odnos prema revoluciji danas, kada istorija civilizacije pamti nebrojene revolucije, u zavisnosti od čovekovog doba uvek je ličan i mnogoznačan. Ljudska pobuna protiv tlačenja, želja za promenom, životom dostojnim čoveka, leži u osnovi svake revolucije. I da, jesmo danas zatrpani morem nepotrebnih informacija koje nas drže u svojevrsnoj vrsti komfora (pod udobnim ne mislim na visok standard života, već na teško napuštanje poznatog). Igra ovog glumačkog tima, vešto režijski vođena, tu je da nas pokuša probuditi.

Kokan Mladenović komad počinje preplićući *Oblak...* i *Deset zapovesti* fragmentima o revoluciji, da bi kasnije, dopisujući tekst, komentarisao našu neposrednu stvarnost, govoreći možda najpre o onom pornografskom u njoj. Za to je dovoljno pratiti televizijski program ili dnevnu štampu. Dramaturškinja Kornelia Goli priči daje oblik koji ima ritam brze reke koja krči svoj put bez obzira na prepreke. Baveći se neposrednom stvarnošću našeg društva reditelj tu sliku prenosi na opšte stanje stvari. Iz slike u sli-

ku suočava nas sa pervertiranom slikom sveta. A vi ćutite, građani! – ta rečenica, koja se stalno ponavlja u predstavi, grozničavog ritma, jeste reflektor uperen u oči svih nas u publici. Kokan Mladenović nas, da parafraziramo Artura Milera, podseća na ono što bi hteli zaboraviti.

Muzika Irene Popović, kako nas je i navikla, daje okvir predstavi i ritam igri, i vraća u zagušljivu atmosferu kabarea koja je ovde podignuta do sveobuhvatne histerije našega doba. To kao da prate ko-

stimi Marine Sremac u jarkim fluo-bojama naglašavajući furiozni tempo predstave, atmosferu haosa i beznađa kojeg je svet nedovoljno svestan. To nam poručuje tim ove predstave: potonuli ste jako duboko a da toga niste svesni. Psihotična atmosfera koja od početka do kraja dominira *Rubištem* i u *Oblaku u pantalonama*, uz upotrebu slepstika i groteske u jednom kabaretskom okviru, postaje čak euforična. Kokan Mladenović ukazuje na ružnoću svakodnevice, a drska i opscena igra, paradoksalno, daje jedan *vital elan*.

Obe predstave su uporne u nameri da gledaoca suoče sa stvarnošću koja je često nepodnošljiva, jednako u konformizmu koliko i u ljudskoj niskosti, zločinu, gadosti, jer to su dve strane jednog štapa u kojem empatije nema ni u tragu. Reditelj naravno poziva na odgovornost ili, najpre, kao što nas Hans Kastorf uči kada kaže da je svestan da ne može da promeni svet, ali da želi da uzburka, poremeti mir na groblju. O remećenju tog mira govori i Kokan Mladenović svojim režijama, uporno podseća publiku da oko nje vlada neprirodan mir. Suočavajući nas sa tminom koja se kreće u svom začaranom krugu, poziva iz tog mraka, da ne zaboravimo na Harmsa: da moramo zauvek zapamtiti da čudesa na zemlji postoje. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Kritika je deo projekta "Kritičarski karavan" koji realizuje Udruženje pozorišnih kritičara i teatrologa Srbije, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i informisanja

Molim ti se, Sveti Đorđe...

Projekat je megalomanski, cena svake epizode je astronomska, pa sam izračunao da samo pet minuta molitve zatočenog Stefana Nemanje Svetome Đorđu košta preko 15.000 evra

U BESKRAJNIM REPRIZAMA NOVOGODIŠNJIH VESELJA, koje su se protegle sve do posle Božića, televizija se pomalo bavila istorijom. Ispalo je da smo pred kraj 2017. mogli da gledamo različite forme prikazivanja naše istorije.

Grubo gledano, na televiziji se kroz količinu uloženog novca može pratiti kvalitet konačnog proizvoda. Da bi opravdao naziv državne institucije od nacionalnog značaja, RTS se uhvatio u koštac sa velikom temom iz naše srednjovekovne istorije – Nemanjićima. Povod su svakako mogle biti rukavice bačene u lice RTS-u, jer je HRT do sada snimio i emitovao sopstvene dokumentarno/igrane serijale o hrvatskim kraljevima, ili istoriji Dubrovačke republike. Na konkursu koji je objavljen izabran je scenario Gordana Mihića, i pred najludju noć, pre nego što su stotine TV lica RTS-a igrane i pevale za nas, videli smo prvu epizodu *Nemanjića*. Reditelj serijala je Marko Marinković, prvenstveno zbog režije serije *Moj rođak sa sela*.

Projekat je megalomanski, cena svake epizode je astronomska, pa sam izračunao da samo pet minuta molitve zatočenog Stefana Nemanje Svetome Đorđu košta preko 15.000 evra. Oko serije su "zalegli" sponzori, čak je i REM dozvolio da blokovi reklama budu duži, a pare je dala i Vlada Srbije u okviru budžetskog finansiranja RTS-a. *Rađanje kraljevine* je izazvalo ogroman interes, što je sasvim logično, ali će po svoj prilici biti izvor neverovatne šale i zezanja, bilo zbog naivne glume (nivo amaterskog pozorišta), bilo zbog propusta u praćenju istorijskih fakata. O faktografiji su već govorili istoričari, pa su tu propusti poput onih u famoznom *Kosovskom boju* koji smo premotavali da bismo videli digitalne satove kod statista, traktore u pozadini ili cara Lazara koji meri sekunde pred bitku 1389, samo niko ne znađe gde mu je što-perica. Deo kritika istorijskih serija uvek dolazi od nezadovoljnih nacionalista, jer im obično ne odgovara što su mit-ski junaci nekog naroda prikazani kao ljudi od krvi i mesa.

U Turskoj su, verovali ili ne, veoma oštro kritikovali seriju *Sulejman* jer je po mišljenju tvrdokornih Turaka on prikazan kao švaler i papučić. U dramskoj seriji se otkriju slabosti istorijskih ličnosti, one gube auru nepogrešivosti, ali na takve komentare se ne treba obazirati. *Nemanjići* su nedopustivo skup promašaj, srpski rečeno: dosadna istorijska

tirada koju će gledati samo TV manijaci. Neko se ložio na *Game of Thrones*, baš kao što se u novogodišnjoj noći ložio na Grandovo i Pinkovo narodno veselje. RTS je u igri i pesmi parirao komercijalnim televizijama, ali je s *Nemanjićima* realno podbacio.

Primer da se istorijom može baviti na mnogo zanimljiviji način daje dokumentarno-igrana serija *Srpski junaci srednjeg veka* koja se emituje na Drugom programu RTS-a. Paradoksalno je da je Contrast studio (čitaj Radašin) uspeo da napravi pitku, jasnu, duhovitu i edukativnu seriju koja nepretenciozno može da bude "tata" *Nemanjićima*. Imate naratora, glumca Vladu Aleksića, koji nas vodi kroz istoriju junaka, a to obuhvata ceo region, uz pomoć istoričara, etnologa, stručnjaka za književnost, otkriva pravu priču o našim srednjovekovnim junacima, uglavnom akterima iz epske poezije. Jasno se odgovara na pitanje šta je ep, šta je mit, a šta su činjenice. Osim snimaka sa originalnih lokacija, imamo i rekonstrukcije poput onih u serijama na History kanalu, a mogao bih da potpišem kako je ova serija bila neuporedivo jeftinija i primerenija javnom servisu od nesrećnih *Nemanjića*.

Velika greška RTS-a je ideja da se kvalitet istorijskih serija meri isključivo parama. Primer za odličnu ideju koja je i korektno realizovana u okvirima skromnog budžeta je serija *100 senki nad Beogradom* koja se emituje na Studiju B. Pred kraj godine smo gledali i seriju *Rajh u Beogradu* istog autora, Aleksandra Diklića, i produkcijske kuće Skordisk. Uz pomoć dobre priče, praktično naracije autora, uz dokumentarnu građu, ispričana nam je priča o Beogradu i Rajhu tokom okupacije sa svim mračnim epizodama naše krvave istorije. Uz zaista minimalnu produkcijsku ekipu, ali bogatu građu i osećaj za dramaturgiju, videli smo da u budućnosti autor-ski i kreativni deo posla na televiziji treba prepustiti agilnim produkcijama.

RTS je sa *Nemanjićima* dokazao da kreativni deo mora prepustiti spoljnim produkcijama, koje će za mnogo manje novca proizvesti neuporedivo bolji proizvod. Sponzorisani projekti od nacionalnog značaja, bilo da je u pitanju *Rađanje kraljevine* ili novogodišnja žurka na RTS-u čiji je mecen bio "Tesla grad" – Karićevo potemkinovo selo na Makišu do kojeg vozi nepostojeći metro, moraju ostati u prošlosti. ¶

Smutno doba seoba

U izveštajima agencija Ujedinjenih nacija za migracije stoji da je 2017. na svetu bilo 258 miliona migranata, da je oko 710 miliona ljudi razmatralo da emigrira, da je njih 66 miliona aktivno planiralo seobe, a da se na put uputilo oko 23 miliona ljudi. Uprkos svim merama Zapada da se zaštiti od neželjenih pridošlica, postavlja se pitanje da li je moguće da se vodi naredi da ne teče

Egzodus 620.000 muškaraca, žena i dece naroda Rohindža iz Mjanmara u Bangladeš u avgustu 2017. prema oceni UNHCR bila je najgora humanitarna katastrofa protekle godine. Za to vreme u Evropi razdrianoj sporenjima oko migrantskih kvota kao da se potvrdilo cinično novinarsko pravilo da su "tri mrtva u našem selu više nego tri hiljade mrtvih u Bangladešu".

Krajem godine evropske duhove je ipak uzbudio CNN slikama berze izbeglica pretvorenih u robove u Arapskim prolećem 2011. uz pomoć NATO avijacije razorenoj Libiji, zemlji bezvlašća sa čijom obalskom stražom je Evropska unija 2017. "sarađivala" u nameri da smanji priliv izbeglica sa severa Afrike i Bliskog istoka. Kako izveštava BBC, mnogi od presretnutih migranata su pričali da su ih, dok su u libijskim zatvorima čekali da dođu na red za deportaciju u Nigeriju, primoravali da kao robovi rade teške poslove za koru hleba ujutru i neki bućkuriš uveče; neposlušne izbeglice su gazde batinale gvozdenim štanglama, vezi-

vale bodljikavom žicom, a za neke su tražili otkup.

To je bilo novo na listi poštasti koje su stizale migrante, koji strdaju na moru i u pustinji, koje izrabljuju, pljačkaju, koji su žrtve trgovine ljudima, krijumčarenja, seksualnog, fizičkog i emocionalnog zlostavljanja, koje su zatvarali, terali na prinudni rad, iznuđivali.

UNHCR procenjuje da je od 2003. do 2016. među izbeglicama bilo između 41 i 51 odsto dece koja su prema Izveštaju Međunarodne organizacije za migracije višestruko izložena rizicima, pogotovu kada putuju razdvojena od svojih porodica. Kancelarija UN za droge i kriminal (*United Nations Office on Drugs and Crime UNODC*) nalazi da su 28 odsto otkrivenih žrtava trgovine ljudima – deca (20 odsto žrtava su devojčice, a 8 odsto dečaci).

U izveštaju koji je Evropol dostavio Evropskom parlamentu pretpostavlja se da je jedan broj od oko 10.000 nestale dece bez pratilaca otišao dalje u potrazi za roditeljima, ali da je deo njih verovatno u rukama krijumčara koji ih primoravaju

na prošnju, prostituciju ili na kriminal.

Prema Međunarodnoj organizaciji za migracije (*IOM's Missing Migrants Project*) na najsmrtonosnijoj ruti preko Mediterana je 2016. i 2017. godine život izgubilo oko 4500 ljudi, a trećina stradalih bila su deca. Od 2000. do 2015. tokom raznih egzodusa ukupno je stradalo oko 46.000 migranata.

U istraživanju Regionalnog sekretarijata Međunarodne organizacije za migracije (IOM) u Etiopiji se uočava da je čak 92 odsto migranata pre polaska bilo svesno rizika koji ih čekaju, ali da 42 odsto njih procenjuje da je to ipak manji rizik nego da "ostanu u paklu". U takvim uslovima aktiviraju se psihološki mehanizmi potiskivanja straha, ignorisanja upozorenja, diskreditacije izvora upozoravajućih informacija o nevoljama koje ih čekaju na putu i neprijatnostima koje ih očekuju kada stignu do krajnjeg odredišta.

NEUTEMELJENI STRAH

Evropska agencija za fundamentalna prava upozoravala je u novembru 2016. na

pojave uznemiravanja, pretnji i ksenofobičnih izliva čiji su akteri ne samo ekstremističke grupe, već i državni faktori i poslodavci. U istraživanju javnog mnjenja u deset evropskih zemalja u maju 2015. godine, čak 56 odsto ispitanika izjavljuje da migracije iz muslimanskih zemalja treba zaustaviti. Otpor prema izbeglicama je porastao i u Nemačkoj, u kojoj je utočište našlo 1,3 miliona izbeglica.

Najjači efekat ima predrasuda da su izbeglice odgovorne za terorizam u zapadnim zemljama, mada je, na primer, u Sjedinjenim Američkim Državama zbog terorizma uhapšene samo tri osobe od 745.000 izbeglica preseljenih u SAD. Prema studiji Keto instituta (*Cato Institute*) iz septembra 2016, postoji samo 0,00003 odsto šansi da neko u SAD strada u napadu stranog teroriste. Većinu skorijih terorističkih napada u Evropi i SAD su počinili građani zemlje u kojoj je do napada došlo, mada mnogi od njih imaju migracijsku pozadinu, što je tema za sebe koja se tiče neuspešne integracije pridošlica i njihove getoizacije.

Prema Indeksu globalnog terorizma (*Global Terrorism Index GTI*), 72 odsto smrtonosnih terorističkih napada 2015. godine desilo se u Iraku, Avganistanu, Nigeriji, Pakistanu i Siriji.

Izveštaj o međunarodnim migracijama 2017. Odeljenja UN za ekonomska i socijalna pitanja pokazuje da se oko 165 miliona (64 odsto) migranata preselilo u najrazvijenijih 20 zemalja sveta (devet u Aziji, sedam u Evropi, dve u Severnoj Americi, a po jedna u Africi i Okeaniji).

Oko 50 miliona (19 odsto svih migranata u svetu) se preselilo u SAD, koje su tokom "godina velikih migracija" (1850–1913) primile oko 30 miliona evropskih migranata. Ram Ambramicki sa Stenford univerziteta je izračunao da je 1910. u američkim severnim gradovima 38 odsto radnika bilo stranog porekla. Sada ta imigrantska zemlja gradi zid da spreči priliv imigranata iz Meksika.

U određivanju krajnjeg odredišta migranata važnu ulogu igra i takozvani fenomen "lančanih migracija" ka specifičnim enklavama etničke koncentracije

PREKO MEDITERANA DO EVROPE: Izbeglice iz Afrike

Foto: AP

je "naših", fenomen zbog koga su, između ostalog, Italijani sa bogatog severa zemlje nastavili da emigriraju ka južnoj Americi, a Italijani sa siromašnog juga ka Njujorku. Oko 40 odsto Meksikanaca u SAD nalazi posao pomoću neformalnih rođaćkih i prijateljskih veza, a pakistanski migranti na Bliskom istoku čak i u većem procentu. Marija Teterjatnikova sa Bečkog univerziteta u radu o modelu društvenih mreža i migrantskih odluka taj fenomen ilustruje pominjući i "egzotične" kvartove velikih gradova: Kinesku četvrt u Njujorku, poljske zajednice u Čikagu, Malu Havanu u Majamiju, Malu Odesu u Čikagu, turske enklave u Duisburgu i Krojčberg u Berlinu, grčku četvrt u Torontu, Malu Indiju u Bangoku, Malu Finsku u Ontariju...

DVOSTRUKE ŽRTVE

Na putu izbeglica u "obećanu zemlju", koji vodi kako preko robovlasničke berze

Zemlje porekla migranata

Broj migranata iz dvadeset zemalja ili teritorija izvora migracija 2000. i 2017.

2000.		2017.	
Rusija	10.700.000	Indija	16.600.000
Meksiko	9.600.000	Meksiko	13.000.000
Indija	8.000.000	Rusija	10.600.000
Kina	5.800.000	Kina	10.000.000
Ukrajina	5.600.000	Bangladeš	7.500.000
Bangladeš	5.400.000	Sirija	6.900.000
Avganistan	4.500.000	Pakistan	6.000.000
Velika Britanija	3.900.000	Ukrajina	5.900.000
Kazahstan	3.600.000	Filipini	5.700.000
Pakistan	3.400.000	Velika Britanija	4.900.000
Nemačka	3.400.000	Avganistan	4.800.000
Italija	3.100.000	Poljska	4.700.000
Filipini	3.100.000	Indonezija	4.200.000
Turska	2.800.000	Nemačka	4.200.000
Palestina	2.800.000	Kazahstan	4.100.000
Indonezija	2.300.000	Palestina	3.800.000
Poljska	2.100.000	Rumunija	3.600.000
Portugal	2.000.000	Turska	3.400.000
SAD	2.000.000	Egipat	3.400.000
Koreja	2.000.000	Italija	3.000.000

Izvor: Ujedinjene nacije (2017)

Većina migranata je u radno-aktivnom dobu između 20. i 64. godine života. Mladih od 20 godina u populaciji migranata je 14%, a u ukupnoj svetskoj populaciji ih je 34%.

tako i preko silne birokratije, postavljene su mnoge prepreke. Evropska komisija je 3. januara 2018. najavila da će Evropskom sudu tužiti Poljsku, Mađarsku i Češku zbog odbijanja da prime azilante na osnovu utvrđenih kvota i tolerisanja ksenofobičnih tvrdnji da u hrišćanskim zemljama nema mesta za muslimane.

Trend revizije Sporazuma iz Šenge-
na (Luksemburg 1985) o slobodi kreta-
nja možda je počeo još 1998, kada je EU
usvojila nacrt tzv. akcionog plana u 46
tačaka povodom dolaska hiljada iračkih
Kurda u Grčku i Italiju morskim putem iz
Turske, sa namerom da se učini efikasni-
jom politika trijaže "prihvatljivih" izbe-
glica od migranata "neprihvatljivih" za
"države blagostanja" (ekonomista Svetske
banke Branko Milanović u jednom ese-
ju taj socijalni koncept zatvorenosti za
strance "koji ne poštuju naše vrednosti"
takođe kvalifikuje kao nacionalistički).

Nemoćna da postigne sporazum o soli-
darnosti, EU pokušava da migrante zau-
stavi u zemljama porekla ili u tranzitnim

zemljama, često uz ucenu kombinovanu
sa olakim obećanjem trgovačke, tehničke
i finansijske pomoći (*aid-and-trade*). Tur-
ska se, međutim, žali da od EU ne dobi-
ja obećane 3,2 milijarde evra za zbrinja-
vanje 3,3 miliona izbeglica. Samo 8 odsto
izbeglica u Turskoj je smešteno u izbe-
gličkim kampovima, ostali žive u grado-
vima. Istanbul je, tako, postao dom za oko
539.000 Sirijaca.

To zatvaranje kapija "evropske socijal-
ne tvrdave" nije ništa drugo do pokušaj
getoizacije nesreće u zonama koje potre-
saju ratovi, katastrofe, beda i demografski
stres. U Jordanu se tako sklonilo 2,9
miliona izbeglica, u Palestini 2,2 miliona,
u Libanu 1,6 miliona, u Pakistanu 1,4 mili-
ona, u Ugandi 1,2 miliona. U Egiptu se od
2010. do 2015. broj izbeglica iz Palestine,
Sirije, Somalije i Sudana sa 295.000 pove-
ćao na 491.000.

Oko 13,5 miliona ljudi je pobeglo iz
deset najugroženijih zemalja. Oko 6,9
miliona je otišlo iz Sirije koja je pre počet-
ka rata 2010. primila 1.005.500 izbeglica

iz razorenog Iraka. Iz Avganistana je u
poslednjih 30 ratnih godina otišlo preko
2,5 miliona ljudi, uglavnom u Pakistan.
Ljudi su bežali iz Somalije, Konga, Cen-
tralne Afričke Republike, Eritreje, Burun-
dija... Krajem 2016. oko 650.000 izbeglica iz
Sudana sklonilo se u Čad i Južni Sudan,
u koji su se, inače, sklonile izbeglice iz
Sudana.

Na kraju 2016. u svetu je bilo 22,5 mili-
ona izbeglica, što je najveći broj u istoriji,
mada se od 2012. usporava povećanje nji-
hovog broja. U 2017. na rešavanje izbeglič-
kog statusa čekalo je oko 2,8 miliona ljudi.

SA JUGA NA ZAPAD

Trend netrpeljivosti i podizanja barije-
ra prema ojađenim izbeglicama sa nemir-
nog juga i istoka se dešava u vreme kada
je broj međunarodnih migranata (ljudi
koji žive u zemlji u kojoj nisu rođeni)
dosegao istorijski maksimum od 258 mili-
ona u 2017. (220 miliona u 2010; 173 milio-
na u 2000. godini).

Istraživanja Galupa, koja se obavlja-

ŠTO DALJE OD BEDE: Izbeglički kamp u Grčkoj 2016. godine
Foto: AP

ju od 2005. godine, pokazuju da bi želelo da emigrira čak 710 miliona ljudi (14 odsto svetske populacije), da počinje da planira seobe oko 66 miliona ljudi, a da neke konkretne pripreme za seobe započinje oko 23 miliona ili 0,4 svetske odrasle populacije.

Faktori koji pokreću migrante su višestruki: u svetu koji se saobraćajno, komunikacijski i tehnički smanjio, bezbednosne, socijalne i ekonomske razlike se povećavaju (BDP po glavi stanovnika je 2016. u SAD iznosio 57.400 dolara, u Nemačkoj 48.100, a u Somaliji 400 dolara). Razvijenim delovima sveta preči starost, a nerazvijenim demografska eksplozija.

Prema podacima Eurostata, u EU je u januaru 2016. bilo 35 miliona osoba rođenih izvan EU i 19 miliona osoba rođenih u drugoj državi u okviru EU. Neke procene, koje je teško proveriti, govore i o 8

Zemlje destinacije migranata

Dvadeset zemalja ili područja koja primaju najveći broj migranata 2000. i 2017. broj migranata (u milionima)

2000.		2017.	
SAD	34.800.000	SAD	49.800.000
Rusija*	11.900.000	Saudi Arabija	12.200.000
Nemačka	9.000.000	Nemačka	12.200.000
Indija	6.400.000	Rusija	11.700.000
Francuska	6.300.000	Velika Britanija	8.800.000
Ukrajina	5.500.000	UAE	8.300.000
Kanada	5.500.000	Francuska	7.900.000
Saudi Arabija	5.300.000	Kanada	7.900.000
Velika Britanija	4.700.000	Australija	7.000.000
Australija	4.400.000	Španija	5.900.000
Pakistan	4.200.000	Italija	5.900.000
Kazahstan	2.900.000	Indija	5.200.000
Iran	2.800.000	Ukrajina	5.000.000
Kina, Hongkong	2.700.000	Turska	4.900.000
UAE	2.400.000	Južna Afrika	4.000.000
Italija	2.100.000	Kazahstan	3.600.000
Obala Slonovače	2.000.000	Tajland	3.600.000
Jordan	1.900.000	Pakistan	3.400.000
Izrael	1.900.000	Jordan	3.200.000
Japan	1.700.000	Kuvajt	3.100.000

Izvor: Ujedinjene nacije (2017)

* Rusija se na demografskim mapama 2000. pojavljuje kao imigraciona zemlja sa 11,9 miliona migranata, a slučaj je specifičan po tome što su raspadom SSSR-a i migracijama u okviru velike složene države mnogi postali stranci.

miliona "ilegalaca".

Oko 76 odsto legalnih migranata se sjetilo u samo pet država: Nemačku (8,7 miliona), Veliku Britaniju (5,6 miliona), Italiju (5 miliona), Španiju (4,4 miliona) i Francusku (4,4 miliona).

Pet najvećih grupa građana koji su 2016. živeli u nekoj drugoj članici EU čine Italijani, Portugalci i sve brojniji Rumuni, pa zatim Poljaci i posle Bregzita Britanci, njih 1,2 miliona (u Španiji 300.000, Francuskoj oko 120.000, u Irskoj i Nemačkoj po oko 100.000). Da li će oni sačuvati stečeni status, bilo je važno političko pitanje na početku pregovora o Bregzitu, koje se recipročno tiče oko 3,6 miliona državljana EU (uključujući 600.000 dece) koji žive u Britaniji. Reč je o 330.000 Iraca, po 175.000 Portugalaca i Rumuna, nešto manje Italijana, Francuza, Španaca i Nemaca i 850.000 "novoevropskih" Poljaka.

Istočne zemlje su u decenijama hladnog rata bekstvo stanovništva sprečavale tvrdim granicama i Berlinskim zidom

sve do njegovog pada, nakon čega je u periodu od 1991. do 1993. na Zapad otišlo od 2.285.000 do 2.735.000 lica.

Taj migracioni talas je bio još masovniji nakon proširenja Evropske unije 2004. i 2007. godine. Iz Rumunije se do 2015. odselilo 3.408.000 ljudi, što je mnogostruko više nego 1990. godine kada je u inostranstvu živelo 810.000 Rumuna. Najviše Rumuna je otišlo u Italiju (1.000.000), u Španiju (600.000) i u Nemačku (590.000).

Iz Bugarske je, prema podacima za 2015. godinu, otišlo 1.176.390 osoba (14,13 odsto stanovništva) što je dvostruko više nego 1990. godine (620.000). Najviše građana Bugarske otišlo je u Tursku (480.000), Nemačku (106.000) i Španiju (106.000).

Godine 1990. oko 180.000 građana Albanije je živelo u inostranstvu, a 2015. njih oko 1.120.000.

U izveštaju Međunarodne organizacije za migracije procenjuje se da do 2050. verovatno sledi smanjenje broja stanovnika u zemljama jugoistočne i istoč-

ne Evrope (pominju se Bosna i Hercegovina, Bugarska, Rumunija, Moldavija i Ukrajina).

Naši demografi iznose slične projekcije o smanjenju stanovništva u Srbiji, koja je, prema izveštaju Međunarodne organizacije za migracije, u 2015. bila i imigraciona i emigraciona zemlja iz koje je u inostranstvo otišlo 964.585 ljudi (9,83 odsto ukupne populacije), a u kojoj je živela 807.441 osoba (9,12 odsto populacije) rođena van njenih sadašnjih granica (najviše u BiH i Hrvatskoj) i preselila se u Srbiju ili u okviru migracija prema nacionalnim centrima karakterističnim za SFRJ, ili na tala-sa ratnih migracija devedesetih godina.

JUGOSLOVENSKI GASTERBAJTERI

Kako uočava profesorka sa Ženevskog univerziteta Sandra Laveneks, koja proučava evropsku i međunarodnu politiku, pod uticajem ideologije hladnog rata lica koja su dolazila iz istočne Evrope bila su dobrodošla na Zapadu.

U Zapadnu Nemačku se 1945. slilo oko 8 miliona Nemaca raseljenih iz istočnih krajeva (3,6 miliona se zadržalo u Istočnoj Nemačkoj), više miliona zarobljenika i zatočenika u logorima i prinudnih radnika dovedenih u Nemačku iz okupiranih zemalja tokom šest godina rata, kao i pripadnika kvislinških formacija koje su se povukle s Vermahtom.

U prvoj fazi američke, britanske i francuske okupacione vlasti su radile na njihovom vraćanju u zemlje porekla, ali su takođe, pretežno muškarcima, davale i mogućnost da ostanu da rade u rudnicima uglja ili u građevinarstvu. Tako su uz izjavu da se protive vladajućem političkom sistemu u Jugoslaviji, status političkih izbeglica i državljanstvo dobili mnogi Jugosloveni, ili su ih prebacili u druge zapadne zemlje u kojima je postojao nedostatak radne snage. I vojnicima i oficirima koji su izražavali lojalnost kralju Petru, ali i pripadnicima kvislinških formacija, priznavan je izbeglički status. U Britanskoj zoni je u privremenim logorima 1945. bilo oko 48.000 jugoslovenskih emigranata.

U Jugoslaviju se do oktobra 1945. vratilo preko 330 hiljada zarobljenika i interniraca, dok je u Nemačkoj i Austriji ostalo po 20.000 Jugoslovena, a u Italiji oko 10.000, navodi Branko Pavlica, naučni

Migracijski koridori

Između 2000. i 2017. broj međunarodnih migranata se posebno brzo kretao kroz pojedine regionalne "koridore", od kojih je najveći onaj između Meksika i Sjedinjene Američke Države u koje se preselilo 98 odsto (12,7 miliona) meksičkih migranata. U Latinskoj Americi i na Karibima rođeno je 38 miliona migranata. Uočljive su migracije sa Kube i iz El Salvadora u SAD.

koridor	2017.	2000.
Meksiko → SAD	12.700.000	9.400.000
Indija → Ujedinjeni Arapski Emirati	3.300.000	900.000
Rusija → Ukrajina	3.300.000	3.700.000
Ukrajina → Rusija	3.300.000	3.500.000
Sirija → Turska	3.300.000	0
Bangladeš → Indija	3.100.000	3.900.000
Kazahstan → Rusija	2.600.000	2.600.000
Kina → SAD	2.400.000	1.300.000
Rusija → Kazahstan	2.400.000	2.000.000
Kina → Kina, Hongkong	2.300.000	1.900.000
Avganistan → Iran	2.300.000	2.100.000
Indija → SAD	2.300.000	1.000.000
Indija → Saudi Arabija	2.300.000	1.000.000
Filipini → SAD	2.100.000	1.400.000
Palestina → Jordan	2.000.000	1.400.000

Izvor: Ujedinjene nacije (2017)

saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu u radu o migracijama iz Jugoslavije u Nemačku, migrantima, emigrantima, izbeglicama i azilantima. On navodi da se po završetku Drugog svetskog rata oko 200.000 građana pretходne Jugoslavije iz zapadnoevropskih zemalja, većinom sa statusom izbeglica, preselilo u prekomorske zemlje. Od 1954. do 1967. jugoslovenski građani odlaze na rad na Zapad uglavnom ilegalno i ne tako intenzivno.

Migracijski talas uvećan je sedamdesetih godina prošlog veka, kada su zapadna vrata bila otvorena za "gastarbajtere". U Nemačkoj, Francuskoj, Švajcarskoj i drugim zapadnim zemljama olakšan je dolazak stranim radnicima iz Italije, Španije, Portugala, Grčke, Jugoslavije, Turske, Maroka, Alžira, Tunisa, a u Velikoj Britaniji radnicima iz Indije i Pakistana.

SFR Jugoslavija i Zapadna Nemačka su 1969. potpisale ugovore kojima je jugoslovenskim radnicima omogućeno da dobiju dozvole za privremeni boravak u Nemačkoj, koja je tada tvrdila da nije imigrant-ska zemlja.

Jugosloveni (najčešće muškarci između 20 i 40 godina), čiji se broj u Nemačkoj sa 99.000 u 1968. već 1971. godine pove-

ćao na 469.000, posle Turaka su bili druga najveća grupa gastarbajtera u Nemačkoj (177 odsto).

Najviše ih je bilo u industrijskim zonama: u Baden-Virtenmbergu, Bavarskoj, Hesenu i Severnoj Rajni Vestfaliji u kojoj je, kao i u Ruru, Esenu i Diseldorfu, i pre Drugog svetskog rata (1938) bilo do 60.000 ljudi iz Slovenije, Zagorja, Like i Bosne. Vlada Kraljevine SHS je još 1928. sa Nemačkom potpisala sporazum o položaju, kako se tada pisalo, srpsko-hrvatsko-slovenačkih "sezonskih poljoprivrednih radnika" (odlazilo ih je po nekoliko hiljada godišnje).

Od 1973. do 1988. broj jugoslovenskih radnika u Nemačkoj je smanjen sa 471.000 na 295.000 jer je zbog naftne krize Nemačka vlada 1974. prestala sa vrbovanjem i izdavanjem novih dozvola za gastarbajtere, što su sledile Francuska, Belgija, Danska i Norveška. Austrija i Švajcarska su tada zapošljavanje stranih radnika svele na najmanju moguću meru. U državama OEBS-a neregularne migracije su zakonom definisane kao prekršaj ili kao krivično delo.

U to vreme povećao se pak broj spajanja porodica, a dolaskom žena i dece se uvećavao broj gastarbajtera probranih

NOV PROBLEM: Egzodus Rohindža iz Mjanmara
Foto: AP

da, za razliku od Egipćana i Avganistanaca, pripadnici srpske dijaspe, koji su u vreme konflikta bili angažovani na prikupljanju humanitarne pomoći i na protestima zbog negativne slike o Srbiji i o tadašnjem režimu, nakon konflikta nisu bili mnogo involvirani u razvojne projekte kod kuće.

Turski migranti u Nemačkoj, tako, imaju Savez turskih i evropskih preduzetnika, Institut za tursko-evropske studije, Centar za studiranje u Turskoj, dok Srbi imaju Nemanjiće i Obiliće, folklore i roštiljade, izjavljivao je u to vreme jedan viđeni gastarbajter.

Hamburški Institut za međunarodnu ekonomiju uočava da se u to vreme po nacionalnim šavovima raspao sistem njihovog kulturnog povezivanja preko 400 klubova Jugoslovena (1980), koje su u ranijem periodu podržavale i nemačke i jugoslovenske vlade (sa ciljem da se očuvaju jezik i kultura, a i da se razdvoje gastarbajteri od neprijateljske emigracije). Srpska pravoslavna crkva u Nemačkoj, prema hamburškom institutu, okuplja oko 250.000 ljudi u 29 crkvenih opština i oko 36 svetilišta, od čega Srpskoj pravoslavnoj crkvi pripada 16 hramova – u Diseldorfu, Oznabriku, Minhenu, Hannoveru, Berlinu, Dortmundu i drugim gradovima.

Prema istraživanju Svetske banke (*The Germany-Serbia Remittance Corridor Challenges of Establishing a Formal Money Transfer System*, 2006) u Srbiju je 2004. formalnim ili u velikoj meri neformalnim kanalima stiglo 2,4 milijarde dolara doznaka koje migranti šalju svojim porodicama, što je činilo 12 odsto nacionalnog BDP-a, odnosno 65 odsto vrednosti njenog izvoza.

Inače, prema podacima pomenu-tog istraživanja Svetske banke iz 2006. migrantske doznake u nerazvijenim zemljama su bile veće od priliva investicionog kapitala i paketa pomoći. U 1995. iznosile su 63 milijarde dolara, u 2000. povećane su na 126 milijardi dolara, u 2005. na 160 milijardi. Novije procene govore da su u 2016. migranti poslali porodicama u zavičaj čak 575 milijardi dolara, najviše iz SAD – 61,38 milijardi

krizom sedamdesetih, koje su sve češće nazivali i Južnjacima, Kolarićima, Čušima ili Špagetijima. Jedan nemački političar konstatuje: "Očekivali smo radnike, a došli su ljudi!"

Povratak gastarbajtera kući stimulisan je otpremninama, ali ne i investiranjem u zemljama emigracije – od 30 tadašnjih milijardi maraka nemačkih investicija u inostranstvu samo jedan odsto je išao u Grčku, Tursku i Jugoslaviju, odakle su dolazile dve trećine gostujućih radnika. Vaš hroničar o tome svedoči tekstom iz 1975. "Gastarbajteri: Pouke jedne recesije", ponovo objavljenim u knjizi *Desna deca levih roditelja* ("Vreme", 2016).

Vraćali su se nekvalifikovani radnici iz seoskih i nerazvijenijih područja, veliki broj kvalifikovanih migranata je ostao u Nemačkoj za stalno, neki i do penzije, mada su radne dozvole bile i dalje privremene.

BEG OD RATA

Veliki broj ljudi je pobeo od jugoslovenskih ratova devedesetih godina. Prema podacima Vladimira Grečića sa Instituta za međunarodnu privredu oko 200.000 ljudi je otišlo u Austriju, oko 100.000 u Francusku, 80.000 u Švedsku, 50.000 u Holandiju, a 250.000 u Nemačku, u kojoj se, prema drugim izvorima, broj Jugovića uvećao sa 300.000 u 1989. na 420.000 u 1994. godini.

Po podacima nemačke Kancelarije za registraciju stranaca, na kraju 2003. u Nemačkoj je živelo 568.240 Srba, uz preciziranje da nisu svi oni rođeni u Srbiji. U

Nemačkoj je do 2007. bilo rođeno 112.507 Srba (20 odsto srpske migrantske populacije) i oni su dobili nemačko državljanstvo – u nemačkoj statistici su registrovani kao Nemci, mada su mnogi od njih zadržali i srpsko državljanstvo.

Stalnu dozvolu boravka je imalo 18 odsto srpskih gastarbajtera, privremenu dozvolu za rad i boravak u Nemačkoj 23 odsto, ograničenu boravišnu dozvolu 10 odsto, itd.

Prema zvaničnim nemačkim podacima (2001), u SR Nemačkoj se nalazi oko 250.000 jugoslovenskih migranata sa nemačkim pasošima i 627.523 lica sa jugoslovenskim pasošima (među njima, kako piše Pavlica, oko 150.000 Albanaca sa jugoslovenskim pasošima – izbeglica i lažnih azilanata, oko čije je readmisije bilo mnogo natezanja između Beograda i Berlina).

Slična mešavina migrantsko-gastarbajtersko-izbegličkih statusa vidljiva je i u Austriji, gde je prema popisu iz 2001. godine 177.320 osoba kao maternji jezik navelo srpski (ili i srpski i nemački).

Nemačka statistika danas registruje 223.100 građana Srbije. Prema podacima iz 2007. više od 65 procenata Srba je živelo u Nemačkoj duže od 10 godina, u proseku 16,3 godine.

DOZNAKE OZNAČENIH

U studiji uticaja egipatske, avganistanske i srpske dijaspe u Nemačkoj na razvoj zemalja iz kojih potiču, koju je uradio Hamburški institut za međunarodnu ekonomiju 2007, konstatuje se

Ko od koga krade

Raspuštanje vlade i parlamenta, uvođenje privremene uprave i raspisivanje vanrednih parlamentarnih izbora ništa nisu promenili, Katalonija je i dalje podeljena na separatiste i unitariste, dok konzervativna vlada u Madridu ne pokazuje spremnost za bilo kakve ustupke

Španski filozof Hose Ortega i Gaset (1883–1955) izjavio je svojevremeno da katalonski problem ne može da se reši, već da Katalonci i Španci moraju da se nauče na suživot. Vanredni parlamentarni izbori održani u Kataloniji 21. decembra prošle godine u izvesnoj meri potvrđuju ovu tezu, imajući u vidu duboku podeljenost katalonskog društva.

Secesionistički blok, koji čine izbor-na lista Zajedno za Kataloniju i stranke Republikanska levica Katalonije i Kandidatura za narodno jedinstvo, osvojio je apsolutnu većinu sa 70 od ukupno 135 poslaničkih mesta u Parlamentu, dok je unitaristička stranka desnog centra Sjudadanos, beskompromisni zagovornik poštovanja ustavnog poretka na čelu sa Ines Arimadas, mladom političarkom andaluzijskog porekla, osvojila pojedinačno najviše glasova sa 37 mandata.

Formiranje novog saziva Parlamenta Katalonije zakazano je za 17. januar. Međutim, i dalje je neizvesno da li će i na koji način bivši predsednik Katalonije i poslanik Zajedno za Kataloniju Karl Puçdemon sa još četiri poslanika biti u mogućnosti da glasa, imajući u vidu da su oni nakon proglašenja katalonske nezavisnosti utočište od hapšenja pronašli u Belgiji, gde se i dalje nalaze.

dolara, iz Saudijske Arabije 38,79 milijardi, iz Švajcarske 24,38 milijardi...

U 2016. pet najvećih primalaca doznaka su Kina i Indija sa po 60 milijardi dolara, zatim Filipini, Meksiko i Pakistan sa po nešto manje od 30 milijardi dolara. Zemlje sa najvećim učešćem doznaka u nacionalnom BDP-u su Kirgistan (35,4 odsto), Nepal (29,7 odsto), Liberija (29,6 odsto), Haiti (27,8 odsto) i Tonga (27,8 odsto).

Sa druge strane, u manjoj meri je konkretnim podacima osvetljen dugoročni fenomen "nevidljivog" finansiranja razvijenih imigrantskih zemalja od strane siromašnih emigrantskih zemalja putem odliva mozgova (*brain drain*). Jedno istraživanje Programa UN za razvoj (*The United Nations Development Program's UNDP*) pokazuje da je Indija, na primer, gubila 2 milijarde dolara 2001. godine samo zbog emigracije 100.000 kompjuterskih profesionalaca u SAD, na čije obrazovanje je Indija uložila između 15.000 i 20.000 dolara po stručnjaku.

MIGRANTSKI ZAVIČAJI

Prema Izveštaju za 2018. Međunarodne organizacije za migracije UN (*IOM, International Organization for Migration: World Migration Report 2018*) od 258 miliona migranata 2017. u svetu, 106 miliona je rođeno u Aziji i njihov broj se uvećava najbrže. Migrantski magneti su tamo Ujedinjeni Arapski Emirati (u kojima radi 8 miliona migranata) i Saudijska Arabija. Od 16,6 miliona migranata iz Indije, oko 3 miliona je našlo uhljubljenje u Emiratomima, a 2 miliona u Saudijskoj Arabiji (isti broj kao u SAD). U zemlji u kojoj nisu rođeni živi 10 miliona Kineza, 7,5 miliona ljudi iz Bangladeša, oko 6 miliona ljudi iz Pakistana.

Broj migranata rođenih u Africi dosegaao je oko 36 miliona. U Aziji živi 4 miliona Afrikanaca, koji se kreću severoistočnim pravcem (Egipat i Sudan) i prvenstveno traže posao u bogatijim zemljama Bliskog istoka, u kojima se zaustavilo oko 3 miliona Afrikanaca. U Severnoj Americi se broj njih u protekloj deceniji godišnje uvećavao za oko 1,5 miliona.

Ka Evropi jedna afrička migrantsko-izbeglička struja ide istorijskim severoistočnim pravcem (Maroko, Alžir, Tunis). Iz Alžira (2016. oko 90.000 izbeglica) "postkolonijalnim vezama" ide jaka migracio-

na struja u Francusku. U Španiju izbeglice su stizale iz Maroka i iz Alžira.

Između 2011. i 2016. oko 630.000 ljudi iz Nigerije, Eritreje, Gvineje, Obale Slonovače, Gambije, Senegala, Malija i Somalije je "Centralnom mediteranskom rutom" došlo do Italije, 90 odsto preko haotične Libije u kojoj se 2017. zadržalo 788.000 migranata.

MIGRACIJE I POPULACIONI VAKUUM

Uprkos preprekama koje se tim ljudima postavljaju, demografska logika spojenih sudova pokazuje da će se migracije nastaviti. U Evropi, pri sadašnjim migracionim trendovima, broj doseljenih neće biti dovoljan da nadoknadi razliku broja umrlih i broja rođenih, pa će se u EU između 2023. i 2060. broj radno sposobnih ljudi smanjiti za 19 miliona.

Izveštaj UN o migracijama ukazuje na posledice ubrzanog a neravnomernog starenja stanovništva: godine 2017. u svetu je bilo 962 miliona ljudi starijih od 65 godina, u 2050. će ih biti nešto više od dve milijarde. Ako se nastave postojeći trendovi, na svakih 100 osoba u radno aktivnom dobu u Evropi, u 2050. biće 53 osobe starije od 65 godina, a u 2015. bilo ih je 29.

Sa druge strane, u demografski mladoj Africi je u 2015. bilo 8 starih osoba na 100 radno sposobnih, a 2050. biće ih 11.

U Severnoj Americi, u kojoj su između 2000. i 2015. migracije obezbeđivale 42 procenta rasta populacije, taj tzv. faktor starosne zavisnosti će se do 2050. povećavati manje dramatično: sa 25 na 41.

Prosečna starost je u 2017. u Evropi 42,6 godina; u Severnoj Americi 44,7, a u Africi 19.

Stanovništvo požarima rata zahvaćenog arapskog sveta je od osamdesetih godina prošlog veka do 2010. duplirano na 357 miliona ljudi (20 odsto stanovnika ima između 15 i 24 godine), a do 2025. će se uvećati za 110 miliona ljudi.

Da li te razlike nešto govore o tome da li će se nastaviti egzodus migranata iz trećeg sveta? Kako pevahu makedonski pečalbari "na pečalba trgam, mamo, na pečalba, vo tug'ina, mamo mila...", preko Trampovog zida, preko mora, pustinja i žica, kroz lavirint prepreka i skrininga na prilazima "evropskoj tvrđavi". ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

EKONOMSKA POZADINA

Ekonomski pitanja su u većoj ili manjoj mjeri oduvek bila u osnovi argumentacije katalonskih nacionalista naspram centralnih vlasti u Madridu. Većina izvora polaznu tačku katalonskog nacionalizma smešta u 1714. godinu, kada je španski kralj Filip V (iz dinastije Burbona) ukinuo katalonski Generalitat, instituciju u to doba prvenstveno nadležnu za oblast fiskalne politike, a nakon podrške koju je Katalonija u Ratu za špansko nasleđe (1701–1714) pružila dinastiji Habsburga. Time su Kataloniji ukinute fiskalne povlastice (*fueros*), dok su ih Baskija i Navara, koje su se našle na pobjedničkoj strani, zadržale.

Usled značajnog ekonomskog rasta koji Katalonija doživljava i profilisanjem katalonske buržoazije u drugoj polovini 19. veka počinju da se prepoznaju prvi oblici katalonskog nacionalizma koji će svoju punu formu dobiti početkom 20. veka. Nakon Frankove smrti 1975. godine, tranzicije i teritorijalne podele Španije poznate kao "kafa za sve", prema kojoj je Španija podeljena na sedamnaest autonomnih pokrajina i dva autonomna grada (Seuta i Melilja), Kataloniji, Baskiji i Galiciji pripisuje najveći stepen autonomije.

Ipak, katalonski nacionalistički sektor ostaje željan fiskalne nezavisnosti za koju su bili uskraćeni. Uprkos tome, zbog

blagostanja i najvećeg ekonomskog rasta koji će Španija zabeležiti u svojoj novijoj istoriji u periodu od 1980. do 2007. godine, ovo pitanje neće izbijati na površinu.

Ne manje važan razlog jeste i vešta igra bivšeg predsednika Generaliteta Đordija Pužola (1980–2003), katalonskog nacionaliste, danas sa članovima svoje porodice optuženog za pranje novca, koji je predvodio nacionalističku Konvergenciju i Uniju (CiU) pružao podršku svim centralnim vladama i uspevao da zauzvrat dobije određene koncesije za seвероistočnu špansku pokrajinu.

Pitanje fiskalne nezavisnosti Katalonije obnovljeno je za vreme prve separatističke vlade Artura Mase (2010–2016) i predsednika CiU usled finansijske krize koja je potresala Španiju i strogih mera štednje kojima je bila izložena, povlačeći za sobom gubitak stotina hiljada radnih mesta u Kataloniji i odlazak mladih u inostranstvo.

Mnogi analitičari takođe smatraju da je novi separatistički kurs koji je u tom periodu zauzeo CiU bio zapravo želja da se skrene pažnja sa korupcionaške afere čiji je glavni akter bio Đordi Pužol.

OPREČNA VIĐENJA

Sa BDP-om od 211,9 milijardi evra (28.590 evra po glavi stanovnika naspram nacionalnog proseka od 23.970 evra) u 2016. godini koji čini 19 odsto španskog

SA BEZBEDNE UDALJENOSTI: Karlos Puigdemont se video-linkom iz Brisela obraća pristalicama u Barseloni tokom predizborne kampanje decembra 2017.

Foto: AP

BDP-a, Katalonija je sa svojih 7,5 miliona stanovnika privredno najjača pokrajina Španije.

Upravo oko ekonomskih posledica nezavisnosti Katalonije secesionistički i unitaristički argumenti se ni u jednom aspektu ne podudaraju. Dok unitaristi smatraju da bi eventualna nezavisnost predstavljala veliki udarac za ekonomiju Katalonije, katalonski secesionisti smatraju da bi novonastala situacija mogla da se prebrodi bez većih posledica po njenu privredu. I jedni i drugi argumenti obiluju ciframa optužujući se međusobno za podešavanja brojki u sopstvenu korist.

Secesionisti svoju argumentaciju zasnivaju na kritici aktuelnog distributivnog modela prema kome se vrši finansiranje autonomnih pokrajina u Španiji, pozivajući se na fiskalni bilans; ističu da se porezima koje Katalonija plaća Madridu mnogo više daje nego što se zauzvrat dobija, što stvara veliki deficit, pa tako poznati separatistički slogan glasi "Španija nas krade!". Mada parcijalna analiza nije na sveobuhvatan način uključila kontradikcija Madrida za troškove vojske, spoljne politike ili za investicione projekte, ovaj argument se najčešće kori-

stio u predizbornoj kampanji separatista.

S druge strane, unitaristi argumentaciju zasnivaju na trgovinskim bilansima prema kojima je ostatak Španije najveće izvozno tržište Katalonije sa kojim ova autonomna pokrajina ostvaruje visok suficit, te da bi njegovim gubitkom bio srednjoročno zadat veliki udarac katalonskoj ekonomiji, pre svega njenim malim i srednjim preduzećima koja su najosetljiviji akteri privrednog života.

Nesporno je da bi izlazak Katalonije iz Španije imao posledice po njen ostanak u Evropskoj uniji i evrozoni. Nakon olako datih obećanja Karla Pućdemonu u predizbornoj kampanji za lokalne izbore, prema kojima bi Katalonija nakon stećene nezavisnosti po automatizmu postala dvadeset deveta članica EU, usledile su brze reakcije iz Brisela da se Kataloniji ne bi obezbedio nikakav specijalan tretman koji bi joj omogućio momentalni povratak u EU, već bi morala da prođe kroz dugotrajan proces pridruživanja kakav je predviđen za svaku zemlju koja želi da se pridruži EU.

Izlazak iz evrozone bi, prema mišljenju mnogih analitičara, doveo do pada kupovne moći stanovništva i devalvacije nove valute. Istovremeno, Evropska centralna banka izgubila bi nadležnosti koje bi joj omogućile da u slučaju potrebe interveniše u Kataloniji.

Aktuelnu krizu u Kataloniji u ekonomskom pogledu je bez sumnje obeležilo preventivno preseljenje preko tri hiljade kompanija u druge delove Španije a među njima se nalaze i neke od najznačajnijih finansijskih institucija. Dok je Pućdemon nastojao da tokom predizborne kampanje umanjí značaj odlaska kompanija iz Katalonije, karakterišući to kao privremenu meru, protivnici nezavi-

snosti ne misle tako. Ekonomista i profesor na Univerzitetu u Barseloni Hose Marija Gaj de Lijebana ističe da će ove kompanije promenom fiskalnog sedišta prestati da plaćaju poreze u Kataloniji i dodaje da će ih autonomne pokrajine u koje kompanije odluče da se presele obećati prihvatiti i pružiti im brojne olakšice kako bi tu i ostale.

Prema predviđanjima Nezavisnog organa za fiskalnu odgovornost (*AIReF*), institucionalna kriza u Kataloniji koštaće ovu autonomnu pokrajinu 0,7 odsto BDP-a, dok bi, ukoliko se kriza nastavi i tokom 2018. godine, BDP Katalonije mogao da padne za 2,7 odsto.

Katalonska kriza nije zaobišla ni jedan od najboljih i najbogatijih svetskih fudbalskih klubova svih vremena, FK Barseloni, dovodeći u pitanje njegovu budućnost. Jedna od udarnih vesti objavljena pre nekoliko dana jeste i klauzula ugovora Lionela Mesija sa Barselonom prema kojoj bi u slučaju nezavisnosti Katalonije i izlaskom kluba iz Španske lige došlo do raskida ugovora bez obaveze plaćanja penala. S druge strane, još jedna zvezda Barselone, Žerard Pike, u septembru prošle godine podržao je održavanje (ne)legalnog referenduma o nezavisnosti Katalonije.

REFORMA USTAVA

Nesporno je da najviše razloga za slavlje nakon izbora imaju građani Katalonije koji su svoj glas dali secesionističkim strankama. Međutim, ne sme se zanemariti činjenica da kada bi izborni rezultati bili postavljeni u referendumske kontekst (za ili protiv ostajanja Katalonije u Španiji), Katalonija bi ostala u granicama Španije. Jer, secesionisti su osvojili svega 47,5 odsto ukupnog broja glasova, ali im apsolutnu većinu u Parlamentu dozvoljavaju važeća pravila igre. Katalonija je jedina autonomna pokrajina Španije čije političke snage nisu uspele da se usaglasu oko katalonskog izbornog zakona, pa se primenjuje nacionalni koji favorizuje stranke sa većom podrškom u ruralnim, manje naseljenim mestima, gde su secesionisti odneli pobjedu.

Prema mišljenju mnogih, rezultat decembarskih izbora trenutno je najveći domet katalonskih separatista, ako se u obzir uzme sveukupni psihološki ambi-

jent u kome su secesionističke stranke vodile kampanju baziranu na emocijama, ali i zahvaljujući karakteru vanrednih izbora lišenih odgovornosti koju bi nosilo referendumsko izjašnjavanje kao "put bez povratka". Procenjuje se da je značajan broj Katalonaca svoj glas dao secesionističkom bloku kao odgovor Madridu na primenu člana 155. Ustava Španije i tvrdi stav aktuelne vlade prema Kataloniji koji karakteriše odsustvo dijaloga.

Brojni poznavaoци prilika u Španiji smatraju da su predvodnici nezavisnosti Katalonije svesni da ta ideja ne uživa većinsku podršku Katalonaca, već da samo nastoje da ojačaju svoju poziciju o većoj autonomiji u pregovorima sa centralnom vladom. Ipak, iz perspektive Madrida, pored činjenice da španski Ustav ne predviđa mogućnost referenduma o nezavisnosti, tolerisanjem njegovog održavanja bio bi napravljen presedan koji bi mogao da inspiriše i druge autonomne pokrajine da učine nešto slično. Prva na listi zainteresovanih svakako bi bila Baskija, čija je Vlada od 2011. godine, kada je rasformirana teroristička organizacija ETA, nacionalističko pitanje stavila u drugi plan koncentrišući se na razvoj svoje već razvijene privrede, a Katalonci ma prepustila da se bore za uslove koji bi mogli da dovedu do nezavisnosti.

Rešenje aktuelne krize trebalo bi potražiti u dijalogu Madrida i Barselone i eventualnom redefinisavanju Ustava koji bi dozvolio federalno uređenje zemlje, što je ideja za koju se aktivno već neko vreme zalažu španski socijalisti. Profesor ustavnog prava na Autonomnom univerzitetu u Madridu Huan Hose Solosabal smatra da je pravo rešenje ažuriranje Ustava i da je "reforma Ustava odgovor, ali da ne sme služiti samo kao kočnica za separatizam, već da postoje brojni razlozi za njeno sprovođenje".

Uzimajući u obzir industrijsku tradiciju Katalonije, njen geografski položaj, kao i izraženi trgovački mentalitet Katalonaca koji krasi mediteranske narode, nesporno je da bi u slučaju eventualne nezavisnosti danas najrazvijenija autonomna pokrajina Španije na duge staze postala jedna od respektabilnih evropskih ekonomija. Pitanje je, međutim, po koju cenu.

MARKO FERNANDEZ

Pad s Marsa

Postoji ta stara priča o poređenju računara i automobila, gde kompjuteraši kažu da bi automobili danas leteli na Mars sa pola litre benzina kada bi imali brzinu razvoja kompjuterskih čipova. Uzimajući u obzir šta se u IT svetu događalo poslednje nedelje 2017, automobilsti bi mogli da odgovore da ispravan auto ide gotovo podjednako brzo i kada je nov i kada je dvadeset godina star. I ne pamti se da je u konstrukciji motora napravljena takva greška pa da svi automobili na svetu moraju na hitnu popravku.

Podbadanja na stranu, kraj prošle godine u informacionim tehnologijama obeležile su dve vesti vezane za hardver. Prva je bila potvrda da je Epl softverski usporavao ajfone kada im kapacitet baterije opadne. Druga i mnogo ozbiljnija je otkriće greške u konstrukciji kompjuterskih čipova koja praktično svaki uređaj s čipom koji koristite čini izuzetno ranjivim. Zahvaljujući tom propustu, a uz pomoć virusâ Meltdaun i Spektra hakeri mogu da pakupe sve vaše pasvorde iz memorije računara, kao i sve ostale podatke koji im se učine interesantnim. Šta dalje mogu s tim da rade, ostavljamo vašoj mašti na volju.

Najkonzicnije, virus Meltdaun "topi" zaštitu koju je proizvođač čipa postavio, nešto kao kada bi prozori na automobilu mogli da se otvaraju i spolja, pa da svako može lako da pokupi ono što ste ostavili u fioci ili na sedištu. S tim da u slučaju računara tamo stoji vaš novčanik sa svim karticama i pin kodovima. Spektra radi nešto drugačije. Koristeći sličnu grešku, ona je u stanju da "ubedi" aplikacije koje koristite da joj odaju sve podatke koje traži. Jer se pojavljuje na mestu gde nikako ne bi smela da se nađe.

Propusti su otkriveni u svim čipovima proizvedenim posle 1995. i to kod praktično svih proizvođača. Proizvođači operativnih sistema (Windows, Linux, Android, iOS itd.) odmah su i vanredno napravili "zakrpe" i na sva zvona objavili neophodnost da ih upotrebite. Popravka je automatska ako redovno unapređujete sistem, odnosno ako svake večeri gasite računar ili ste resetovali telefon. Ako koristite internet sistem pri podizanju obično proverava da li treba da se osveži i to odmah obavi. Problem je što takve popravke obično kreću od najnovije i najskuplje verzije uređaja, tako da oni sa starijim modelima i dalje čekaju izloženi rizicima, a neki baš stari operativni sistemi neće ni biti obuhvaćeni zaštitom.

Kako god, provera da li vam je sistem unapređen u poslednjih nekoliko dana izuzetno je važna. Potrebno je da odete u Podešavanja i pronađete kada vam je poslednji put sistem apdejtovan.

Epl se našao u mnogo većem problemu jer mu prete tužbe. U nastojanju da omoguće da vam telefon izdrži ceo dan i kada mu baterija oslabi, a to je posle nekih 18 meseci maskimalno, softverski su ga usporavali što vas je dovodilo do ludila i odluke da ga zamenite čim vam istekne dvogodišnja ugovorna obaveza. Jer su vas ubeđivali da je problem u novim zahtevnim aplikacijama koje ste zavoleli a vaš aparat ih jednostavno ne podržava dovoljno dobro. Sada se ispostavilo da hiljadu evra vredan računar radi sasvim dobro ako ga neko ne saplete. Epl je zato ponudio zamenu baterija za tridesetak evra (koštalo je oko sto). Ako se ispostavi da telefon sa promenjenom baterijom može savršeno lepo da radi i četiri, pet godina, sličnosti automobilske i IT industrije biće mnogo veće nego ikada, barem kada je o prodaji reč.

PRODAJA PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	50,00 EUR

+ BONUS! 4 tj. 8 brojeva gratis za uplatu karticom do 15. januara 2018.

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

KLOPKA ZA TURISTE

ALEKSANDAR ZOGRAF.

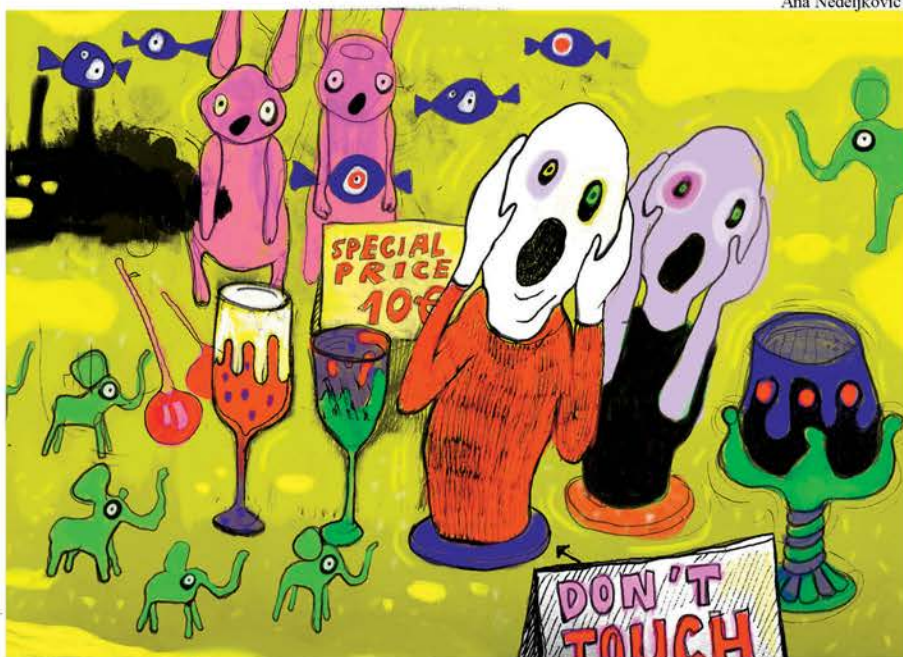
NISAM BIO PRETERANO
IZNENAĐEN KADA SAM U
AULI AKADEMIJE LEPIH
UMETNOSTI U VENECIJI
UGLEDAO NATPIS KOJI
SUGERIŠE DA TURISTI
TU NISU POŽELJNI.
VENECIJA JE GRAD
KOJI JE PREPLAVLJEN
TURISTIMA, KOJI
NEMAJU DRUGOG
POSLA NEGO DA
UVEK I SVUDA
ZABADAJU SVOJE
NOSEVE...

S DRUGE STRANE,
VENECIJA ŽIVI OD
TURISTA. POSTOJI
ČITAVA INDUSTRIJA
POSVEĆENA PROIZVOD-
NJI U SUŠTINI NEPO-
TREBNIH PREDMETA KOJI,
POD NAZIVOM "SUVENIRI",
BUDU RAZGRABLJENI OD
MILIONSKE ARMIJE
TURISTA. IZRADA MURANO
STAKLA KOJA SE OVDE
RAZVIJALA VEKOVIMA,
NAŠLA JE PRIMENU KAKO
U PROIZVODNJI UMETNIČKIH
PREDMETA VISOKE KLASI,
TAKO I U JEFTINIM PRO-
DUKTIMA ZA SIROMAŠNI-
JE POSETIOCE. ČAK I ONI
KOJI OSEĆAJU EGZISTENCI-
JALNU TESKOBU, MOGU DA
PRONAĐU MURANO REPLIKU
INSPIRISANU MUNKOVIM
KRIKOM, RECIMO...

Ana Nedeljković

ODAVNO JE PRIMEĆENO DA JE VENECIJA IDEALNA ZAMKA ZA TURISTE, ALI SU, ZAHVALJUJUĆI INTERNETU, NEKI OD TURISTA (NAROČITO ONI IZ S.A.D., POZNATI PO LAKOVERNOSTI) KRENULI DA UZVRAĆAJU POSTOVIMA KOJI, GLE APSURDA, NA KRAJU NEKAKO NE USPEVAJU DA SE ODLEPE OD POTROŠAČKE ONIAMLJENOSTI. "UMESTO DA U OKOLINI RIALTO MOSTA KUPUJETE PRECENJENE MURANO PROIZVODE, KOJI PONEKAD NISU AVTENTIČNI VEĆ IH PROIZVODE U KINI, MOŽETE DA PAZARITE KARTU ZA OSTRVO MURANO, I TAMO PROVEDETE POLA DANA KUPUJUĆI U LOKALNIM RADIONICAMA".

"ZAŠTO DA PLATITE 80 EVRA ZA DVADESETOMINUTNU VOŽNJU GONDOLOM, DOK VAŠ GONDOLIJER DOBAČUJE KOLEGAMA NEŠTO NA ITALIJANSKOM, KAD MOŽETE DA POHAĐATE KURS NAKON KOJEG NAUČITE DA SAMI VOZITE GONDOLU TOKOM CELIH SAT IPO, PO CENI OD 85 EVRA AKO UČITE U PARU?"

NIJE POTREBNO MNOGO MUDROVANJA DA ZAKLJUČITE DA JE NAJUZBUDLJIVIJE ŠTO U OVOM GRADU MOŽETE SATIMA DA BESCILJNO LUTATE, I OTKRIVATE SVE NOVE I IZVANREDNE AMBIJENTE I GRAĐEVINE...

A TO NE KOŠTA NI CVONJKA!

Karta

Na Istočnu parisku stanicu (*Gare de l'Est*) stižem čitav sat pre polaska voza. Iako vučem kofer težak barem pola tone, zadovoljan sam i opušten: pariske železničke stanice su umetnička dela, čeka me 50 minuta prijatne vožnje do Nanžisa, gradića na šezdesetak kilometara od Pariza. Odmah vidim da šalteri za prodaju karata nisu tamo gde su nekada bili, pa neužurbano krećem u potragu za novom lokacijom. Desetak minuta mi je potrebno da utvrdim kako nema šaltera na kojem mogu da kupim kartu. Ništa strašno, idem na automat. Biće vremena i za kafu, mislim. Na prvom automatu, međutim, red od barem petnaestoro putnika. Na drugom nema nikog. Pitam se kako su Francuzi i turisti tako glupi i manijrom svetskog putnika prilazim mašini da bih odmah

potom konstatovao da ne radi. Posle desetak minuta shvatam da od pet automata na nultom nivou radi samo jedan. Tražim biro za informacije, ali on, razumljivo, ne radi. Hm. Dok prolazim čitavom stanicom u suprotnom smeru vidim da mi je ostalo još 40 minuta do polaska voza. Nema razloga za uzbuđenje. Pronalazim biro i čekam nekoliko minuta dok gospodin ispred mene nešto strpljivo objašnjava devojci koja mu jednako strpljivo odgovara. Bonžur, kažem umornoj devojci kada na mene dođe red. Bonžur, odvratila ona bez oduševljenja. Gde mogu da kupim kartu za Nanžis, pitam. Na šalteru, kaže devojka. Da li me zeza, mislim. A gde je šalter, pitam ljubazno. Vidite onu sivu kućicu, kaže i pokaže rukom. E pa tamo. Aha, kažem, ali taj je zatvoren. Dobro, onda na mašini, kaže ona. Ali sve su pokvarene osim jedne, kažem ja. E pa sačekajte na toj koja radi, kaže ona. Logično, pomislim pomirljivo. Stajem u red: još pola sata, ihaj! Posle deset minuta stižem do automata, uredno i rutinski radim sve što treba, ali, gle čuda, mog grada nema. Probam još jednom, ali počinjem da osećam pritisak povelikog reda iza sebe. Košulja mi se natapa znojem. Molim devojku iza sebe za pomoć. Francuskinja radi isto što sam radio i ja, ali rezultat je isti: Nanžis, kaže mašina, ne postoji. Izlazim iz reda i sada već zahvaćen neprijatnošću spuštam se običnim stepenicama, sa sve koferom teškim barem pola tone, ispod nultog nivoa. Tu je još jedan automat. Šteta što to zna i onih desetak ljudi ispred njega. Deset minuta kasnije ukucavam sve što je potrebno, ali i ova mašina me obaveštava da o mom gradu ne zna ništa. Žena azijskih crta lica nudi mi neku kartu, *non merci*, kažem nervozno i penjem se običnim stepenicama s koferom teški barem pola

tone, trčim do informbiroa, ali umorna devojka, naravno, ne može da mi pomogne. Probajte ponovo, kaže. Koračam brzo nazad i ugledam automat koji je, u međuvremenu, proradio. Stajem kao treći, ali odmah mi se uz leđa pribija neki smrdljivi tip. Osvrnem se i upitno ga pogledam, ali on uzvratila pogled i ne odmakne se uopšte. Izgleda da mu se sviđam, pomislim i izađem iz reda. Pravim polukrug, osvrćem se da vidim prati li me obožavalac. Ne prati. Ponovo stajem na začelje, sada kao

šesti. Ostalo je još desetak minuta. Zovem prijatelja i pitam ga da li je to Nanžis nestao u katastrofalnom zemljotresu, ili je meni nešto promaklo? Žan-Žak je, međutim, Francuz koji, očekivano, govori francuski, što znači da ga uglavnom ne razumem, pa jedva uspevam da shvatim da treba da uz-

mem kartu do susednog grada: Longvil. Tre bien, kažem, stižem na red, ali mašina tvrdi da ne postoji ni Longvil. Obuzima me očaj. Krajičkom oka i svesti kopčam da se crnoputi čovek iza mene obraća upravo meni. Razaznajem da izgovara *guichet*, *guichet* i nešto pokazuje rukom. Šta ovaj oče, mislim, dok se ne setim da *guichet* znači šalter. Ne radi *mon ami*, kažem mu. Ma radi, kaže on, upravo je proradio. Ustremljujem se na šalter, kartu dobijam za deset sekundi, gotovo prelećem prostor do voza i, doslovno, u poslednjem trenutku ulazim. Naravno, mesta nema, ali srećan sam. Ura.

Posle nekoliko dana krećem nazad. Planiram da se vratim u nedelju. Žan-Žak, međutim, predlaže da u subotu ode po kartu. *Warum?* pitam. Da se ne bismo sutra zajebavali, kaže. Tre bien, ali to je samo kupovina karte, primećujem. *Oui*, kaže Ž-Ž, ali seti se pariskog iskustva. Pa ovo je *fucking Nangis*, a ne *fucking Paris*, kažem. Svejedno, kaže on, ubaci me u kola, otperjamo do Nanžisa i utvrdimo da je stanica, naravno, čvrsto zabravljena sa svih strana. Na sreću, tu je mašina. To je dobra vest. Loša je što ne radi. Da li će stanica sutradan biti otvorena, pitam više za sebe. Možda hoće, kaže Ž-Ž, s istočnjačkim mirom, a možda i neće. Vozimo se 20 kilometara do Provena, najvećeg grada u oblasti. Šalter, logično, ne radi. Sada već mogu da uopštim iskustvo. Čemu služe šalteri u Francuskoj? Da bi ne radili. Ipak, tu je ko? Mašina! Pa još i radi! Ura! Mašina me obaveštava da Pariz postoji i prodaje mi kartu.

Sutradan sam se udobno, sa sve koferom od pola tone, za 51 minut, najboljom železnicom na svetu, prevezao do Pariza. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
399 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 399 dinara.

Akcija traje od 22. decembra 2017. do 19. januara 2018.

Elvedin Nezirović:
BOJA ZEMLJE
Autobiografska priča o odrastanju u Mostaru, umrlom ocu, porodičnoj drami i ratu u Bosni i Hercegovini devedesetih. Roman o jednoj nestaloj zemlji i zauvek izgubljenom zavičaju, nastao prema porodičnom albumu.

Dženet Vinterson:
PROCEP U VREMENU
Knjiga iz edicije „Hogart Šekspir“ u kojoj se objavljuju moderne obrade slavni Šekspirovih drama. Dženet Vinterson je u ovom romanu adaptirala Šekspirovu Zimsku bajku, prenoseći priču o Perditi, napuštenom detetu, u današnje vreme.

Aleks Kapi:
PO CENU SNOVA
Izvrstan istorijski roman o tri prepletene sudbine: o bivšem mladom pacifisti koji radi na izgradnji atomske bombe, bivšoj buntovnoj pevačici koja postaje saveznička špijunka u fašističkoj Italiji i nekadašnjem Šlimanovom asistentu na iskopavanju Troje, koji postaje najveći falsifikator svih vremena.

Dajana Čejmberlen:
KAO REČI NA VETRU

Nedovršeno pismo jedini je trag koji može da odgonetne razlog samoubistva jedne žene. Njene prijateljice će taj trag dovesti do otkrića strašne tajne o jednom životu o kome su mislile da znaju sve.

Fatima Buto:
SENKA POLUMESECA

Roman o sudbini petoro mladih ljudi koji pokušavaju da pomire ideju o ličnoj slobodi s večnim zahtevima porodice, društva i istorije. Priča o savremenom Pakistanu i većinom prokletstvu rata.

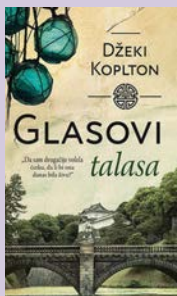
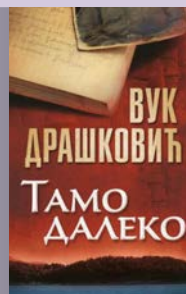
Dajna Džefriz:
DO PONOVOG SUSRETA

Sredinom prošlog veka, u Malaji, razdiranoj građanskom ratom, jedna Engleskinja kreće na opasno putovanje u očajničkom pokušaju da pronađe nestale čerke. Roman o izdaji i majčinskoj ljubavi.

Vuk Drašković:
TAMO DALEKO

Roman u kome se snovi glavnog junaka mešaju sa istorijskim činjenicama, da bi se kroz priču o sudbini jedne porodice pripovedalo o Srbiji tokom XX veka i traganju za uzrocima nacionalnog sloma.

Džeki Kopilton:
GLASOVI TALASA
Amaterasu zna da su joj unuk i čerka poginuli onog dana kad su Amerikanci bacili atomsku bombu na Nagasaki. A onda, godinama kasnije, pred vratima svog stana zatiče čoveka sa ožiljcima koji tvrdi da je njen unuk. Roman o ljubavi, kajanju i isceliteljskoj velikodušnosti nade.

Đulio Leoni:
VRATA ATLANTIDE
Još jedan roman o potrazi za mitom Atlantidom, čiji su junaci jedan pisac krimića i lepa Srpkinja, ratna izbeglica. Njihova potraga će ih dovesti do saznanja da je Atlantida stvarno postojala, ali se njene ruševine ne kriju na morskome dnu, već u najmraknijem delu naše istorije.

Samanta Veran:
SEDEM PISAMA IZ PARIZA
Imala je devetnaest godina kada je na putovanju u Pariz upoznala jednog mladića i s njim provela dan. Na sedam ljubavnih pisama koja joj je potom napisao nije odgovorila. Dvadeset godina kasnije na ivici je razvoda i svodi neveseo životni bilans. Ali kad jednog dana pronađe stara pisma, odlučuje da na njih konačno odgovori. Ljubavni roman po svojem ukusu.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara **Momo Kapor**, Stanoja Glavaša 1, Beograd
Delfi knjižara **Immo**, Gandijeva 21, Beograd
Delfi knjižara **SKC**, Kralja Milana 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara **Borislav Pekić**, Knez Mihailova 40, Beograd
Delfi knjižara **Branislav Nušić**, Makedonska 12, Beograd
Delfi knjižara **Dobrica Ćosić**, Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd
Delfi knjižara **Vuk Karadžić**, Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd
Delfi knjižara **Miljakovac**, RK Beograd, Vareška 4, Beograd
Delfi knjižara **Banovo brdo**, Požeška 118a, Beograd
Delfi knjižara **Zira**, Ruzveltova 33, Beograd
Delfi knjižara **Terazije**, Terazije 38, Beograd
Delfi knjižara **Dositej Obradović**, Glavna 20, Zemun
Delfi knjižara **Kruševac**, Mirka Tomića 88
Delfi knjižara **Subotica**, Korzo 8
Delfi knjižara **Jovan Jovanović Zmaj**, Zmaj Jovina 12, Novi Sad
Delfi knjižara **Sremska Mitrovica**, TC Rodić
Delfi knjižara **Niš**, Voždova 4
Delfi knjižara **Niš**, TC Kalča, I. E. lok. 11
Delfi knjižara **Radoje Domanović**, Kralja Petra I 12, Kragujevac

Delfi knjižara **Valjevo**, Kneza Miloša 33
Delfi knjižara **Branko Ćopić**, Omladinska 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara **Vladislav Petković Dis**, Gradsko šetalište bb., Čačak
Delfi knjižara **Isidora Sekulić**, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića 12, Pančevo
Delfi knjižara **Požarevac**, Stari korzo 2
Delfi knjižara **BIG Novi Sad**, Sentandrejski trg 11, Big Shopping centar
Delfi knjižara **Užice**, Trg Svetog Save 46, Užice
Delfi knjižara **Jagodina**, VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb.
Delfi knjižara **Gornji Milanovac**, Vojvode Milana 4
Delfi knjižara **Zrenjanin**, TC Aviv park Zrenjanin, Bagljaš Zapad 5
Delfi knjižara **Vasko Popa**, Trg Sv. Teodora Vršackog 5, Vršac
Delfi knjižara **Zvezdara**, TC Aviv Park, Živka Davidovića 86, Beograd
Delfi knjižara **Miloš Crnjanski**, Vase Čarapića 2-4, Beograd
Delfi knjižara **Subotica**, TC Shoppi, Segedinski put 88
Delfi knjižara **Novi Beograd**, Bulevar Mihajla Pupina 181, Beograd
Delfi knjižara **TC Stop Shop, lokal 15.4**, Bulevar Medijana 21, Niš
Delfi knjižara **Borča**, Tržni centar SHOPPI, Zrenjaninski put bb., Beograd
Delfi knjižara **Karaburma**, **TC BIG FASHION**, Višnjička 84, Beograd
Delfi knjižara **Lebane**, Cara Dušana 57
Delfi knjižara **Šabac**, Gospodar Jevremova 18
Delfi knjižara **Lazarevac**, TC Stop Shop, Železnička bb.

PONOSAN NA SVOJE TRAGOVE

ILI JESI ILI NISI

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec